

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENLERDE DİNDARLIK VE MUTLULUK İLİŞKİSİ
(BOLU ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSA AYBERK ATMACAOĞLU

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Hüseyin İbrahim Yeğın

BOLU, OCAK - 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

İsa Ayberk ATMACAOĞLU tarafından hazırlanan “**ERGENLERDE DİNDARLIK VE MUTLULUK İLİŞKİSİ (BOLU ÖRNEĞİ)**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 04/01/2024

Jüri Üyeleri

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İmza

.....

Üye
Doç. Dr. Seyyid SANCAK
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE
LOKMANOĞLU
Sakarya Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış, olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

Bu çalışma için Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 2022/497 sayısı ile etik izin alınmıştır.

.....
İSA AYBERK ATMCAOĞLU

ÖZET

**ERGENLERDE DİNDARLIK VE MUTLULUK İLİŞKİSİ
(BOLU ÖRNEĞİ)
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İSA AYBERK ATMACAOĞLU
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HÜSEYİN İBRAHİM YEĞİN)
BOLU, OCAK – 2024
XII + 81 SAYFA**

Bu araştırma ergen bireylerde dindarlık düzeyi ve mutluluk duygusu arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu bağlamda cinsiyet, yaş, okul türü, aile gelir durumu, ebeveyn tutumu gibi kişisel ve demografik değişkenler açısından da bu ilişki ele alınmıştır.

Araştırmanın evrenini Bolu ilinde yaşayan ve yaşları 14-18 arası olan ergen bireyler oluşturmaktadır. Amaçlı ve basit tesadüfi örnekleme yöntemleri kullanılarak hedef kitleye ulaşılmış ve çevrim içi anket yöntemi ile 527 bireyden veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak Dindarlık Ölçeği, Ergen Mutluluk Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Üç ana başlıktan oluşan çalışmada ilk bölümde kavramsal çerçeve yer almaktadır. Bu bölümde dindarlık, mutluluk ve ergenlik kavramları ele alınmıştır. İkinci bölümde çalışmanın modeli, evreni, veri toplama araçları, verilerin toplanması hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ve bunlara yönelik değerlendirmelere yer verilmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre dindarlık ve mutluluk demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Dindarlık ile mutluluk arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla çalışmamız sonucunda ergen bireylerin dindarlık düzeylerinin artmasının mutluluk seviyelerini olumlu bir şekilde artacağı sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Din, Dindarlık, Mutluluk Duygusu, Ergenlik, Din Psikolojisi

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOSITY AND HAPPINESS IN ADOLESEENTS (BOLU EXAPLE)

MASTER THESIS

İSA AYBERK ATMACAOĞLU

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

(SUPERVISOR:ASSOC. PROF. DR. HÜSEYİN İBRAHİM YEĞİN)

BOLU, JANUARY – 2024

XII + 81 PAGES

This research examines the relationship between the level of religiosity and the feeling of happiness in adolescent individuals. In this context, this relationship was also discussed in terms of personal and demographic variables such as gender, age, school type, family income level, parental attitude.

The population of the research consists of adolescent individuals aged between 14 and 18 living in Bolu province. The target audience was reached by using purposeful and simple random sampling methods, and data was collected from 527 individuals using the online survey method. Religiosity Scale, Adolescent Happiness Scale and Personal Information Form were used as data collection tools in the research.

The first part of the study, which consists of three main headings, includes the conceptual framework. In this section, the concepts of religiosity, happiness and adolescence are discussed. In the second chapter, information about the study's model, population, data collection tools and data collection is given. In the third section, the findings obtained as a result of the research and their evaluations are included.

According to the findings of the research, religiosity and happiness differ according to demographic variables. It has been determined that there is a positive significant relationship between religiosity and happiness. Therefore, as a result of our study, it was concluded that increasing the religiosity levels of adolescent individuals will positively increase their happiness levels.

Keywords: Religion, Religiousness, Feeling of Happiness, Adolescence, Psychology of Religion

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
TABLO LİSTESİ	x
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	xi
TEŞEKKÜR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1 Din ve Dindarlık	6
1.1.1 Dinin Tanımı	6
1.1.2 Dindarlığın Tanımı ve Ölçülmesi.....	7
1.1.3 Dindarlığın Boyutları	9
1.1.3.1 İnanç Boyutu	10
1.1.3.2 İbadet Boyutu	10
1.1.3.3 Duygu Boyutu	11
1.1.3.4 Bilgi Boyutu	11
1.1.3.5 Etki Boyutu.....	12
1.1.4 Dindarlık Tipleri.....	12
1.2 Mutluluk.....	13
1.2.1 Felsefî Düşüncede Mutluluk	14
1.2.2 Psikolojide Mutluluk	16
1.2.3 İslam Dininde Mutluluk	18
1.2.4 Mutluluk Kuramları.....	19
1.2.4.1 Erek Kuramı	19
1.2.4.2 Etkinlik Kuramı	20
1.2.4.3 Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Kuramları.....	21
1.2.4.4 Akış Kuramı	21
1.2.4.5 Bağ Kuramı	22
1.2.4.6 Uyum Kuramı	22
1.2.4.7 Yargı Kuramı	23
1.3 Dindarlık-Mutluluk İlişkisi	23
1.4 Ergenlik Dönemi	26
1.4.1 Ergenlik Dönemi Gelişim Evreleri.....	28
1.4.1.1 İlk Ergenlik Dönemi	28
1.4.1.2 Orta Ergenlik	28

1.4.1.3 Son Ergenlik	29
1.4.2 Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri.....	30
1.4.2.1 Fiziksel Gelişim.....	30
1.4.2.2 Cinsel Gelişim	31
1.4.2.3 Duygusal Gelişim	31
1.4.2.4 Bilişsel Gelişim	32
1.4.2.5 Ahlaki Gelişim.....	32
1.4.2.6 Sosyal Gelişim.....	33
1.5 Ergenlik Dönemi ve Din	33
İKİNCİ BÖLÜM	36
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	36
2.1 Araştırmanın Modeli	36
2.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi	36
2.3 Araştırmanın Veri Toplama Araçları	37
2.3.1 Kişisel Bilgi Formu	37
2.3.2 Dindarlık Ölçeği.....	37
2.3.3 Ergen Mutluluk Ölçeği.....	38
2.3.4 Araştırma Verilerinin Toplanması	38
2.3.5 Verilerin Analizi.....	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	40
3. BULGULAR VE YORUMLAR.....	40
3.1 Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular	40
3.2 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	41
3.2.1 Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları ve Maddelerinden Elde Edilen Ortalama Puanlar ve Güvenilirlik Analizi	42
3.2.2 Ergen Mutluluk Ölçeği Maddelerinden Elde Edilen Ortalama Puanlar ve Güvenilirlik Analizi	44
3.3 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere ve Demografik Değişkenlere İlişkin Çıkarımsal İstatistikler	45
3.3.1 Ölçeklerin Demografik Değişkenlere Göre Farklılığının İncelenmesi	45
3.3.2 Ölçeklerin Birbirleri ile Olan İlişkilerinin İncelenmesi	63
SONUÇ.....	66
KAYNAKLAR	71
EKLER.....	77

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1.Araştırma Modeli.....	36

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Bireylerin Demografik Özellikleri.....	40
Tablo 3.2. Dindarlık Ölçeği Ortalama ve Güvenilirlik Analiz Puanları	42
Tablo 3.3. Ergen Mutluluk Ölçeği Ortalama ve Güvenilirlik Analiz Puanları	44
Tablo 3.4. Cinsiyete Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	45
Tablo 3.5. Yaşa Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	47
Tablo 3.6. Okul Türüne Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	49
Tablo 3.7. Aile Gelir Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	51
Tablo 3.8. Anne Eğitim Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	53
Tablo 3.9. Baba Eğitim Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	54
Tablo 3.10. Bireyin Dindarlık Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	56
Tablo 3.11. Ebeveyn Tutumuna Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar	58
Tablo 3.12. Dini Bir Gruba Mensubiyet Durumuna Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar.....	60
Tablo 3.13. Dini Programları Takip Etme Durumuna Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar.....	62
Tablo 3.14. Genel Mutluluk Düzeyi ile Genel Dindarlık Düzeyi ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	63
Tablo 3.15. Genel Dindarlık Düzeyinin Genel Mutluluk Düzeyi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi	64

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ANOVA: Analyses of Variance

BAİBÜ: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

c. : cilt

çev. : Çeviren

ed. : Editör

EMÖ: Ergen Mutluluk Ölçeği

H: Hipotez

Hz. : Hazreti

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

TC: Türkiye Cumhuriyeti

vd. : Ve Diğerleri

vb. : Ve Benzeri

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın başlangıcından bitim aşamasına kadarki süreçte bilgi, birikim, ilgi ve desteklerini benden esirgemeyen, akademik tecrübelerini tüm samimiyetiyle paylaşıp bu zorlu süreçte bana rehber olan tez danışmanım sayın Prof. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın analiz ve değerlendirme bölümünde yardım ve desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Hakan Tahiri MUTLU'ya,

Çalışmama öneri ve düzeltmeleri ile katkı sağlayan tez jürimde bulunan hocalarım Doç. Dr. Seyyid SANCAK ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE LOKMANOĞU'na,

Verilerin toplama aşamasında yardımlarını esirgemeyerek iş yükümü hafifleten Mimar İzzet Baysal Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi müdürü Harun KUTAN hocam ve anketlere katılarak destek olan bütün katılımcılara,

Eğitim hayatım boyunca akademik gelişmeye katkı sağlayan tüm hocalarıma,

Lisansüstü eğitimimin gerek ders gerekse tez döneminde yardım ve desteğini esirgemeyen değerli arkadaşım Malike USTAOĞLU'na,

Bugünlere gelme sebebim olan, hayır dualarını esirgemeyen dedeme, anneme, babama ve tüm aileme, lisansüstü eğitimim süresince bir an bile desteğini bırakmayan, heyecanımı, sevincimi, stresimi paylaşan değerli eşim Öznur ATMACAOĞLU ve bu süreçte motivasyon kaynağım olan biricik kızım Aybüke ATMACAOĞLU'na şükranlarımı sunarım.

İsa Ayberk ATMACAOĞLU

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Ergenlik bireyin fiziksel, biyolojik, psikolojik ve sosyal alanda ciddi değişim ve gelişime uğradığı, bireyin yaşamına önemli etkileri olan bir dönemdir. Dönem içinde yaşanan biyolojik gelişim iskelet sistemi değişimi ve cinsel gelişime sebebiyet verirken psikolojik gelişim bilişsel fonksiyonların gelişimi ve kimlik gelişimini sağlamaktadır.¹

Ergenlik dönemi, yapısı itibariyle sorunlu bir gelişim evresi olarak kabul edilmektedir. Dönem içerisinde yaşanan sorunlar çeşitli kültür ve zamanlarda karşılaşılan hemen hemen evrensel bir olgudur. Bununla beraber bu problemlerin derinlik ve yaygınlığı, son zamanlarda ileri düzeye ulaşmıştır.²

Çevrenin genişlemesi ve akran etkisi bireyin ergenlik dönemi dini gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Çocukluk döneminde kazanılan dini yapı, ergenlik dönemi duygusal ve entelektüel ihtiyaçları karşılayacak düzeyde değildir. Ergenin tüm yönleriyle gelişimi nedeniyle çocukluk döneminde daha net olduğu düşünülen inanışlar, ergenlik döneminde yeniden yapılanmaya başlamaktadır.³

Din, insanı hayatının tüm yönleriyle etkileyen bir olgudur. Dinin insan üzerinde bu denli etkisi son yıllarda önemli çalışma ve araştırmalara konu olmuştur. Bu durum, dinin birey hayatına etkileri konusunda yoğunlaşmalar yaşatmaktadır.⁴

Kişinin kendini mutlu hissedip hissetmemesi, dinin insana bireysel etkisi bağlamında incelenen konulardan biridir. William James de, bireyin kendini mutlu hissedip hissetmemesini ruhsal olarak iyi olma konusunda temel ayırım noktalarından biri olarak kabul etmektedir. Yaşamın bir manası bulunduğu duygusuna kapılmak, ruh sağlığının iyi durumda olduğunun göstergelerinden kabul edilmektedir.⁵

¹ Ali Ayten (ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları* (İstanbul: Dem Yayınları, 2017), 108.

² Hayati Hökelekli, *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2006), 9.

³ Faruk Karaca, *Din Psikolojisi* (Trabzon: Kişisel Yayınlar, 2017), 171-172.

⁴ Fatma Balcı Arvas, *Psikoloji Din ve Mutluluk Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 15.

⁵ Ümit Horozcu, "Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki", *Milel ve Nihal* 7/1 (Mart 2010), 214.

Bu bağlamda, ergenlerin mutluluk düzeyleri üzerinde dindarlığın bir etkisi olup olmadığı araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmamız Bolu ilinde ikamet eden ergenlerin dindarlık düzeyleri ile mutluluk duyguları arasında ilişki olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Araştırmamızın amacı öncelikle ergenlerde var olan dindarlık ve mutluluk düzeylerinin tespit edilerek bu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek ve bununla birlikte demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

İlgili literatür incelendiğinde bireyler üzerinde dindarlığı ve mutluluğu ele alan çok sayıda çalışma olduğu görülse de ergenlerin dindarlık ve mutluluk ile ilişkilerini inceleyen çalışmaya rastlanılmamıştır. Alandaki çalışmalar incelendiğinde dindarlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisi incelenmiş olup, mutluluk ile arasındaki ilişki yeterince ele alınmamıştır. Bu çalışmayla, Din Psikolojisi alanında dindarlık, mutluluk ve ergenlik konularını içeren çalışmalara katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızı diğer çalışmalardan ayıran en önemli faktör örneklem ve kullanılan ölçeklerin uyumudur. Çalışmamızda ergenlerin dindarlık düzeylerini ölçebilmek için Kula'nın ergenler üzerine yaptığı doktora tezinde geliştirip kullandığı Glock ve Stark'ın çok boyutlu dindarlık ölçme yaklaşımıyla düzenlediği Dindarlık Ölçeği kullanılmıştır.⁶ Yine çalışmada ergenlerin mutluluk düzeylerini tespit etmek amacıyla Işık ve Üzbe Atalay tarafından geliştirilen ve ergenlik dönemindeki bireylerin mutluluk düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanan Ergen Mutluluk Ölçeği (EMÖ) kullanılmıştır.⁷ Bu bağlamda araştırmamızın örnekleme ve kullanılan ölçeklerin tam bir uyum içerisinde olduğu yorumu yapılabilir.

Çalışmadan elde edilecek bulgular neticesinde dindarlığın ergenlerin mutluluk düzeylerini etkileyebilecek önemli bir değişken olarak incelenmesi ve bu alanda çalışan uzmanlara, ailelere ve eğitimcilere önemli bir kaynak olması hedeflenmektedir.

⁶ Mustafa Naci Kula, *Kimlik ve Din: Ergenler Üzerine Bir Araştırma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993).

⁷ Şerife Işık - Nazife Üzbe Atalay, "Developing The Adolescent Happiness Scale: Validity and Reliability Study", *Pegem Journal of Education and Instruction* 9/3 (15 Haziran 2019), 673-696.

Araştırmanın Problemleri

“Ergenlerin dindarlık düzeyleri ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Ayrıca “ergenlerin dindarlık düzeyleri ve mutluluk düzeyleri ile işlenen demografik özellikler arasında farklılaşma var mıdır?” sorusuna da cevap aranmaktadır.

Araştırma sorularının daha detaylı ele alınabilmesi için veriler bazı alt problemlere göre çözümlenmiş ve alt hipotezler oluşturulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma nicel modelde desenlenmiş bir tarama araştırmasıdır. Betimsel ve açıklayıcı bir araştırma olan bu çalışmada dindarlık ve mutluluk arasındaki ilişkiyi ölçmek hedeflenmiştir. Araştırmaya katılanlara yönelik demografik bilgilerin yer aldığı hazırladığımız kişisel bilgi formu, dindarlık ölçeği ve ergen mutluluk ölçeğini kapsayan form uygulanmıştır.

Araştırmanın Sayıtları

Araştırmada kullanılan Dindarlık Ölçeği, dindarlık düzeyini ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Araştırmada kullanılan Ergen Mutluluk Ölçeği, mutluluk düzeyini ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Araştırmaya katılan ergenler kendilerine sorulan soruları anlayarak okumuş ve gönüllü olarak gerçeği yansıtan, samimi bir şekilde yanıtlamışlardır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızda incelenen dindarlık değişkenine ilişkin veriler Mustafa Naci Kula'nın ergenler üzerine geliştirdiği “Kimlik ve Din” adlı doktora çalışmasından alınan Dindarlık Ölçeğinin ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

Araştırmamızda incelenen mutluluk duygusu değişkenine ilişkin veriler Nazife Üzbe Atalay ve Şerife Işık'ın geliştirdiği Ergen Mutluluk Ölçeğinin (EMÖ) ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

Araştırmamızın örnekleme yeterli düzeyde Türkçe konuşma, anlama ve yorumlama becerilerine sahip, araştırma sürecini olumsuz etkileyecek engeli bulunmayan yaşları 14-18 yaş aralığı ile sınırlıdır.

Araştırmamız yalnızca Bolu ilinde ikamet eden veya öğrenim gören ergen bireylerle sınırlıdır.

Araştırmamızda kullandığımız veriler çevrim içi olarak Google Formlar üzerinden elde edilmiş olup bahsi geçen platformda hesabı olmayan veya teknolojik cihaz kullanımı ile ilgisi olmayan bireyler araştırmamıza katılım sağlayamamıştır.

Araştırmamızın bulguları 2022-2023 dönemine ait olmakla birlikte incelendiği dönem ile sınırlıdır.

Araştırmamızın bulguları uygulanan ölçeklerin güvenilirliği ile sınırlıdır.

Hipotezler

Ergenlerde dindarlık ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada aşağıdaki hipotezler test edilecektir.

Ana Hipotezler:

H1: Ergenlerin dindarlık düzeyleri ve alt boyutları demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H2: Ergenlerin mutluluk düzeyleri demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H3: Ergenlerin mutluluk düzeyleri ile dindarlık düzeyleri ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Ergenlerin dindarlık düzeyleri mutluluk düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir.

Alt Hipotezler:

H1a: Ergenlerin dindarlık düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H1b: Ergenlerin dindarlık düzeyleri yaşa göre farklılık göstermektedir.

H1c: Ergenlerin dindarlık düzeyleri okul türüne göre farklılık göstermektedir.

H1d: Ergenlerin dindarlık düzeyleri aile gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H1e: Ergenlerin dindarlık düzeyleri anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H1f: Ergenlerin dindarlık düzeyleri baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H1g: Ergenlerin dindarlık düzeyleri bireyin kendisini dindarlık yönünden tanımlamasına göre farklılık göstermektedir.

H1h: Ergenlerin dindarlık düzeyleri ebeveyn tutumuna göre farklılık göstermektedir.

H1i: Ergenlerin dindarlık düzeyleri herhangi bir dini grubun içerisinde yer alma durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1j: Ergenlerin dindarlık düzeyleri herhangi bir dini yayını takip edip etmeme durumuna göre farklılık göstermektedir.

H2a: Ergenlerin mutluluk düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2b: Ergenlerin mutluluk düzeyleri yaşa göre farklılık göstermektedir.

H2c: Ergenlerin mutluluk düzeyleri okul türüne göre farklılık göstermektedir.

H2d: Ergenlerin mutluluk düzeyleri aile gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H2e: Ergenlerin mutluluk düzeyleri anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H2f: Ergenlerin mutluluk düzeyleri baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H2g: Ergenlerin mutluluk düzeyleri bireyin kendisini dindarlık yönünden tanımlamasına göre farklılık göstermektedir.

H2h: Ergenlerin mutluluk düzeyleri ebeveyn tutumuna göre farklılık göstermektedir.

H2i: Ergenlerin mutluluk düzeyleri herhangi bir dini grubun içerisinde yer alma durumuna göre farklılık göstermektedir.

H2j Ergenlerin mutluluk düzeyleri herhangi bir dini yayını takip edip etmeme durumuna göre farklılık göstermektedir.

İlgili çalışmalar incelendiğinde ergen bireylerde dindarlık düzeyi ile mutluluk düzeyi ilişkisini konu edinen çalışmaya rastlanılmamıştır. Araştırmamız bu yönüyle dinin birey üzerindeki etkilerini inceleyen din psikolojisi literatüründe eksik kaldığını düşündüğümüz ergenlerin dindarlık ve mutluluk ilişkileri konusunda fikir verebilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Din ve Dindarlık

1.1.1 Dinin Tanımı

Arapça kökenli bir kelime olan din, Tanrı'ya, tabiatüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum olması ile birlikte bu nitelikteki inançları kurallar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan bir düzendir.⁸ Batı dillerinde “religion” kelimesiyle ifade edilen terim “religio” ve “religare” köklerinden türemiştir. Religio kökü, boyun eğme, emre itaat etme, Tanrı'ya saygı ve korku ile bağlılık, kendini ibadete verme, tören ve ayinlere katılmayı ifade ederken⁹, religare kökü ise bağlanmayı ifade etmektedir.

Karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahip olan dini tek bir tanımla açıklamak mümkün değildir. Bu bağlamda değişik bakış açılarıyla dinin pek çok tanımına ulaşmak mümkündür.¹⁰

Freud'un din hakkındaki görüşlerini ortaya koyduğu ilk eseri “Obsessive Actions and Religious Practices” (Saplantılı Davranışlar ve Dini İbadetler) isimli makalesidir. Din hakkındaki en net görüşlerini ise makalesini kaleme aldıktan birkaç yıl sonra ortaya koyduğu eseri Totem ve Tabu'da ifade etmiştir. Freud bu eserinde dini ibadetler ile nevrotik davranışlar arasında ciddi benzerlikler olduğunu iddia etmiş ve dini, bir yanılsama ve saplantı nevrozu şeklinde tanımlamıştır.¹¹

Jung ise, din ve Tanrı konusundaki görüşlerini Psychology and Religion, Answer to Job, Modern Man in Search of Soul isimli kitaplarında ortaya koymuştur. Dini insan zihninin en eski ve en yaygın uğraşlarından biri olarak gören Jung, dinin tamamıyla insana özgü ve içgüdüsel bir durum olduğunu savunur.¹² Dinin özünde tecrübenin olduğunu iddia eden Jung, Tanrı'ya inanmayı, onu tecrübe etmek olarak ifade eder. Böylelikle dini eşyanın doğasında var olan bir unsur olarak değerlendirir

⁸ Şükrü Haluk Akalın vd. *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), “Din”, 2142.

⁹ Arvas, *Psikoloji Din ve Mutluluk Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*, 21.

¹⁰ Karaca, *Din Psikolojisi*, 70.

¹¹ Ali Köse, *Freud ve Din* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 65-66.

¹² Carl Gustav Jung, *Psikoloji ve Din*, çev. Raziye Karabey (İstanbul: Okyanus Yayınları, 1998), 106.

ve dinin kökenini insanların psikolojik katılımlarında var olan arketiplere dayandırır.

Dini hümanist bir anlayışla yorumlayan Erich Fromm, bu konudaki görüşlerine *Psychoanalysis and Religion* (Psikanaliz ve Din) adlı kitabında yer vermiştir. Tek tanrılı dinlerin ortaya koydukları din tanımının tüm dinleri kapsamadığını iddia eden Fromm, herhangi bir dini öne çıkarmayan, tüm insanlığın dini tecrübesini içerecek bir tanım geliştirmiştir. O dini, “bir grup tarafından paylaşılan ve o grubun bireylerine kendilerini adayabilecekleri bir hedef ve onlara ortak bir davranış biçimi sunan düşünce sistemi” şeklinde tanımlar.¹³

Dini insan doğasının doğal bir meyvesi olarak gören Abraham Maslow, dini tanımlarken “kutsal”, “cennet”, “ebedilik” gibi kavramlar kullanmamıştır. Bu tür kavramların kullanılması dini olayları doğaüstü bir yapı haline getirecektir. Dinin ve Tanrının doğaüstü bir boyutunun olmadığını iddia eden Maslow, dini bir ateist gibi yorumlamıştır.¹⁴

Dinin günümüze kadar yapılan tanımlarından hareketle Hüseyin Peker din tanımlarındaki ortak noktaları belirlemiştir. Ona göre, akıl dâhil her şeyden üstün varlığı kabul etme, bu varlığın emir ve yasaklarının var olması ve tüm bunların tasdiğiyle oluşan dini bir hayatın oluşması tüm dinlerin ortak noktasıdır.¹⁵

Görüldüğü gibi din, insanı birçok noktada etkisi altına alan bir sistemdir. Dinde var olan kutsal, insan hayatına etki etmekte ve karışmaktadır. Dinler arasında bulunan farklılıklar ne boyutta olursa olsun, insan ile kutsal arasındaki ilişkinin kabulü, dinleri birleştiren en önemli husustur.

Yukarıda bazı psikologların din ile ilgili görüşlerine yer verildi. Görüldüğü gibi din, aynı disiplin içerisinde bulunan araştırmacılar tarafından farklı yorumlar getirilerek tanımlanmıştır. Bu durum bize dinin tek bir tanımının olamayacağını, değişik bakış açılarıyla pek çok tanıma sahip olduğunu göstermektedir.

1.1.2 Dindarlığın Tanımı ve Ölçülmesi

Dinin, bireyin düşünce, davranış ve tutumlarına olan etkisi, bireyin inandığı dine ait emir ve yasaklarla olan bağı, inanç ve sembollere olan bakış açısı, din ile ilgili her türlü yoğunlaşmasını dindarlık olarak tanımlayabiliriz. O halde, bir dine

¹³ Ali Ayten, *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2017), 108.

¹⁴ Ayten, *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, 139-140.

¹⁵ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2014), 30.

inanan, o dinin öğretilerine bağlanan ve o yolda davranışlarını düzenleyen kişiler ise dindar olarak adlandırılabilir.

Dindarlık ve din kavramlarını birbirlerinden ayrı olarak tanımlamak imkânsızdır. Herkes tarafından kabul edilen tek bir din tanımı olmadığına göre, aynı özelliklere sahip dindarlık tanımının olması da mümkün değildir. Dini tanımlarken oluşan bu farklılaşma, din ile yakından ilgisi olan dindarlık içinde söz konusudur.¹⁶

Dindarlık, bireyin herhangi bir dini kabulü ve o dine uygun şekilde hayatını idame ettirmesi iken dindar, bu doğrultuda yaşayan veya yaşamaya çalışan kişinin kendisidir. Bazı insanlar inandığı dinin ritüellerini yerine getirmemelerine rağmen, yalnızca bir dine inandıkları için kendilerini dindar olarak tanımlayabilmektedirler. Diğer yönden, dinin kendisine emrettiğinden çok daha fazla ibadet yapmasına rağmen, zihninde oluşan küçük vesveselerden dolayı bile kendisini büyük günah işlemiş ya da Tanrı'dan uzaklaşmış bir isyankâr kabul edebilecek insanlara da rastlanmaktadır.¹⁷

Dindarlık kavramı, “Dinin yapılmasını emrettiklerini yapma, yasaklarından kaçınma hali” olarak tarif edilmiştir.¹⁸

Dinin tanımını esas alarak ortaya koyan Johnstone dini, grup üyeleri tarafından paylaşılan kutsal inançlar ve pratikler bütünü şeklinde ifade etmektedir. O, bu kutsal formlara inanan ve bu doğrultuda bazı eylemlerde bulunan ve bir gruba dahil olan kimseyi ise dindar olarak adlandırır.¹⁹

Dindarlık, tecrübe edilebilme yönüyle bireysel, yansımaları yönüyle toplumsal bir fenomendir. Buna göre dindarlık, bireysel yönü itibariyle ne kadar öznel bir yapıya sahip ise sosyal yansımaları açısından da o kadar nesnel ve gözlenebilir bir özellik taşımaktadır. Dindarlığın iç ve dış etkenlerden farklı düzeylerde etkilenmesi ve bu yönde değişip şekillenmesi doğal bir durumdur. Anlayış biçimine göre farklılaşan yapıda olan dindarlık, birbirinden farklı manalara gelebilir. Dolayısıyla dindarlığın sınırlarını net bir şekilde çizmek ve tüm yönlerini kapsayacak bir görüş ortaya koymak oldukça güçtür.²⁰

¹⁶ Hüseyin İbrahim Yeğin, *Üniversite Gençliğinde Vefa Duygusu* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015), 48.

¹⁷ Horozcu, “Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki”, 211.

¹⁸ Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük* (Ankara: Rehber Yayınları, 1990), “Dindarlık”, 262.

¹⁹ Hakkı Kardeş, “Din Dindarlığın Ölçülmesi Problemi Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/1 (Nisan 2008), 192.

²⁰ Kemaleddin Taş, “Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (Aralık 2010), 52.

Bu bağlamda açıklamalara dayanarak dindarlık olgusunun üç farklı biçimde kavramlaştırıldığı söylenebilir; 1. Dindarlık, tamamen kurumsal dini inanç ve öğretilerin bireysel deneyimlerinden ibarettir. 2. Dindarlık, kurumsal dinle bağı olmayan, genellikle maneviyat bünyesinde varoluşa anlam veren bireysel tecrübelerdir. 3. Dindarlık, kısmen kurumsal dinle ilişkisi olsa da, temelde bireysel maneviyat içerisinde yaşanan duygu ve düşüncülerdir.²¹

Dindarlıkta önemli olan faktörlerden birisi de kişinin kutsala karşı hissettiği sevgidir. Bu sevgi insani sevgilerden ne düzeyde üstün ise kişi o derece dindardır. Yine bireyin duaya yönelmesi, onun kutsala ulaşmasını, onu hissetmesini, onunla bağ kurmasını sağlayan faktördür.

Dindarlığın çok boyutlu ve karmaşık bir yapıda bulunması onun ölçülmesini de zorlaştırmaktadır. Dindarlığın nasıl ölçüleceği problemi üzerine tartışmalar devam etmekle birlikte, bu problem varlığını onu ölçtüğünü iddia eden birçok ölçeğin ortaya konması ile de göstermektedir. Bununla beraber, dindarlığı ölçmeye çalışan ölçekler geliştirilmeye devam edilmektedir.²²

1.1.3 Dindarlığın Boyutları

Din, bireyin kutsal ile ilişkisine bağlı olarak hayatın tüm yönlerini etkileyen bir olgudur. Dindar insan bu olguya kişiliğinin tüm yönleriyle katılmak zorundadır. Böylece dini yaşayış insanın tüm boyutlarını çevrelemiş olur.²³

Sosyal bilimciler din üzerine çalışmalar yapmışlar ve onu anlamak için çeşitli yaklaşım biçimleri ortaya koymuşlardır. Bazısı direkt dini anlamaya çalışırken, bazıları onun insan hayatındaki konumunu belirleme uğraşı içine girmişlerdir.²⁴

Dindarlığın boyutları ile ilgili yapılan çalışmalar arasında en kabul göreni Glock ve Stark'ın modelidir. Daha önce yapılan çalışmaların yanında, dindarlığın çok boyutlu ve sistemli bir şekilde kavramlaştırılması ilk defa Glock tarafından yapılmıştır. Glock çalışmasına başlarken, bireyin günlük hayatında din olgusunun önemini analiz etmede ve bireysel dindarlığın ölçülmesinde, dinin operasyonel bir tanıma ihtiyaç olduğunu belirtir. Glock, tespitlerinden hareketle, dindarlığın

²¹ Asım Yapıcı, "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (30 Aralık 2012), 4.

²² Özlem ALTUNSU Sönmez, "Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 36 (23 Aralık 2016), 559.

²³ Hayati Hökekleli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 73.

²⁴ Hasan Kayıklık, "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi", *İslami Araştırmalar Dergisi* 19/3 (2006), 491.

kavramlaştırılması ile ilgili beş boyut ileri sürer ve dinle ilgili yansımaların her türünün bu beş boyuttan biri içinde değerlendirilebileceğini ifade eder. Glock bu boyutları, inanç, duygu, davranış, bilgi ve etki olarak ifade eder.²⁵

1.1.3.1 İnanç Boyutu

Dinler, temelde bir inanç sistemini içerisinde barındırmak durumundadır. Tüm dinlerin teorik anlatımını ifade eden ve yalnızca o dine özgü olan bu inanç sistemi, o dinin mensuplarını birbirine bağlamakta ve o dine inananların ortaklaşa sahip oldukları bir hakikat haline dönüşmektedir.²⁶

Bireyin dinin inanç yapısını kabul etmesi, din ile bir ilişki halinde olduğu anlamına gelir. Kabul edilen inanç sistemi, bireyin hayatına her alanda etki eder. Birey, günlük yaşantısını, ibadetlere olan bakış açısını, kendisi ve eşya arasındaki zaman ve mekân münasebetlerini bu inanç sistemi doğrultusunda şekillendirir. Yine birey, insani ilişkilerinden toplumsal sorumluluklarına varıncaya kadar nasıl davranması gerektiğine kadar her alanda bu inanç sistemine bağlı olarak hayatına yön verir.

1.1.3.2 İbadet Boyutu

İbadet, sözlükte, “Tanrı buyruklarını yerine getirme, Tanrı’ya has olan saygı davranışı, tapınma kapsamında değerlendirilir. Bu yönüyle ibadet kavramı, öncesinde bir niyet ve bir bilinç bulunan davranıştır.²⁷

İbadetler, bireyin inandığı dine olan bağlanmasını ifade eder. Birey bu bağlanma neticesinde, inandığı dinin çizdiği yolda hareket etmeye, kendisinden beklenen birtakım ritüellere katılım sağlamaya başlar. Bu sayede birey, bu görev ve ritüelleri yerine getirerek ilahi gücün rızasını kazanacağını ve sonsuz mutluluğa ulaşacağını düşünür.

İlahi dinlerin merkezinde yer alan ibadetler, esas itibarıyla dini inanç boyutunun gözlemlenebilir bir hal alması durumudur. Birey inandığı dinin emir ve yasaklarını, kendisinden beklenen görev ve sorumlulukları bu boyutta sergilemeye çalışır.

İbadetlerini yapan dindar bireyin yaşamındaki sıkıntılara karşı daha dirençli olduğu görülmektedir. Çünkü dindar bireyin, sıkıntılara karşı sığınacağı bir

²⁵ Murat Yıldız, *Dini Hayat ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998), 11.

²⁶ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2000), 217-218.

²⁷ Mustafa Doğan Karacoşkun (ed.), *Din Psikolojisi* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 140.

dayanağı vardır. Daha güçlü bir iradeye sahip olan dindar insan, hayatın imtihanlarla dolu olduğunu ve bu imtihanlar karşısında sabretmesi gerektiğinin bilincindedir.²⁸

1.1.3.3 Duygu Boyutu

Duygu boyutu, bireyin yaşamış olduğu dini deneyimle ilgili olumlu veya olumsuz tüm dini duygularla ilgilidir. İnanan bireyin kutsal varlık hakkındaki duyum ve algılarının tümü bu boyuta dâhildir. Korku, sevgi, huşu gibi yaşanan dini tecrübeyle ilgili bütün dini duyguları içeren duygu boyutu, tecrübi boyut olarak da adlandırılmaktadır.²⁹

Duygu boyutu, bireyin din ile ilgili her münasebetinde ortaya çıkmaktadır. Bireyin bu zaman diliminde hisleri çeşitlilik gösterebilir. İnanan birey bazen sevinç bazen korku ya da kaygı hissedebilir. Fakat bu noktada bilinmesi gereken önemli bir husus şudur ki; dini duygu veya dini tecrübe hali, kendiliğinden oluşan, vasıtasız ve irade dışı bir harekettir.

Dinin duygu boyutu sayesinde bireyin, hayatının herhangi bir döneminde dini tecrübe yaşadığı ve kendince bu tecrübeye katıldığı düşünülür. Bu tecrübenin yapısının bireyden bireye farklılık göstermesi gayet doğaldır. Dinin bu boyutu çoğunlukla korku hali, huşu, mutluluk duygusu veya ruhsal huzur gibi durumlarda gözlemlenebilir olur.³⁰

1.1.3.4 Bilgi Boyutu

Bireyler inandıkları öğretilerin inanç, ibadet ve ahlak ile ilgili temel öğretilerini bilirler. Bilgi ve inanç boyutlarının birbirleriyle doğrudan etkili olmaları inancın kabul edilebilmesi için bilgiyi ön koşul yapmaktadır. Bunun yanı sıra inanç bilgiyi takip etmemekte ve dolayısıyla bilginin de inanca bağlılığından söz edilemez.³¹

Birey mensubu olduğu dinin inanç sistemi, ibadetleri, değer ve kavramları, gelenekleri, kuralları, tarihsel olayları vb. hakkında az ya da çok bir bilgiye sahiptir. Sahip olduğu bu bilgi ancak inançla bir değer ve işlevsellik kazanır. İnancı olmayan

²⁸ Kavas, Erkan, *Dini Tutum-Stresle Başa Çıkma İlişkisi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 79.

²⁹ Abdullah Dağcı, *Pozitif Psikoloji Bağlamında Umudun Dindarlıkla İlişkisi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 61.

³⁰ İhsan Çapcıoğlu, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Yakın Sosyal Çevre ile İlişkilerinde Etkili Bir Faktör Olarak Dindarlık”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3 (Aralık 2008), 53.

³¹ Kayıklık, “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi”, 493.

bireyin din hakkındaki bilgi ve donanımı ne düzeyde olursa olsun, dindarlığın bir belirtisi olarak ele alınamaz.

İman akıl, bilgi ve düşünce temelinden yoksun olarak sadece yüce varlığın hidayetiyle gerçekleşen bir durum değildir. İnsanın inanç esaslarına karşı takındığı her iki tutumun da (inanma ya da reddetme), işitme ve görme duyularıyla beslenen düşünme, anlama ve akıl yürütme süreçleri sonucunda ortaya çıktığı kabul edilmektedir.³²

1.1.3.5 Etki Boyutu

Dindarlık, bireyin yaşantısına yeme-içme alışkanlıklarından görgü kurallarına, kişinin bireysel ve sosyal ilişkilerine varıncaya kadar yaşamın tüm alanlarına etki etmektedir. Bu bağlamda dindarlığın etki boyutu; bireyin yaşadığı dini bilgi, tecrübe, uygulama ve inançların etkilerini ifade eder.³³

Bahsi geçen boyut, hayatın diğer alanları üzerinde dinin yaptığı etkiler içerisinde kendisini gösterir. Din, insanın kendi hayat düzenini, geleceğe dönük planlarını, diğer insanlarla münasebetlerini, kısacası tüm yaşamını etkileme gücüne sahiptir.³⁴

1.1.4 Dindarlık Tipleri

Dindarlık yönüyle insanlar oldukça çeşitlilik arz ederler. Bu durum aynı dine mensup olan veya dine karşı olanlar için de geçerlidir. Ancak benzer özellikler alınarak, insanları dindarlıkları itibariyle belli tiplere ayırmak mümkündür.³⁵ Yapılan çalışmalarda kişilerin çeşitli biçimlerde tezahür eden dini yaşantılarındaki farklılıkları ortaya koyabilmek için çeşitli sınıflandırmalar yapmışlardır.

Allport ve Ross, dindar bireyi iç güdümlü ve dış güdümlü olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Bu sınıflandırma, din psikolojisinde en sık kullanılan dindarlık tiplerindedir. İç güdümlü dindarlık, dinin hayata yön verdiği, diğer tüm düşünce ve değerlerin üzerinde olduğu durumu ifade ederken; dış güdümlü dindarlık, dinin çıkarlar için kullanıldığı, faydacı bir anlayışı ifade eder.³⁶

İnsanları kişilik özellikleri açısından içe dönük ve dışa dönük olarak tasnif eden C. G. Jung, dini şahsiyetleri yönünden de bu iki tipi esas almıştır. Dışa dönük

³² Çapcıoğlu, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Yakın Sosyal Çevre ile İlişkilerinde Etkili Bir Faktör Olarak Dindarlık”, 53.

³³ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din* (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 29-30.

³⁴ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 75.

³⁵ Peker, *Din Psikolojisi*, 145.

³⁶ Halil İbrahim Akkuş - Ramazan Uçar, “Dindarlık Tipolojileri Bağlamında Türk Toplumunu”, *Toplum Bilimleri Dergisi* 12/24 (2018), 122.

dindarları, dünya beklentisi içinde olanlar, akla önem verenler, iyimserler, din ve dünya hayatını birlikte idare edenler şeklinde ifade ederken; içe dönük dindarları, mistikler, şiddetli günahkârlık ve suçluluk korkusu içinde olanlar, duygulu tipler, hayal gücü yoğun olanlar ve kötümserler olarak ifade etmiştir.³⁷

Crapss ise dindarlık tiplerini otoriteye bağlı, varoluşsal ve içsel olmak üzere üçlü tasnifle açıklamaktadır.³⁸ Otoriteye bağlı dindarların, dini kurumun kurallarına uymaktan hoşnut olduğunu söylerken varoluşsal dindarların, dini kendi anlayış ve kabiliyetine göre yaşamaya çalıştıklarını ifade eder. İçsel dindarlar için mistik tecrübenin öneminden bahseden Crapss, bu dindarlık tipinin tamamıyla dini bir yaşam sonucunda yaratıcısını tecrübe etmesi ile oluştuğunu ifade eder.

1.2 Mutluluk

Temelde hissedilen bir duygu ya da bu hissin yaşanması esnasındaki durum olarak ifade edilen mutluluk, yaşam memnuniyeti, moral ve öznel iyi olma hali terimleri yerine kullanılabilir.³⁹

Latince “felicita” kavramı ile ifade edilen mutluluk kavramı, refah ve bolluk anlamlarına gelmektedir. Oxford İngilizce sözlüğünde mutluluk kelimesi, tesadüfen olma ve tesadüf anlamlarına gelen “happen” ve “happenstance” köklerinden türetilmiştir.⁴⁰

Arapça “saide” kelimesinden gelen saadet kelimesi,⁴¹ mutluluk, kutluluk, mübareklik⁴² anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda zengin olma talihi anlamına gelen İngilizcedeki “Happiness “ kavramı saadet kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır.⁴³

Cevizci mutluluğu, insan eylem ve çabalarının nihai ve en son gayesi olan hal, yaşamdaki en yüksek değere ulaşma, acının yokluğu ya da haz hali, bütün bir insanların ve toplumun uyumlu olması durumu, insanın ideal benliğe ulaşmasının,

³⁷ Peker, *Din Psikolojisi*, 145.

³⁸ Ali Ayten, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 45.

³⁹ Şahamet Bülbül - Selay Giray, “Sosyodemografik Özellikler ile Mutluluk Algısı Arasındaki İlişki Yapısının Analizi”, *Ege Akademik Bakış* 11/Özel (2011), 114.

⁴⁰ Mahmut Kurnaz, *İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 33.

⁴¹ Hasan Yıldız, *Kur'an'da Mutluluk* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 1.

⁴² Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü* (İstanbul: İslam Bilgi Merkezi Yayınları, 1991), “Saadet”, 275.

⁴³ Büşra Dalfidan, *Tanrı Tasavvuru ve Mutluluk İlişkisi* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 19.

ödevlerini yapmasının, erdemli oluşunun, doğa yasalarına uygun yaşamasının, kendi yazgısını özgürce ifade etmesinin sonucunda olan yetkinlik durumu olarak ifade eder.⁴⁴

Mutluluk ile ilgili çalışmalar, Easterlin ile başlamış olup bu konuyla ilgili çok fazla araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda mutluluğun, gelir düzeyi, iş hayatındaki konumu, aile ve sosyal ilişkileri, sağlık, güvenlik, özgürlük, ahlaki değerler ve daha pek çok değişkene bağlı olduğu kabul edilmiştir.⁴⁵

Bu bağlamda insan için olmazsa olmaz olgulardan biri olan mutluluk, daima önemini kaybetmeyen bir gaye olup, kişilerin hayatları süresince ulaşmaya uğraştıkları bir ruh durumudur.⁴⁶

1.2.1 Felsefi Düşüncede Mutluluk

Felsefi akımlardan günümüz psikoloji ekollerine kadar ayrıntılı biçimde incelenen mutluluk; her bireyin aradığı, ulaşmak istediği ve hayatını bu duyguya göre şekillendirmeyi arzuladığı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷

Mutluluk kavramı, insanoğlunun ilgisini ilk asırlardan itibaren çekmiştir. Yunan düşünür Herodot tarafından yazılan, ilk tarih yapıtı olarak kabul gören “Herodot Tarihi” kitabında, mutluluk arayışının insan ilişkilerindeki büyük ve mucizevi işlemlerle sıkı sıkıya ilişkili olduğu anlatılmaktadır.⁴⁸ Ünlü yunan filozofu Platon mutluluğu, insan doğasının üç ayrı parçası arasındaki uyumlu ruhsal birlikteliğin bir sonucu olarak tarif etmiştir. İnsan doğasının bu üç parçası: akıl, fiziksel arzular ve (onur ve başarıya duyulan) ruhsal gereksinimlerdir.⁴⁹

Aristo mutluluk kavramını ahlak kavramıyla ilişkilendirmiştir. Akla uygun davranışları ahlaki davranışlar olarak açıklayan Aristo, aklın hükümlerinin kişiye erdemin yollarını göstereceğini, erdemin ise sadece akla uygun hareket ve düşünceye dayandığını savunmaktadır.⁵⁰ Ona göre mutluluk, “Ruhun üstün bir değer olan erdemle birlikte refah, yaşama özgürlüğü, haz alabilme, insanın mal

⁴⁴ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2010), “Mutluluk”, 1130.

⁴⁵ Sibel Selim, “Türkiye’de Bireysel Mutluluk Kaynağı Olan Değerler Üzerine Bir Analiz: Multinomial Logit Model”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17/3 (01 Eylül 2008), 346.

⁴⁶ Kemal Sayar, *Ruh Hali, Bireysel Mutluluk-Sosyal Mutluluk* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2006), 19.

⁴⁷ Fatma Baynal, “Mutluluk Kavramının Felsefi, Psikolojik ve Dini Açısından İncelenmesi”, *darulfunun ilahiyat* 31/2 (Aralık 2020), 252.

⁴⁸ Darrin M. McMahon, *Mutluluk / Mutluluk Üzerine Tarihsel Bir Çalışma*, çev. Tanrıyar, Kıvanç (İstanbul: E Yayınları, 2013), 20.

⁴⁹ Ziyad Marar, *Mutluluk Paradoksu*, çev. Serpil Çağlayan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011), 17.

⁵⁰ İbrahim Agah Çubukçu, *İslam’da Ahlak ve Mutluluk Felsefesi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1990), 35.

mülk ve bedenini muhafaza ederek bunları kullanabilme gücünün vermiş olduğu ruh ve bedenini iyi olma hali ”şeklinde ifade edilir.⁵¹

Sokrates mutlu olmayı erdemli olmak şeklinde açıklamaktadır. O, erdemi bilgi ile özdeşirmiştir. Bilginin kişiyi iyi olana götüreceğini savunan Sokrates, bilgi kaynaklı iyinin, insana mutluluk ve ruha sağlıklı bir yaşam kazandıracığını ifade eder.⁵²

Mutluluğu, ruhun memnun olması ve iç hoşnutluk olarak açıklayan Descartes, onun şans eseri elde edilebilecek bir şey olmadığını ifade eder. Ona göre mutlu bir hayat, yaşamının hakikatin bilgisine sahip olma, kararlılık ve elde olmayan arzuların vazgeçme yoluyla elde edilir.⁵³ Böylece mutluluğu ruhu memnun bir şekilde yaşatmaktan başka bir şey değildir.⁵⁴

İlk Çağ Yunan filozoflarının ahlak anlayışları belirli bir ölçüde İslam Filozoflarını da etkilemiştir. Bu etkilenme onların mutluluk hakkındaki görüşleri üzerinde de etkili olmuştur.

İlk İslam filozofu olarak bilinen Kindi, mutluluğa giden yolu arzuların öldürmekten geçtiğini ifade etmektedir. Ona göre arzulanan lezzetler kötü mahiyetlidirler. Kindi, kötü olduğunu iddia ettiği lezzetlerin, maddi ve bedeni lezzetler olduğunu ve bu lezzetlerin duyularımıza hitap etmeleri sebebiyle, aklın kullanılmasını engellediğini ifade etmektedir.⁵⁵

Kindi, insanın mutlu olmanın yollarını araması gerektiğini önemle vurgular. İnsanın üzüntü verecek şeylerden korunmamasını, kendisine yaptığı bir zulüm olarak ifade eder. Ona göre dünyadaki her şey değişmeye ve yok olmaya mahkûmdur. Bu nedenle kişi kendisine mutluluk veren geçici hazlar peşinde koşmaktansa kalıcı olan ahlaki ve akli erdemlere yönelmelidir.⁵⁶

⁵¹ McMahan, *Mutluluk / Mutluluk Üzerine Tarihsel Bir Çalışma*, 60-64.

⁵² William Sahakian, *Felsefe Tarihi*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınevi, 1990), 32.

⁵³ Yaşar Türkben, “Descartes’in Ahlak ve Mutluluk Anlayışı”, *Hikmet Yurdu Düşünce - Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 3/5 (2010), 242.

⁵⁴ Rene Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, çev. Mehmet Karahasan (Ankara: MEB Yayınları, 1992), 29.

⁵⁵ Kindi, *Felsefi Risaleler*, çev. Mahmut Kaya (İstanbul: İz Yayıncılık, 1994), 66.

⁵⁶ Mustafa Çağrı, “Kindi’nin Def’u’l-Ahzan Adlı Risalesi, Kaynakları ve Tefsirleri”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7-10 (1995), 233.

Farabi mutluluk kavramını her insanın istediği meşhur bir amaç şeklinde ifade etmiştir.⁵⁷ Ona göre insanın en temel amacı mutluluktur.⁵⁸ Mutluluk insanın maddeden arınıp manaya ulaşmasıdır.⁵⁹

İbn Miskeveyh'e göre, tam veya eksik olmak kaydıyla iyilerin gaye olanları var olduğu gibi gaye olmayanları da vardır.⁶⁰ Ona göre mutlu olmak için birkaç şartı uygulamak gerekir. Öncelikle insan bedeninin sağlam olması en önemli şartlardan biridir. Zira sağlam düşünce ve akıl için sağlam beden olması gerekir. Akıl ise hayrı ve şerri birbirinden ayıran en önemli araçtır. Ona göre mutlulukla varoluş amacı arasında bir bağ vardır. Kişi varoluş amacını gerçekleştirmeye çalıştıkça mutlu olarak nitelendirilebilir. Bu amaca yönelmeyen veya yönelmesine imkân yaratılmayan kişi ise mutsuzdur. Her varlığın mutluluğu, kendisine özgü fiillerin ondan tam ve kâmil olarak sadır olmasına bağlıdır.⁶¹

İbn Sina'ya göre birey özü itibarıyla ruhani lezzete sahiptir. İnsan bu lezzeti hayvani güçlerini aklın yönetimine teslim ederek elde edebilir. Ancak bu duruma rahmani yardım mazhar olanlar dışında mutluluğa tam anlamıyla ahirette ulaşılacaktır. Çünkü İbn-i Sina, insan nefsinin sadece bedenden kurtularak mutlu olabileceğini savunur.⁶²

Netice itibarıyla İslam filozoflarının mutluluk konusunda ortak olan yönleri; duyuların verdiği hazlardan ruhun arındırılması ve yüceltilmesi gerekliliği, ifrat ve tefritten uzak durulmasının önemi⁶³ ve mutluluğa nihai olarak ahirette ulaşılacağına bilgisidir.⁶⁴

1.2.2 Psikolojide Mutluluk

Psikolojide iyi olma durumunu ifade eden mutluluk kavramı, iyi oluş veya yaşam kalitesi gibi farklı kelimelerle de ifade edilmektedir. İyi olma hali, psikolojik

⁵⁷ Farabi, *Mutluluk Yoluna Yönelme*, çev. Hanifi Özcan (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınevi, 1993), 26.

⁵⁸ Filiz Toprak Karakaya - Enver Uysal, "Fârâbî'de 'İyi, Yetkinlik ve Mutluluk' Kavramları Işığında Pdr Hizmetlerine Farklı Bir Yaklaşım", *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (Haziran 2019), 201.

⁵⁹ Bayram Tamtürk, *Farabi'nin Mutluluk Anlayışı* (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 69-72.

⁶⁰ Hasan Hüseyin Bircan, *İslam Felsefesinde Mutluluk* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2001), 58.

⁶¹ Eldar Kerimow, *Üniversite Öğrencilerinde Dini Tutum ve Yaşam Doyumunun Mutluluk Üzerindeki Rolü (Azerbaycan Örneği)* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Birimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 30.

⁶² Emine Taşçı Yıldırım, *İslam Felsefesinde İnanç: İbn Sina Örneği* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 378-379.

⁶³ Yıldız, *Kur'an'da Mutluluk*, 22.

⁶⁴ Baynal, "Mutluluk Kavramının Felsefi, Psikolojik ve Dini Açından İncelenmesi", 255.

fonksiyon ve tecrübeler bakımından iyi olma durumunu ifade eder. Yabancı kaynaklarda genellikle mutluluk kavramının yerine kullanılır. Bunun nedeni, sürekli olumlu ruh haline işaret eden kapsamlı bir kavram olmasıdır. Bu bağlamda iyi olma hali ve mutluluk kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.⁶⁵

Psikolojide tarihsel süreç içerisinde mutluluk kavramı ile ilgili yapılan açıklamalara bakılacak olursa, Freud yaşamın amacı olarak ele aldığı mutluluğu haz ilkesiyle açıklamıştır. Ona göre acıdan kaçınmak ve haz içeren duygulara yönelmek mutlu olmak için şarttır.⁶⁶ Ona göre mutluluk aslında bu dünya için mümkün olmasa da insan özellikle ihtiyaçlarının tatmin edildiği bazı anlarda mutlu olabilir.⁶⁷

W. James ise mutluluğu, “tüm zamanlarda çoğu insan için mutluluğun nasıl kazanılacağı, elde tutulacağı ve geri kazanılacağı, tüm yaptıklarının ve katlanmak istediklerinin gizli motifidir”⁶⁸ şeklinde ifade etmiştir.

Wilson 1967 yılında mutluluk konusu ile ilgili yapmış olduğu doktora çalışmasında ilk kez mutlu kişinin profilini çizmiştir.⁶⁹ Mutlu kişiyi genç, sağlıklı, zengin, zeki, evli gibi durumlara haiz kişiler olarak ifade etmiş ve bu kişilerin en avantajlı olanın en mutlu olduğu yönündedir.⁷⁰

Jung’a göre mantıklı olduğuna inandığında insanın en çetin sıkıntılara dayanabilme dirayeti vardır. Bu dirayetiyle insan barış içinde yaşamayı ve birbirinin eksiklerini tamamlamayı öğrendiğinde bütünleşmiş, sakin, verimli ve mutlu olacaktır.⁷¹

Maslow’a göre ise mutluluk ve huzur insanın kendini gerçekleştirmesine bağlıdır. Kişinin kaygı ve sorunlarıyla başa çıkması, yaşamdan tat alması bu durumu doğrudan etkilemektedir.⁷²

Frankl, mutluluğa farklı biçimde yaklaşarak; gerçekte mutlu olmak gibi bir zorunluluğun olmadığını vurgulamıştır. Ona göre mutluluk insanın içsel

⁶⁵ Fatma Balcı Arvas, “Psikolojide ve İslam Düşünce Geleneğinde Mutluluk Kavramı: Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 111-112.

⁶⁶ Sigmund Freud, *Uygurluk Din ve Toplum*, çev. Selçuk Budak (Ankara: Öteki Yayınevi, 1995), 34-39.

⁶⁷ Sigmund Freud, *Mutluluk Dediğimiz Şey*, çev. Peren Demirel (İstanbul: Aylak Adam Yayınları, 2017), 27,41.

⁶⁸ McMahan, *Mutluluk / Mutluluk Üzerine Tarihsel Bir Çalışma*, 14-17.

⁶⁹ Kurnaz, *İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi*, 36.

⁷⁰ Martin E. P. Seligman, *Gerçek Mutluluk*, çev. Semra Kunt (Ankara: Hyb Yayınları, 2007), 57.

⁷¹ Baynal, “Mutluluk Kavramının Felsefi, Psikolojik ve Dini Açısından İncelenmesi”, 256.

⁷² Abraham H. Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, çev. Okhan Gündüz (İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2001), 167.

yolculuğunda yaşayıp tecrübe edeceği bir duygudur. Ona göre mutlu olmanın dayatılması Amerikan kültüründen gelmektedir.⁷³

Diener, mutluluğu bireyin bilişsel ve duyuşsal yönden kendi hayatını değerlendirmesi şeklinde tanımlamakta ve mutluluğun, yaşam doyumu, olumlu duygulanım ve olumsuz duygulanım olmak üzere üç ögeye sahip olduğunu belirtmektedir.⁷⁴ “

Mutluluk, insanın temel arayışlarından biri olarak, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini koruyan, üzerine çeşitli araştırmaların yapıldığı, incelendiği ve hala keşfedilmeyi bekleyen bir kavramdır.⁷⁵

Sonuç olarak psikolojide mutluluk kavramı dinden bağımsız ve normatif olmayan bir tarzda işlendiği görülmektedir.⁷⁶ Günümüz pozitif psikoloji düşüncesinde, mutlulukla ilgili hazcı görüşler olmakla beraber mutlu olmak için bireyin kendisini tanımasının ve kendisini gerçekleştirmesinin önemsenmesi, dışsal etkenlerden çok içsel yaşantılar üzerinde durulması söz konusu olmaya başlamıştır.

1.2.3 İslam Dininde Mutluluk

Kişinin mutluluğu elde etmesinde ve ruh sağlığını korumada, din önemli bir göreve sahiptir. Dinin de özünde olan yüce bir varlığa inanmak, bu işlevi yerine getiren en önemli öğedir. Kişinin güçsüz ve aciz olduğunu hissettiği zor zamanlarda güçlü bir varlığa meyiletmesi, Tanrı'nın varlığına duyulan ihtiyacın göstergesidir. Tanrı'ya inandığını ifade eden kişi, O'na karşı tutum ve davranışlarına da anlamlı bir düzen verir.⁷⁷

İslam dini, dünya ve ahiret hayatını değerlendirirken bütüncül bir yaklaşım kullanır. Bu sebepten her iki kavrama hem dünyevi hem de uhrevi olmak üzere varlığın iki yönünü kapsayan bir anlam yüklenmiştir. Bu bağlam, İslam'daki mutluluk kavramının dünyevi ve uhrevi yönünün bir ilişki içinde olduğu olgusuna işaret etmektedir.⁷⁸ Mutluluk anlamına gelen saadet kelimesi ile mutsuzluk

⁷³ Viktor Emil Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı* (Öteki Yayınevi, 2000), 127.

⁷⁴ Durmuş Sevindik, *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 26-27.

⁷⁵ Bülbül - Giray, “Sosyodemografik Özellikler ile Mutluluk Algısı Arasındaki İlişki Yapısının Analizi”, 113.

⁷⁶ Balcı Arvas, “Psikolojide ve İslam Düşünce Geleneğinde Mutluluk Kavramı”, 124.

⁷⁷ Mustafa Erten, *Hadisler Bağlamında Mutluluk* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 17.

⁷⁸ Yıldız, *Kur'an'da Mutluluk*, 83.

anlamına gelen şekavet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de, iki dünyadaki mutluluğu ve mutsuzluğu ifade etmek için kullanılması bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Nitekim İslam'da dinin tanımı ve anlamı hem bu dünyada hem de ahirette kişiyi mutlu edecek ilahi kuralların tamamı olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla mutlu kişi, Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getiren, bundan dolayı da dünya ve ahirette mutluluğa ulaşan kimsedir denilebilir.⁷⁹ Bu bağlamda İslam'da gerçek mutluluk Allah'ın sevgisini, rızasını kazanmak olarak ifade edilebilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de “Bunlar, iman edenler ve Allah'ı zikrederek gönülleri mutluluğa kavuşanlardır. İyi bilin ki gönüller yalnız Allah'ı anmakla huzura kavuşur”⁸⁰ buyurulmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, mutluluğun Allah tarafından insanın özüne yerleştirdiğini ifade etmektedir. Fıtratı gereği insan bu özelliği sebebiyle mutluluğa ulaşma noktasında kendi kendisine kaynaklık teşkil etmektedir. Ancak insanın bu mutluluğu ortaya çıkarması için bir yol göstericiye, bir rehber ihtiyacı olduğu, bu ihtiyacında vahiy ile hareket eden akıl olduğu ifade edilmektedir.⁸¹ Bunun yanında birçok ayette hakiki şekilde inanan ve güzel ameller işleyen müminler için güzelliklerden bahsedilmiş ve bu güzelliklerin dünya ve ahiret yaşamını çevreleyen bir yapısı olduğu ifade edilmektedir.

1.2.4 Mutluluk Kuramları

Mutluluğu açıklamaya çalışan kuramsal çalışmalar geçmişten bugüne yoğun bir şekilde felsefi ekoller tarafından irdelenmektedir. Bu kuramlar 1970'lere kadar sistematik yapıdan uzak ve dağınık bir haldedir.⁸²

Mutluluğun kaynakları ile ilgili öne atılan yaklaşımlar özgün nitelikte olmayıp farklı görüşlerin bir araya getirilmesi sonucu bir tanımlama yapılmaktadır.⁸³

1.2.4.1 Erek Kuramı

Ereksel kuramlar, kişilerin amaçları doğrultusunda nihai hedefe ulaştıkları zaman elde ettikleri mutluluğu ifade etmektedir.⁸⁴ Maslow'un ihtiyaçlar

⁷⁹ Erten, *Hadisler Bağlamında Mutluluk*, 24.

⁸⁰ Ra'd 13/28

⁸¹ Yıldız, *Kur'an'da Mutluluk*, 120.

⁸² Ünsal Yetim, *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri* (Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2001), 204.

⁸³ Turgut Türkoğan - Erdiç Duru, “Üniversite Öğrencilerinde Özel İyi Oluşun Yordanmasında Temel İhtiyaçların Karşılmasının Rolü”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12/4 (2012), 2430.

⁸⁴ Ed Diener - Katherine Ryan, “Özel İyi Oluş: Genel Bir Bakış”, çev. Nevzat Gencer, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/2 (2018), 2624.

hierarchyesine bağlantılı olan kurama göre bireylerin yaşamda mutluluk düzeylerini arttırmayı kolaylaştıran önemli faktörlerden biri ihtiyaçların doyumudur.⁸⁵

Diener'in erek kuramına göre, bireyin davranışlarının en iyi şekilde anlaşılması, amaçların incelenmesinden geçmektedir. Başka bir deyişle bu tür, insanların yaşamları boyunca neler yapmaya çalıştıkları ve yaptıkları bu işleri ne şekilde başardıklarının araştırılmasıdır. Bireyin hedefleri ve bunların yapısı, hangi hedeflerini gerçekleştirebildiği ve hedeflerine ulaşabilme oranı tamamen bireyin duygu ve yaşam memnuniyetini etkilemektedir. Bu yönüyle hedefler, duygu sistemi için önemli bir başvuru kaynağı olmaktadır.⁸⁶

Sonuç itibarıyla erek kuramında birey amaçlarına ulaştığında mutluluğun ortaya çıkacağını ileri sürmektedir.

1.2.4.2 Etkinlik Kuramı

Bu kuramda mutluluğa neden olan durum amacın kendisi değil amaca ulaşma noktasında gerçekleştirilen etkinliklerin yol açtığı kabul edilmektedir. Mutluluk, kişinin erdemli davranışlarından kaynağını almaktadır. Bu kurama göre, kişinin kendini anlamasının mutluluğu azalttığı, devamlı olarak mutluluk üzerine düşünmenin ise kişiyi tahrip ettiği varsayılmaktadır. Yine kurama göre kişi önemli etkinlikler üzerinde durursa mutluluk kendiliğinden gelmektedir.⁸⁷

Etkinlik kuramının en eski ve en önemli temsilcisi Aristo'dur. Ona göre mutluluk kaynağını kişinin güzel yapılan etkinliklerinden almaktadır. Ayrıca Aristo, mutluluğun insanların yapmış oldukları eylemlerin sonucu ortaya çıkan bir ürün olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir.⁸⁸

Etkinlik kuramına göre bireylerin beceri potansiyelleriyle etkinlikleri bir uyum içinde olmalıdır. Birey hazzı ancak bu sayede elde edebilir. Etkinliğin basit olması bireyin canını sıkarken güç olması stres hali meydana getirebilir. Bireyin potansiyeli ile etkinliğin zorluk durumu birbirine denk ise haz elde edilmekte, etkinliğin tamamlanma süreci, akış meydana getirmektedir. "Akış", bilincin uyumlu bir düzen içinde olduğu ve bireylerin yaptıkları etkinlikleri sadece o

⁸⁵ Hamit Bakar, *Lise Öğretmenlerinin Duygusal Emek Davranışı ile Öznel İyi Oluş Düzeyleri ve Aralarındaki İlişkilerin İncelenmesi: Kastamonu İli Örneği* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 18.

⁸⁶ Nevzat Gencer, *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 93.

⁸⁷ Aysin Aydınay Satan, "Dini İnanç ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Öznel İyi Oluş Düzeyine Olan Etkisi", *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/7 (Ağustos 2014), 58.

⁸⁸ Gencer, *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş*, 95.

etkinliği yapmak adına yapmaya devam ettikleri zaman erişilen zihinsel bir durumdur.⁸⁹

1.2.4.3 Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Kuramları

Genel anlamda iki yönlü mutluluk kuramları arasındaki tartışma, bu alan için büyük önem ifade etmektedir. Aşağıdan yukarıya doğru olan kuramlar, bireyin yaşamını meydana getiren pozitif ve negatif anların, o bireyin algılamış olduğu kendine özgü iyi oluşunu meydana getirdiği için toplandığını savunur. Bu sava göre, pozitif ya da sevinçli bir an bireyin iyi oluş durumunu yaşamasına katkı sağlamakla ve bundan dolayı bireyi ne kadar çok olumlu an yaşarsa, mutluluk seviyeleri de o derece artmaktadır. Buna karşılık yukarıdan aşağıya doğru kuramları, bir bireyin içinde yaşadığı dünyayı belirli bir düzeyde tecrübe etmeye yönelik tabiatında olan yönelimlerinin, o bireyin dünya ile irtibat ve ilişkisini etkileyeceğini öne sürer. Bundan dolayı yukarıdan aşağıya kuramlarına göre, daha pozitif bir bilişsel durumuna sahip olan bir birey, bir olayı daha negatif bir bakış açısına sahip olan bir bireyden daha mutlu olarak algılayabilir ve tasavvur edebilir.⁹⁰

Mutluluğun bir kişilik özelliği veya bir durum olduğu düşüncesi ile mutluluğu ortaya çıkarmada güzel olayların rolü konuları aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı kuramının tartışma konularını oluşturmaktadır. Mutlulukla ilgili, aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı kuramında iki tartışma vardır. Lewinsohn ve meslektaşlarının güzel olayların olmayışının depresyona sebebiyet verdiği düşüncesi, bir aşağıdan yukarı yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir.⁹¹

1.2.4.4 Akış Kuramı

İnsanların bir etkinliğe veya bir eyleme, kendilerini derin bir haz ile bağlanmalarını ifade eden akış, bireyin iç dünyasını kontrol altına alarak mutluluğa ulaşması sürecini incelemektedir. Bireylerin meşgul oldukları içi sadece o içi yapmış olmak için yapmayı devam ettirdiklerinde ulaşılan zihinsel duruma akış denir. Bu kurama göre birey, kendi dışındaki gerçelikler her ne olursa olsun, sadece zihninin içindekileri değiştirerek mutlu veya mutsuz olabilir. Zorluklara ve problemlere rağmen sabırlı olma yetisi, bireylerin başkalarında en çok ilgi

⁸⁹ Satan, “Dini İnanç ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Öznel İyi Oluş Düzeyine Olan Etkisi”, 58.

⁹⁰ Diener - Ryan, “Öznel İyi Oluş: Genel Bir Bakış”, 2625.

⁹¹ Yetim, *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*, 261-262.

duydıkları özelliklerdendir. Çünkü bu yetenek, yalnızca hayatta başarılı olmak için değil, hayattan zevk almak için de önemli bir özelliktir.⁹²

Etkinlik kuramında olduğu gibi bu kuramda da etkinlikler kişinin potansiyeli ile uyum içerisinde olmalıdır. Bireyin etkinliği gerçekleştirirken hazzı elde etmesi buna bağlıdır. Yapılan etkinliğin zorluk derecesi önemli bir husus olup bu etkinliklerin anlaşılması insanı neyin mutlu ettiğini anlamamıza yardımcı olacaktır.⁹³

1.2.4.5 Bağ Kuramı

Yetim, her bireyin bir mutluluk şeması olduğunu ve bireylerin karşılaştıkları olayları bu şemalar doğrultusunda işlemektedirler. Kişi ne kadar iyi şema edinirse olayları ve durumları daha mutlu olacak şekilde algılayacaktır. Ryan ve beraberindekilerin değerlendirmelerine göre, kişi tecrübe ettiği iyiliği kişisel gelişimine entegre ettiği oranda hayattan haz elde edecektir. İnsanın bu olumlu yüklemeleri mutluluk ile daha güçlü ve sağlam bağlara sahip olduğunu göstermektedir.⁹⁴

Araştırmalar duygu yüklü şartlanmaların sönmeye karşı çok dirençli olduklarını göstermektedir. Birey bu tarz duygusal tecrübelerle sahip olup bunlarla çok sayıda uyaran arasında bağ kurabilmektedir. Koşullanma ve bellek ağları, bilinçli bir yönlendirme olmadan da işlev görebilirler. Bireylerin duygusal ağlarını bilinçli şekilde yönlendirdiğine yönelik deliller de mevcuttur. Böylece mutsuzluğa sebep olan düşüncelerden uzaklaşma; bilinçli gayretlerle, mutlu şeyleri düşünmeyle bir oranda gerçekleşmektedir. Bu tarz istemli yönlendirmeler, mutluluğu belirli oranda arttırmaktadır.⁹⁵

1.2.4.6 Uyum Kuramı

İnsanın hayatta karşılaşmış olduğu iyi ve kötü olaylar, onların mutlu veya mutsuz olmalarına sebep olmaktadır. Ancak olaylar sonucunda ortaya çıkan duygunun direnci bir süre sonra gitgide azalmakta ve birey bu sayede iyi ya da kötü duruma uyum sağlamaktadır. Bu durum tecrübe edilen olayların bireylerin mutluluklarında geçici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Diener'a göre;

⁹² Yeliz Saygın, *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek, Benlik Saygısı Ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 18.

⁹³ Satan, "Dini İnanç ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Öznel İyi Oluş Düzeyine Olan Etkisi", 58.

⁹⁴ Yetim, *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*, 60-63.

⁹⁵ Yetim, *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*, 261-262.

uyum kuramı kişinin kendi kişisel yaşantısından kaynaklanan bir standarda dayanır. Yani; karşılaşılan olay bireyin şartlarından daha iyi ise, bu durumda o kişi mutlu olmakta ve bu durum kişide devam ederse kişinin standardı yükselerek yeni durumlara uyumlu hale gelmektedir. Bunun sonucunda ise uyum gerçekleşmiş olur. Aynı durum olumlu olmayan anlarda da geçerlidir.⁹⁶

Uyum kuramına göre iyi veya kötü olayların kişide bıraktıkları etki geçici bir etkiye sahiptir. Bununla beraber her insanda bir mutluluk eşik değeri vardır. Olaylar başlangıçta kişileri çok mutlu edebilmekte ya da çok üzebilmektedir fakat bir süre geçtiğinde sonra sahip olunan eşik değere dönüşmektedir.⁹⁷

1.2.4.7 Yargı Kuramı

Bu kurama göre mutluluk, kişinin bazı kriterlerle gerçek durumlar arasında yaptığı kıyaslamaların sonuçlarına bağlıdır. Mutlu olmak için bazı ölçütler belirleyen insan, bu ölçütlere ulaşip ulaşamayacaklarına bakarak mutlulukları ile ilgili bir yargı ortaya koymaktadır. Eğer aslında olan durum kişinin belirlediği ölçütün üstüne çıkarsa mutluluk meydana gelecektir. Yargı kuramları, hangi olayların kıyaslama bakımından iyi ya da kötü olduğunu belirlememekte fakat olayların ortaya çıkaracağı duygunun miktarını tahmin edebilmektedir.⁹⁸

Doyuma ilişkin yargılar o anki şartlar ile bu standartlar arasındaki uyuma dayanmaktadır. Mevcut şartlar ve standartlar arasındaki fark çoksa doyum düşük, bu fark azsa doyum yüksek olmaktadır.⁹⁹

Özetle, yargı kuramı kişinin mutluluğunu, kendisine ölçüt olarak aldığı bireylerle karşılaştırması ve bunun sonucunda memnun olup olmama duygusuna bağlı olduğunu dile getirmiştir.¹⁰⁰

1.3 Dindarlık-Mutluluk İlişkisi

Din, toplumların ve bireylerin yaşam tarzları, kültürel özellikleri, kanunları ve ticari faaliyetleri gibi pek çok unsuru üzerinde etkisi doğrudan hissedilen bir olgudur. Bu kapsamda, bireylerin sosyal ilişkileri, yaşam tarzları, günlük eylemleri,

⁹⁶ Gencer, *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş*, 99-100.

⁹⁷ Bakar, *Lise Öğretmenlerinin Duygusal Emek Davranışı ile Öznel İyi Oluş Düzeyleri ve Aralarındaki İlişkilerin İncelenmesi: Kastamonu İli Örneği*, 20.

⁹⁸ Devrim Erginsoy Osmanoglu - Halil İbrahim Kaya, "Öğretmen Adaylarının Yükseköğretime Dair Memnuniyet Durumları ile Öznel İyi Oluş Durumlarının Değerlendirilmesi: Kafkas Üniversitesi Örneği", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/12 (Aralık 2013), 52.

⁹⁹ Gencer, *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş*, 101-102.

¹⁰⁰ Yusuf Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 34.

hayata bakış açısı, beklentileri ve sonunda mutluluk düzeyleri dini inançları tarafından etkilenmektedir.¹⁰¹

Modernizmin hayata sunmuş olduğu kolaylıklar, bireylerin tüm maddi ihtiyaçlarının giderilmesi, insanların mutluluğunu elde etmesinde yeterli olmamıştır. Din, modernizmin bu dayatmalarına ve buhranlarına karşı bir cevap niteliğindedir. Bireylerin içine düştüğü bu çaresizlikten kurtulabilmeleri için, dini inancın içsel tatmin sağlayan dengeli ve düzenli yapısına ihtiyaç vardır. Bir yaratanın varlığına inanan bireylerin ruh yapıları inanmayan bireylere göre daha sağlıklı ve daha istikrarlıdır. Gerçek manadaki iman sahipleri, Allah'a bağlanıp güvendikleri oranda mutludurlar. İman ile dinginleşen ve rahatlayan kalp, ancak inananların deneyimleyecekleri mutluluk içerisinde hayat bulabilir. Böyle bir inanç bireyin bunalıma düşmesine, yersiz kaygılara kapılmasına izin vermez; ruhi baskılardan kurtulabilmesi için çıkış yolu gösterir.¹⁰²

Bireyin kendisini genel olarak mutlu hissedip hissetmemesi, dinin bireysel etkisi ile ilgili ele alınan hususlardan biridir. William James de kişinin kendini mutlu hissedip hissetmemesini ruhsal olarak iyi olma konusunda temel ayırım noktalarından biri olarak görmektedir. Yaşamın bir manasının olduğu düşüncesine sahip olmak, genel olarak mutlu olmak, hayattan ve inanılan dinden memnun olmak, ruh sağlığının iyi durumda olduğunun göstergelerinden kabul edilmektedir.¹⁰³

İnançların gerçekliği konusunda net bir fikre sahip olmayan James, dinin insan hayatında temel bir unsur olduğunu kabul etmektedir. O, dini insanın hayatını zenginleştiren ve hayata neşe katan bir olgu olarak tarif etmektedir. Böylece din insana ulaşabileceği en mutlu ve kutsal hayatı sunmaya devam ettikçe varlığını korumaya devam edecektir.¹⁰⁴

Seligman düşüncelerinde dinin olumlu düşünceye katkıda bulunan, bireye anlam duygusu katan ve mutluluk sağlayan, olumsuz duyguları iyileştirici özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir.1980'li yıllardan itibaren yapılan araştırmalarda

¹⁰¹ Rafet Beyaz - Behçet Kaldık, "Üniversite Gençliğinde Dindarlık Ve Mutluluk İlişkisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (2018), 630.

¹⁰² Abdurrahman Kasapoğlu, "Kur'an'a Göre İnkâr ve Bunalım İnkârcılığın Ruh Sağlığına Olumsuz Etkileri", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Haziran 2010), 212..

¹⁰³ Horozcu, "Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki", 214.

¹⁰⁴ Ali Aytan, "William James (1842-1910) ve Din Psikolojisinde Tecrübe Merkezli Bir Yaklaşım", *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XIX/3 [Din Psikolojisi Özel Sayısı] (2006), 463.

imanın olumlu psikolojik etkilerine değinerek, dinin olumsuz tutum ve davranışları olumlu yönde etkileyici fonksiyonu olduğunu belirtmiştir. Din ile duygular arasında olumlu ilişkinin olduğu, dinlerin gelecek için umut kaynağı olması ve insanların yaşam tarzlarında anlam oluşturması açısından önemli olduğunu savunmuştur.¹⁰⁵

Frankl ve Fromm insanın en temel ihtiyacının varoluşunu anlamlandırmak olduğunu ifade ederler. Frankl'a göre insanlar, bütün ihtiyaç ve dürtüleri tatmin etseler dahi, varoluşlarını anlamlandıramazlarsa tatmine ulaşamaz ve kendilerini gerçekleştiremezler. İnsanların kendini gerçekleştirmeleri sadece manevi ihtiyaçlarını gidererek yaşamı anlamlandırma yoluyla gerçekleşebilir. Fromm ise, insanların bağlanma, yönelme, aşkın olanla irtibat halinde olmayı insanın temel ihtiyaçları arasında var sayar. O, bağlanma ve yönelim ihtiyacı etrafında şekillenen dini inancı, hayatın özünü meydana getiren oldukça önemli bir unsur ve insan ruhunun temel dinamiği şeklinde ifade eder.¹⁰⁶

Din ve dini yaşantı insan için oldukça önemli olup, pek çok dindar kimsenin tutumlarında merkezi rol oynamaktadır. Dinin başlangıcı ve temeli iman yahut inanç olsa da, ameller yani dini davranışlar da dini hayatın temel bir unsurudur. Dinin objektif yönü olarak dini davranışlar, sosyal hayatta da etkin işlevler görmektedirler.¹⁰⁷

Dinin kişilerin yaşamını anlamlı hale getiren yapısı, sosyal ilişkilerin gelişmesi, karşılaştığı olumsuz olaylara karşı engelleyici bir yapısının bulunması ve bireylerde olumlu benlik algısı geliştirmesi, din ve mutluluk arasındaki ilişkiyi genel manada ifade eden teorilerdir.¹⁰⁸

Din, bireyin hayatında mutlu olabilmesi için gerekli olan şartlardan biri olarak görülmektedir. Çok boyutlu bir özelliğe sahip olması nedeniyle, hayatın birçok aşamasında etkilerine şahit olduğumuz dindarlığın, bireyin hayatı ve ruh hali üzerinde olumlu etkiye sahip olup olmadığına dair birçok çalışma yapılmıştır.¹⁰⁹

Ruh sağlığı ve din arasında olumlu bir ilişkinin varlığı genel kabul gören bir varsayımdır. Bu varsayımı doğrulayan çok sayıda çalışma mevcuttur. Örneğin

¹⁰⁵ Ali Keleş, *Din Görevlilerinde Dindarlık ve Mutluluk Arasındaki İlişki (Sivas Örneği)* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 56-57.

¹⁰⁶ Karacoşkun, *Din Psikolojisi*, 142.

¹⁰⁷ Karacoşkun, *Din Psikolojisi*, 170.

¹⁰⁸ Fatma Balcı, *Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 86.

¹⁰⁹ Yasemin Çoban, *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Öznel İyi Olma Hali ve Kaygı (Anksiyete) Durumu Üzerine Bir Çalışma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 34-35.

Batı’da yapılan dindarlık ile yaşam doyumu ve mutluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların %79’unda dini inancın daha yüksek bir yaşam memnuniyetine ve büyük bir mutluluğa sebebiyet verdiği tespit edilmiştir. Yine din ve depresyon arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarda, dindar olan bireylerin dindar olmayan bireylere nazaran üçte iki oranda daha az depresif belirti gösterdikleri tespit edilmiştir.¹¹⁰ Din ve ruh sağlığı arasındaki bu olumlu ilişkinin bir sonucu olarak Amerika’da Tıp Fakülteleri, bireylerin psikolojik gelişimini etkilemesi yönüyle dini ve manevi unsurları programlarına dahil etmeye başlamışlardır.¹¹¹

Abdel-Khalek’a ait genç yetişkinlerin mutluluk, sağlık ve dindarlık ilişkisini inceleyen çalışmasında kendilerini mutlu hissedenenlerin, daha yüksek bilişsel ve biyolojik sağlığa sahip oldukları ve daha dindar oldukları sonucuna varmıştır. Yine Lim ve Putnam’ın araştırma bulgularına göre dindarlık hayat memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir. Franis’in yapmış olduğu çalışmada ise kişilikteki bireysel farklılıkları göz önüne alarak dindarlık ve mutluluk arasında zayıf ama istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Ayten bir araştırmasında, dindarlığın hem affetme eğiliminde hem de hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır.¹¹²

1.4 Ergenlik Dönemi

Ergenlik, ocukluk döneminin sona ermesiyle birlikte dönemin başlangıcından fizyolojik erişkinliğe ulaşıncaya kadar geçen bir gelişim dönemini ifade etmektedir. Bu dönem kızlarda adet başlangıcıyla ve göğüslerin büyümesiyle; erkeklerde ise sesin kalınlaşması ve yüzün kıllanmasıyla başlayan genel olarak da 13-22 yaşlar arasını kapsayan dönemdir. Unesco ise ergenlik dönemini, 15-25 yaşlar arası bir gelişim dönemi olarak ifade etmektedir.¹¹³

1900’lü yıllardan sonra ergenlik dönemi ile ilgili araştırmalarda bir hayli artış olduğu görülmektedir. Bu alandaki ilk çalışmanın 1904 yılında G. Stanley

¹¹⁰ Halil Apaydın, “Ruh Sağlığı-Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (Nisan 2010), 63-64.

¹¹¹ Mustafa Köylü, “Ruh ve Beden Sağlığı Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), 32.

¹¹² Baynal, “Mutluluk Kavramının Felsefi, Psikolojik ve Dini Açıdan İncelenmesi”, 264-265.

¹¹³ Mustafa Koç, “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/17 (Aralık 2004), 233.

Hall'a ait "Adolescence" kitabı olduğu görülmektedir.¹¹⁴ Ergenler üzerinde önemli araştırmaları ile bilinen Amerikalı psikolog Stanley Hall, ergenliği, bir buhran, ani ve derin bir değişim dönemi olarak ifade eder. Hall, ergenliği tanımlarken tüm bireylerin mutlaka yaşayacakları, kimi zaman yeniden doğuş, çocukluktan yetişkinliğe geçişi içeren çalkantılı ve stresli bir dönem olarak tanımlar.¹¹⁵

Ergenlik dönemi içerisinde bireyde yoğun olarak biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimler yaşanmaktadır. Gelişimde bireysel farklılık olduğu için her birey ergenlik dönemine aynı anda girmemekte ve bu süreç her bireyde farklı şekilde ilerlemektedir.¹¹⁶

Gelişim, bireyin yaşamından ölümüne kadar bütünlük ve devamlılık arz etmektedir. Bireyin içinde bulunduğu gelişim döneminde bireyin bazı davranışları kazanması beklenmektedir. Bahsi geçen bu davranış biçimlerine gelişim görevleri denilmektedir. Bireyin sağlıklı bir şekilde gelişmesi, bu görevleri yerine getirmesiyle doğrudan ilişkilidir. Havighurst'a göre bu gelişim görevleri, insanın yaşamında belirli bir zamanda ortaya çıkan ödevlerdir. Kişinin bu ödevleri içinde bulunduğu gelişim döneminde tam olarak yerine getirmesi, sonraki dönemlerde mutlu olmasına ve ileriki gelişim ödevlerinin gerçekleşmesinde bir alt yapı niteliği taşımasına olanak sağlamaktadır. Havighurst'a göre ergenlikteki gelişim görevleri şunlardır:¹¹⁷

1. Fiziksel değişimi onaylamak.
2. Erkeksi ya da kadınsı bir rol üstlenmek.
3. Akranlarıyla yeni ilişkiler içinde olmak.
4. Duygusal bağımsızlığa erişmek.
5. Mesleğe hazırlık yapmak.
6. Evliliğe hazırlık yapmak.
7. Toplumsal sorumluluklara duyarlı olmak.
8. Bir ahlak sistemi kazanarak görüş geliştirmek.

¹¹⁴ Ayşenur Aydın, *Ergenlerin Anne-Babalarından Algıladıkları Psikolojik Kontrol ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 7.

¹¹⁵ Abdülkerim Bahadır, *Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994), 13.

¹¹⁶ Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları*, 108.

¹¹⁷ Baksen Özdemir, *13-20 Yaşları Arasında Dini Gelişim ve Eğitimi (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 17-18.

Kişinin buluğa ermesi dinen sorumlu olduğu anlamı taşımaktadır. Ergen dine göre artık bir yetişkindir ve dinin emirleri, yasakları, görev ve kuralları çerçevesinde davranışlarının sorumluluğunu üstlenmiş bulunmaktadır. Bu noktada, bu dönemin gelişim özelliklerinin iyi şekilde bilinmesi, ergenlerin dini eğitiminden sorumlu olan ebeveynler ve eğitimciler açısından büyük önem taşımaktadır.¹¹⁸

1.4.1 Ergenlik Dönemi Gelişim Evreleri

Sosyal bilimciler, ergenliği üç ayrı dönem içerisinde incelemişlerdir. Bu dönemler; ilk-erken ergenlik (10-13 yaş), orta ergenlik (14-17 yaş) ve son ergenlik (18-22 yaş) şeklinde sıralanabilir.¹¹⁹

1.4.1.1 İlk Ergenlik Dönemi

Bu dönem gelişim psikolojisi literatüründe ergenliğin başlangıç noktası kabul edilir. Cinsel gelişiminin hızlı olduğu bu evrede birey yoğun psikolojik karmaşa ve bocalamanın içerisinde. Bu dönem kaynaklarda göre 2-4 yıl süren bir dönem olarak kabul edilmektedir. Dönemin bireyde başlama yaşı farklılık göstermekle beraber kızlar için 7-13, erkekler için ise 9-14 yaşlar olarak kabul edilmektedir.¹²⁰

Ergenlik döneminin büyük bölümü ilk ergenlik dönemine tekabül eder. Bu dönemde birey en çok değişen beden imgesiyle ilgilenmekte, fiziksel ve davranışsal değişikliklerin hızlı olduğu bu evrede meydana gelen değişikliklere uyum sağlamaya çalışmaktadır. Kontrolü dâhilinde olmayan bu değişikliklerden dolayı kendisinde kontrol kaybı olduğu fikrine varan ergen, üzerindeki otoriteye karşı gelmeye başlamaktadır.¹²¹

Ergenin fiziksel olarak gelişip büyümesi, özellikle toplum ve ailesi ile karşı karşıya getirmekte ve uyum problemleri ortaya çıkmaktadır. Fiziksel gelişmeye bağlı olarak duygusal olarak da son derece hassaslaşan ergenin kendisine yöneltilen eleştiri, tenkit ve ithamlar karşısında dayanma gücü zayıflamaktadır.¹²²

1.4.1.2 Orta Ergenlik

Bu dönem ilk ergenlik bittikten sonraki iki yılı kapsamaktadır. Bu dönemde ergen, kendisine örnek alabileceği, özdeşim kurabileceği bir model ve yeni bir

¹¹⁸ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 266.

¹¹⁹ Tayfur Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 10.

¹²⁰ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 11.

¹²¹ Aydın, *Ergenlerin Anne-Babalarından Algıladıkları Psikolojik Kontrol ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 8.

¹²² Bahadır, *Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler*, 15.

kimlik arayışına girmektedir. Birey ebeveyn modellerinden uzaklaşıp dış çevresiyle ilgilenmektedir. Benmerkezci duyguların hâkim olduğu ergen, dâhil olduğu ortamlarda ilgi odağı olmayı beklemektedir. Bu dönemde karşı cinse karşı ilgi duymaya başlayan birey, bu ilgisini genelde hayal âleminde yaşamakta ve yalnız kaldığı her an uzun uzun hayal kurabilmektedir.¹²³

Zihinsel gelişim için kritik olan orta ergenlik dönemi, ergenin yetişkin gibi düşünmeye başladığı bir evredir. Birey kazanmış olduğu bu yetiyi yaşamı boyunca her alanda aktif bir biçimde kullanacaktır.¹²⁴

Araştırmacılar, bu dönemde ergenin genel olarak bunalımda olduğu ve istikrardan uzak kaldığını ifade etmişlerdir. Ancak bu birey için bir geçişten ibarettir ve sonuç itibarıyla daha istikrarlı bir yapı kazanacaktır.¹²⁵ Bu dönemde doğru bir şekilde yönlendirilerek, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olunmalıdır. Birey başarıyı yakaladıkça dönem içerisindeki başarısızlıklarını ve fiziksel değişimlerini ilgi odağı olmaktan çıkaracaktır.¹²⁶

1.4.1.3 Son Ergenlik

Genellikle 15-21 yaşlar arası kapsayan bu dönem son ergenlik olarak ifade edilir. Bu döneme kadar devam eden fizyolojik ve bilişsel gelişmeler aynen devam etmektedir. Bu dönemin en belirgin özelliği, bireyin zihinsel ve duygusal bir olgunluğa erişmesi, ergenliğin başlarında yaşadığı aşırılık ve taşkınlıkların sona ermesi şeklinde ifade edilebilir. Ergenliğin son döneminde birey sorunlarını daha realist biçimde algılamakta ve daha az duygusal bir tavırla çözmeye çalışmaktadır. Bundan dolayı çevresiyle daha uyumlu, katı ve duygusal tutumlarını bırakarak hoşgörülü ve gerçekçi bir anlayış benimsemektedir.¹²⁷

İkinci bireyselleşme olarak açıklanan bu dönem ergenin ilişki yaşantısının olmasıyla sona ermektedir. Bu dönemde ergen, kendini keşfetmeye, yetenek ve yönelimlerin farkında olmaya ve mantıklı düşünmeye başlar. Cinsellikle ilgili düşünceleri çok fazla olmamakla beraber hedef belirleme noktasında daha istikrarlıdır.¹²⁸

¹²³ Aydın, *Ergenlerin Anne-Babalarından Algıladıkları Psikolojik Kontrol ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 8.

¹²⁴ Müslime Erden, *Ergenlik Döneminde Dindarlık Eğilimi ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişki* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 28.

¹²⁵ Bahadır, *Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler*, 16.

¹²⁶ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 12.

¹²⁷ Peker, *Din Psikolojisi*, 174.

¹²⁸ Aydın, *Ergenlerin Anne-Babalarından Algıladıkları Psikolojik Kontrol ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 8.

Dini şüpheler, suçluluk ve günahkârlık duygularından büyük ölçüde uzaklaşan ergen, dini inançlarında kararlılık göstermeye başlamaktadır. Fakat bu, din konusundaki problemlerinin tam olarak çözümlendiği anlamına gelmemektedir. Bu dönemde ergenlerin bir kısmı, çocukluktaki dini inançları ile sonradan öğrendiği bilgileri bağdaştıramadığı için bazen dinin tümünü, bazen de bazı konuları reddetme eğilimi içerisinde bulunabilmektedir.¹²⁹

Bu dönemde bireyin en büyük çabası bağımsız olmaktır. Bu çabayı elde etmeye çalışırken, geçmişteki problemler tekrar canlanabilmektedir. Temel güven duygusu sağlıklı biçimde tatmin edilmemiş olan ergen, güvенеceği bireyler ya da sığınabileceği inanç sistemi arayışı içinde olurlar.¹³⁰

1.4.2 Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri

Ergenlik dönemi, doğum ile başlayıp ölüm ile sonlanan gelişim sürecinin en önemli dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde birey hızla değişim ve gelişim göstermektedir. Bu dönemin gelişimi fiziksel, cinsel, duygusal, ahlaki, bilişsel, dini ve kişilik başlıkları altında incelenmektedir.

1.4.2.1 Fiziksel Gelişim

Fiziksel manada ergenlik döneminde değişim ve gelişim ile ilgili en yoğun zaman dilimi genellikle 11,5-16 yaşları arasını kapsar. Bu dönemde birey, içinde yaşadığı toplumun ideal vücut olarak sunduğu modelin etkisinde kalır ve bedenini o imgesi üzerinde şekillendirmek için çaba sarf eder.¹³¹

Ergenlik dönemi, büyüme atılımının olduğu dönemdir ve bu dönemde ergen eski güzelliğini yitirmektedir. Salgı sisteminin değişmesinde dolayı ergenin yüzünde sivilceler çıkmaya başlamakta ve terleme oranında bir artış meydana gelmektedir. Bu dönemde kızlarda kalça, erkeklerde omuz, her iki cinstede göğüs çevresi genişlemektedir. Bireyde meydana gelen büyüme 11-16 yaşlarında hız kazanmakta, daha sonra yavaşlayarak 18-20 yaşlarına kadar devam etmektedir. Kemik yapısında meydana gelen hızlı değişme ve organlardaki gelişmeler ergenin vücut dengesini sağlayamamasına neden olmakta, bu durum ergenin devimsel becerilerine etki etmektedir.¹³²

¹²⁹ Karacoşkun, *Din Psikolojisi*, 122.

¹³⁰ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 12.

¹³¹ Koç, "Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri", 234.

¹³² Özdemir, *13-20 Yaşları Arasında Dini Gelişim ve Eğitimi (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma)*, 20.

1.4.2.2 Cinsel Gelişim

Ergenlik döneminde cinsel hormonların gelişmesiyle erişkine özgü cinsel duygulara sahip olmaya başlayan birey, bu durumu kabullenmekte zorlanmaktadır. Kızlarda ilk adet kanaması, erkeklerde rüyalanma gibi durumlar ergeni bir bocalamaya sürüklemekte ve bu durumu yadırgamalarına neden olmaktadır.¹³³ Bu dönemde yaşanan değişim ve gelişmeler ergenleri kaygı, gerginlik, uyumsuzluk ve mutsuzluğa sürüklerken cinsel olgunlaşma, utanma, suçluluk duygusu gibi olumsuz tepkilere sebep olabilmektedir.¹³⁴

Medya ve akran etkisi gibi çevresel faktörlerden dolayı günümüzde ergenlerin cinsel uyarılmaları ve gelişim süreçleri daha erken başlamaktadır. Cinselliği keşfetmeye başladıkları bu dönemde özellikle ebeveynlerin, ergenlerin cinsel gelişimlerinin farkında olmaması, bu değişimi kabullenememesi ya da kültürel gerekçelerle çocukları ile cinsel meseleleri uygun şekilde konuşmaması, ergenleri kendi çabaları ile bu konuya ilişkin bilgiyi çevrede aramaya itmektedir.¹³⁵

1.4.2.3 Duygusal Gelişim

Ergenlik döneminde birey duygularını aşırılıklar ve taşkınlıklar içerisinde yaşarlar. Dönem içinde görülen fiziksel değişimlerdeki hız, karmaşık duygulara sebep olurken bireyde endişe ve şaşkınlık durumunu ortaya çıkartmaktadır. Bu değişimler karşısında uyum güçlüğü yaşayan ergen, etrafındakilere gösterdiği tutum ve davranışlarında ölçüyü tutturamamaktadır. Bu dönemde ergenin ailesiyle arasındaki ilişki bir değişime uğrar ve bu durum ergeni yeni arkadaşlar edinerek akran ilişkilerinin gelişmesine sebebiyet verir. Dış dünyaya karşı bakış açısında değişiklik meydana gelen ergen, yaşadığı durum ve olayları daha çok irdelemeye ve olayları daha farklı değerlendirmeye başlamakta ve çevresi ile ilgili daha fazla kafa yorar, eleştirir duruma gelmektedir.¹³⁶

Çocukluk döneminin bitmesiyle ergenliğe ulaşan birey, yetişkinlik statüsü anlamına gelen bağımsızlık duygusunun etkisiyle kendilerini çocukluktan kurtulmanın vermiş olduğu duygu hâkim olmaktadır. Bu duygunun etkisiyle ergenler, yetişkinlere ait tavır ve davranışlar göstermek için bir uğraş içine

¹³³ Özdemir, *13-20 Yaşları Arasında Dini Gelişim ve Eğitimi (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma)*, 20.

¹³⁴ Armin Jasarevic, *Bosnalı Gençlerde Din ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Araştırma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 24.

¹³⁵ Ayten, *Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Teori Ve Uygulama Alanları*, 109.

¹³⁶ Aydın, *Ergenlerin Anne-Babalarından Algıladıkları Psikolojik Kontrol ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 10-11.

girmektedirler. Bu konuda yetişkinlerin ilgilendikleri konularda fikir üretmekten zevk alırlar; sigara, alkol gibi maddeleri kullanmaya başlarlar ve bu durumdan son derece gurur duymaktadırlar.¹³⁷

1.4.2.4 Bilişsel Gelişim

Ergenlik dönemine giren bireylerin birçoğu, zihin bakımından kendi çevrelerinin çok dışında ve üstünde kalan bir dünyadaki olaylarla ilgilenmeye başlamaktadırlar. Piaget'in çocukluğun somut ifadeleri olarak ifade ettiği uğraşlar bu dönemde, okulun ve çevredeki sosyo-kültürel tecrübelerin yardımı ile ergeni, genellemeler yapmaya yönlendirmektedir. Ergenin soyut kavramları anlama becerisi 12 yaşına gelinceye kadar tam olarak gelişmemektedir. Bununla birlikte olayları birleştirme ve olaylar hakkında bir sonuca ulaşma yeteneği 15 yaşını tamamladığında görülmektedir.¹³⁸

Bu dönemde evrensel ahlak kurallarını sorgulamaya başlayan ergen, idealin ne olduğunu, dünyayı ve varoluşunun nedenini sorgularken ideal ebeveynin nasıl olması gerektiği ile ilgili bir kanıya varır. Yapmış olduğu bu sorgulamaları ergenin aile ile olan ilişkilerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir.¹³⁹

1.4.2.5 Ahlaki Gelişim

Ergenlik döneminde tam manasıyla gelişmiş bir ahlak yapısından bahsetmek mümkün değildir. Bireyde ahlaki yapının gelişip olgunlaşmasının ön koşulu yeterli bir bilişsel gelişimdir. Bu da bireyin soyut düşünce sistemiyle doğrudan ilişkili bir durumdur. Yine ergenlik dönemindeki bu gelişim dini gelişimle de yakından ilgilidir. Bu bağlamda her iki süreç birbirini desteklemekte ve olgunlaştırmaktadır. Bireylerin ahlaki gelişim yönünden ergenlik dönemi kritik yapı gösterir. Birey özellikle ilk ergenlik döneminde ahlak gelişiminde hassas bir yapıdadır. Bu dönemde ahlaki değerlerin baskıcı bir yaklaşımla öğretilmeye çalışılması uygun bir davranış değildir. Onların düşüncelerinin tutarsızlıklarını görmelerine imkân sağlanarak bu değerlerin aktarılması, onlar için en doğru ve uygun yöntemdir.¹⁴⁰

¹³⁷ Bahadır, *Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler*, 24-25.

¹³⁸ Ahmet Albayrak, *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 19-20.

¹³⁹ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 17.

¹⁴⁰ Koç, "Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri", 236-237.

1.4.2.6 Sosyal Gelişim

Ergenin sosyalleşmesinde özdeşleşme ve arkadaş çevresi büyük öneme sahiptir. Özdeşleşme, aileden başlayarak çevredeki bireylere, fikirlere, kültüre doğru, istemli ya da istemsiz olarak örnek aldığı, özümlediği, fikir, hareket, davranış ve fiillerden oluşan bir ilerlemedir. Bu dönemde ergen, bireyselleşmeye ve özgürleşme arayışlarına girmektedir. Birey bu dönemde ailesinden daha çok arkadaş çevresine yönelmektedir. Bu sebeple ergen için bir akran grubu içerisinde bulunmak, arkadaşlarınca kabul edilmek önemlidir.¹⁴¹ Bireyin bu dönemde iyi arkadaşlar edinebilmesi onun, olgun bir yetişkin olmasında önemli katkılarda bulunacaktır. Çünkü aynı yaştaki ergen grubu, çocukluk dönemi ile olgunluk dönemi arasında sosyal bir mesafeyi temsil edecektir.¹⁴²

Bireyin bu dönemde sosyal gelişimi için yaşlıları ile iletişim halinde olması, beden ve duygu durumlarındaki değişimleri paylaşabilmesi gerekmektedir. Bu sayede ergenin kendisini tanıması ve başkalarını anlaması da kolaylaşmış olacaktır. Ergenin arkadaş çevresi genişledikçe insani ilişkiler konusundaki tecrübeleri de artmakta, başkalarının fikirlerine karşı saygılı olmayı da öğrenmektedir.¹⁴³

1.5 Ergenlik Dönemi ve Din

Ergenlik döneminde birey bir yandan fizyolojik değişimleriyle başa çıkmaya çalışırken diğer yandan bilişsel olarak farklılaşmaya başlamaktadır. Gelişim görevlerinde bahsettiğimiz gibi çevresine karşı daha duyarlı ve ilgili hale gelen ergen, artık etrafındaki problemlere karşı kafa yormaya, düşünmeye başlamıştır. Dinin varlığından haberdar olan ergen bu dönemde dini sorgular, doğaüstü olayları düşünür hale gelmiştir. İnanç, ibadet ve ahlak bakımından iyi ve kötüyü ayırt etmeye başlayan ergen, artık tercihte bulunma yeterliliğine ulaşmış bulunmaktadır. Hem bedensel hem de psikolojik olarak hızlı bir değişim sürecinde olan ergen, duygu karmaşaları, dengesizlikler ve taşkınlıklar yaşamaktadır. Her yönden yoğun bir sürecin yaşandığı bu dönemde, dini duygular açısından da şüphe, bunalım ve sorgulamalarla karşılaşmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴¹ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 38-39.

¹⁴² Albayrak, *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği*, 23.

¹⁴³ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 18.

¹⁴⁴ Karacoşkun, *Din Psikolojisi*, 121.

Bu dönemde, çevrenin ve özellikle ailenin verdiği dinsel değerler titiz bir şekilde gözden geçirilmektedir. Kayıklık, ergenin bu bağlamda takip edebileceği yolları şu şekilde ifade etmiştir:¹⁴⁵

1. Ergen, bütün değerleri kendisini engellediği gerekçesiyle yanlış ve gereksiz görerek yok saymakta ya da onlardan uzak durmaktadır. Özellikle kötülük problemi, kader algısı, kısıtlayıcı dinsel kurallar, ergeni dini yok saymaya ya da onu görmezden gelmeye itebilmektedir. Ancak bu sorunlar zaman zaman ergenin karşısına tekrar çıkmakta ve bu durum ergeni rahatsız etmektedir.

2. Geleceğe yönelik kararlar almaya başlayan ergen, sahip olduğu dini değerleri ya olduğu gibi ya da kendi felsefesine uygun duruma getirerek kabullenmektedir. Sahip olduğu dini değerleri olduğu gibi kabul eden ergen, sorgulama yoluna gitmemekte ve daha dingin bir şekilde bu dönemi atlatmaktadır. Dini değerleri olduğu gibi kabul edemiyorsa eğer, onları hayat felsefesine uygun hale getirmeye çalışır.

3. Ergen, yaşadığı sorun ve sıkıntılara karşı dini bir kurtuluş aracı olarak görüp ona sığınmaktadır. Özellikle çevresiyle sorunlar yaşayan ve bundan dolayı zaman zaman suçluluk hisseden ergen, bu durumdan uzaklaşmak için dini bir liman olarak görebilmektedir.

Ergenin dini düşüncelerini gözden geçirmesinde yaşamış olduğu bireysel ve toplumsal tecrübelerin etkisi bulunmaktadır. Bu tecrübelerin onun özgüvenini geliştireceğini; onun bağımsız olma, kendini ispat etme, kişiliğini bulma, kendi düşünce sistemini oluşturma isteğiyle de bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.¹⁴⁶

Ergenlik döneminde dini gelişimin sağlanması ile genç, topluma nasıl katılım sağlayacağından başkalarına nasıl faydalı olacağına, kendini tanımlamadan seçeceği mesleğe, hatta cinsel kimlik oluşumuna kadar birçok alanı etkisi altına alan bir yaşam felsefesini oluşturmuştur.¹⁴⁷

Din psikolojisi alanında ergenlik dönemini inceleyen araştırmalar, bu dönemdeki dini gelişimin 12-14 yaşları arasında dini uyanış, 14-18 yaşları arasında

¹⁴⁵ Hasan Kayıklık, *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine* (Adana: Karahan Kitabevi, 2019), 97-98.

¹⁴⁶ Bünyamin Solmaz - Adem Şahin, "Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 12/2 (Ekim 2012), 150.

¹⁴⁷ Ayten, *Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Teori Ve Uygulama Alanları*, 117.

dini buhran ve Şüphe, 17-18 yaŐlarından sonra dini inanç ve tutumların belirginleŐmesi Şeklinde olduğunu ifade etmektedirler.¹⁴⁸

¹⁴⁸ İbrahim Gürses - Esra İrk, “İnternet Kullanımı ve Ergenlerin Dini Gelişimleri Üzerine Bir Araştırma”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27/1 (AĞustos 2018), 114.

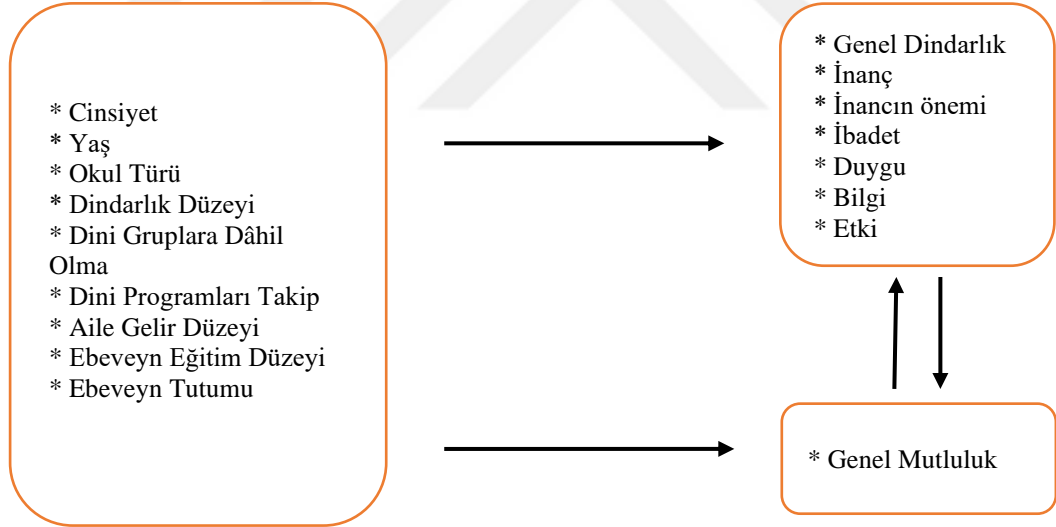
İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın kapsamını ve örneklemini, veri toplama araçlarını ve veri analizi için kullanılan teknikleri açıklamaya odaklanılacaktır.

2.1 Araştırmanın Modeli

Çalışmada, ergenlerin dindarlık ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanları incelenerek dindarlık düzeylerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bununla birlikte mutluluk düzeyleri de tespit edilerek hem dindarlık hem de mutluluk düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Ayrıca dindarlık ve alt boyutları ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkiye bakılmış, dindarlığın mutluluk üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın modeli ilişkiyel tarama modeline uygun olarak aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 2.1. Araştırma Modeli

2.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmamıza Bolu ilinde yaşayan ve yaşları 14-18 arası olan 527 ergen katılmıştır. Amaçlı ve basit tesadüfi örnekleme yöntemleri kullanılarak hedef

kitleye ulaşılmış ve çevrim içi anket yöntemi ile veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir.

Amaçlı örnekleme, araştırmacının belirli bir amacı veya hedefi doğrultusunda örneklem seçtiği bir örnekleme yöntemidir. Araştırmacı, popülasyon içerisinde belirli özelliklere sahip bireyleri seçerek örneklem oluşturur. Bu yöntem, araştırmanın spesifik hedeflerine ulaşmak için kullanılır. Bu nedenle bu çalışmada ilk olarak amaçlar doğrultusunda 14-18 arası ergen bireylere ulaşmak amaçlanmıştır.

Basit tesadüfi örnekleme ise her bireyin seçilme olasılığının eşit olduğu bir örnekleme yöntemidir. Her bir bireyin seçilme şansı, rastgele bir süreçle belirlenir, böylece her bir elemanın örnekleme dâhil olma ihtimali eşit olur. Bu yöntem, popülasyonun homojen olduğu durumlarda etkili olabilir. Amaçlı örnekleme yöntemiyle hedef kitle olarak belirlenen 14-18 arası ergenler arasından rastgele bireyler seçilerek anket toplama işlemi yapılmıştır.

2.3 Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacına uygun olacak şekilde katılımcıların demografik yapısını tespit etmeye yönelik bilgi formu oluşturulmuş ve sonrasında dindarlık ve mutluluk düzeylerini belirlemek amacıyla Dindarlık Ölçeği ve Ergen Mutluluk Ölçeği uygulanmıştır.

2.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, çalışmaya katılan bireylerin cinsiyeti, okul türü, ebeveyn tutumu, anne-baba eğitim düzeyi gibi demografik değişkenleri belirlemek amacıyla sorular içermektedir.

2.3.2 Dindarlık Ölçeği

Bu çalışmada katılımcıların dindarlık düzeylerini tespit etmek amacıyla Kula¹⁴⁹ tarafından geliştirilen ve Aydemir'in¹⁵⁰ düzenlemiş olduğu Dindarlık Ölçeği kullanılmıştır. Ancak Kula tarafından geliştirilen ölçeğin altıncı maddesinde geçen “Cuma namazı kadın, erkek, çocuk, büyük her müslümana farzdır.” ifadesi ile on ikinci maddesinde geçen “Cuma namazlarına sürekli gidemiyorum.” ifadesi çoğunlukla erkek bireylere yönelik ifadeler olduğu için Aydemir tarafından çıkarılmıştır. Bu maddelerin yerine dinin bilgi boyutunu içeren “Hac ibadeti, maddi

¹⁴⁹ Kula, *Kimlik ve Din: Ergenler Üzerine Bir Araştırma*.

¹⁵⁰ Rüyeyda Efdal Aydemir, *Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008).

ve bedenî durumu müsait olanların yerine getirmesi gereken bir dinî görevdir.” ile “İnsan, kazancının bir kısmını fakirlere zekât ve sadaka olarak vermelidir.” maddeleri eklenmiştir.

Araştırmada kullanılan dindarlık ölçeği altı alt boyuttan oluşmaktadır. 1., 5., 8. ve 15. maddeler inanç boyutunu; 2., 16., 17. ve 21. maddeler inancın kişi açısından önemini; 4., 9., 13. ve 24. maddeler ibadet boyutunu; 7., 19. ve 22. maddeler duygu boyutunu; 3., 6., 11., 12., 23. ve 25. maddeler bilgi boyutunu; 10., 14., 18. ve 20. maddeler de etki boyutunu ölçmektedir.

Ölçekte bulunan her bir madde “1: Kesinlikle Katılıyorum”, “2: Katılıyorum”, “3: Kararsızım”, “4: Katılmıyorum” ve “5: Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde kodlanmıştır. Yalnızca 21. ve 22. maddeler olumsuz ifadeler oldukları için ters kodlama yapılmıştır. Ölçekten alınacak en düşük dindarlık düzeyi 25 puan iken, en yüksek dindarlık düzeyi 125 puandır.

2.3.3 Ergen Mutluluk Ölçeği

Çalışmada ergenlerin mutluluk düzeylerini belirlemek amacıyla Işık ve Üzbe Atalay¹⁵¹ tarafından geliştirilen ve ergenlik dönemindeki bireylerin mutluluk düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanan Ergen Mutluluk Ölçeği (EMÖ) kullanılmıştır.

Ergen Mutluluk Ölçeği, 15 maddeden oluşan ve tek bir boyutta ölçülen bir ölçektir. Bu ölçek, 5'li likert tipinde bir skalayı içermektedir, bu skalada "1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" değerleri yer almaktadır. Ergen Mutluluk Ölçeği'nden elde edilebilecek en düşük puan 15, en yüksek puan ise 75'tir. Bu ölçekte yüksek puan alan bireylerin mutluluk düzeyinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

2.3.4 Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırmada kullanılan Dindarlık Ölçeği ve Ergen Mutluluk Ölçeğini geliştiren ve uyarlayan araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır. Bilgi formu ve ölçekleri uygulamak için 26.12.2022 tarihinde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Etik Kurul'undan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmamız 2022/497 protokol no ile etik olarak uygun bulunmuştur. Yine anket çalışmamızın uygulanması ile ilgili gerekli izinler 29.03.2023 tarihinde Bolu Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu Google formlar üzerinden

¹⁵¹ Işık - Atalay, “Developing The Adolescent Happiness Scale”, 673-696.

hazırlanmış olup katılımcılara çevrim içi olarak Nisan 2023 ile Haziran 2023 tarihleri arasında uygulanmıştır.

2.3.5 Verilerin Analizi

Anket çalışmasında elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiş ve değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri incelenmiş olup sürekli verilere ilişkin ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmıştır. Araştırmada kullanılan Dindarlık Ölçeği ve Ergen Mutluluk Ölçeğinin hem madde hem de alt boyutlar bazında ortalama değerleri incelenerek yorumlanmıştır. Bununla birlikte katılımcıların dindarlık düzeyleri ile mutluluk düzeyleri demografik değişkenlere bakılarak farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşıldıktan sonra ortalamalar arasındaki farklılığın tespiti için yapılacak analizlerde parametrik teknikler tercih edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu kısmında öncelikle demografik değişkenlerin ve kullanılan ölçeklerin tanımlayıcı istatistikleri sunulmuştur. Ardından, çıkarımsal istatistik çerçevesinde, ölçeklerin demografik değişkenlere göre gösterdiği farklılıklar ve kendi aralarındaki ilişkiler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

3.1 Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında öncelikle katılımcıların demografik özellikleri incelenmiştir.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Bireylerin Demografik Özellikleri

		N	%			N	%
Cinsiyetiniz	Kadın	286	54,3	Herhangi bir dini grubun içinde yer alıyor musunuz?	Evet	210	39,8
	Erkek	241	45,7		Hayır	317	60,2
Aile Gelir Düzeyi	Ortanın altı	47	8,9	İnternet, sosyal medya ve televizyon aracılığıyla dini içerikli programları takip ediyor musunuz?	Devamlı takip ediyorum	32	6,1
	Orta	348	66,0		Ara sıra takip ediyorum	289	54,8
	Ortanın üstü	132	25,0		Hiç takip etmiyorum	206	39,1
Yaşınız	14 yaş	75	14,2	Okulunuzun Türü	Meslek Lisesi	98	18,6
	15 yaş	188	35,7		İmam-Hatip Lisesi	83	15,7
	16 yaş	118	22,4		Anadolu Lisesi	151	28,7
	17 yaş	93	17,6		Fen Lisesi	126	23,9
	18 yaş	53	10,1		Sosyal Bilimler Lisesi	69	13,1
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	188	35,7	Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	85	16,1
	Ortaokul	88	16,7		Ortaokul	88	16,7
	Lise	124	23,5		Lise	187	35,5
	Üniversite	99	18,8		Üniversite	116	22,0
	Lisansüstü	28	5,3		Lisansüstü	51	9,7
Anne-babanızın size karşı tutumu	Otoriter (baskıcı) tutum	84	15,9	Kendinizi dindarlık yönünden nasıl tanımlarsınız?	Dindar değilim	68	12,9
	Aşırı koruyucu tutum	90	17,1		Dine ligisiz	38	7,2
	Demokratik tutum	280	53,1		Biraz dindar	171	32,4
	Serbest (ilgisiz) tutum	25	4,7		Dindar	221	41,9
	Tutarsız (dengesiz) tutum	48	9,1		Çok dindar	29	5,5
Toplam katılımcı sayısı=527							

Araştırmaya katılan bireylerin demografik yapısı incelendiğinde 286'sının (%54,3) kadın, 241'inin (%45,7) ise erkek olduğu; 75'inin (%14,2) 14 yaşında, 188'inin (35,7) 15 yaşında, 118'inin (%22,4) 16 yaşında, 93'ünün (%17,6) 17 yaşında ve 53'ünün (%10,1) ise 18 yaşında olduğu görülmüştür. Katılımcıların gitmiş oldukları okul türleri incelendiğinde ise 98'i (%18,6) meslek lisesine, 83'ü (%15,7) imam-hatip lisesine, 151'i (%28,7) anadolu lisesine, 126'sı (%23,9) fen lisesine ve 69'u da (%13,1) sosyal bilimler lisesine gittiğini ifade etmiştir. Araştırmaya katılan bireylerden 210'u (%39,8) herhangi bir dini grubun içinde yer aldığını belirtirken geriye kalan 317 kişi (%60,2) herhangi bir dini grubun içinde yer almadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan 68'i (%12,9) dindar olmadığını, 38'i (%7,2) dine ilgisiz olduğunu, 171'i (%32,4) biraz dindar olduğunu, 221'i (%41,9) dindar olduğunu ve 29'u da (%5,5) çok dindar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca katılımcılara sorulan "İnternet, sosyal medya ve televizyon aracılığıyla dini içerikli programları takip ediyor musunuz?" sorusuna 32'si (%6,1) devamlı takip ettiği, 289'u (%54,8) ara sıra takip ettiği ve 206'sı da (%39,1) hiç takip etmediği şeklinde cevap vermiştir. Bununla birlikte katılımcıların aile gelir düzeylerine bakıldığında 47'sinin (%8,9) ortanın altı, 348'inin (%66) orta ve 132'sinin ise (%25) ortanın üstü gelir düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde 188'inin (%35,7) ilkokul, 88'inin (%16,7) ortaokul, 124'ünün (%23,5) lise, 99'unun (%18,8) üniversite ve 28'inin (%5,3) ise lisansüstü mezunu olduğu görülmüştür. Buna karşın katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında 85'inin (%16,1) ilkokul, 88'inin (%16,7) ortaokul, 187'sinin (%35,5) lise, 116'sının (%22) üniversite ve 51'inin (%9,7) de lisansüstü mezunu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların ebeveynlerinin kendilerine karşı olan tutumları incelendiğinde 84'ünün (%15,9) otoriter (baskıcı) tutum, 90'ının (%17,1) aşırı koruyucu tutum, 280'inin (%53,1) demokratik tutum, 25'inin (%4,7) serbest (ilgisiz) tutum ve 48'inin (%9,1) ise tutarsız (dengesiz) tutum sergiledikleri ortaya çıkmıştır.

3.2 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın bu kısmında, çalışmada kullanılan "Dindarlık" ve "Ergen Mutluluk" ölçeklerinden elde edilen ortalama puanlar ile standart sapmalar analiz

edilmiş ve söz konusu ölçeklere ait güvenilirlik düzeyleri detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

3.2.1 Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları ve Maddelerinden Elde Edilen Ortalama Puanlar ve Güvenilirlik Analizi

25 maddeden oluşan dindarlık ölçeğinde 1., 5., 8. ve 15. maddeler inanç boyutunu; 2., 16., 17. ve 21. maddeler inancın kişi açısından önemini; 4., 9., 13. ve 24. maddeler ibadet boyutunu; 7., 19. ve 22. maddeler duygu boyutunu; 3., 6., 11., 12., 23. ve 25. maddeler bilgi boyutunu; 10., 14., 18. ve 20. maddeler de etki boyutunu ölçmektedir. Ölçeğin geneli ve alt boyutlarına ilişkin ortalama değerler ile standart sapmalar sunulmuş; güvenilirlik düzeyini değerlendirmek amacıyla ise Cronbach's Alpha değeri incelenmiştir.

Tablo 3.2. Dindarlık Ölçeği Ortalama ve Güvenilirlik Analiz Puanları

Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları ve Maddeleri	$\bar{X} \pm ss$	Cronbach's Alpha
İnanç		
Allah'ın varlığına kesinlikle inanıyor ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum.	4,37±1,02	0,945
Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyor ve bu konuda hiç kuşku duymuyorum.	4,43±1,10	
Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelamı olup ayetlerin hepsinin gerçek olduğuna ve değişmeden günümüze ulaştığına inanıyorum.	4,49±1,06	
Ahret gününe ve öldükten sonra tekrar dirileceğime inanıyor ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum.	4,25±1,15	
İnancın kişi açısından önemi		
Çağdaş dünyada insanların karşılaştığı önemli sorunların çoğu, dini inançların ciddiye alınmamasından kaynaklanmaktadır.	4,32±1,09	0,773
Dini kuralların tam uygulanması halinde toplumdaki bütün haksızlıkların ve adaletsizliklerin ortadan kalkacağına inanıyorum.	3,14±1,02	
Dini inançları olmayan bir kimse bana göre organlarından biri eksik olan insan gibidir.	3,31±1,22	
Dini inançları olmayan insanların da ahlaklı bir hayat sürdürebileceklerine inanıyorum.	3,60±1,39	
İbadet		
Beş vakit namazı düzenli olarak kılıyorum.	3,42±1,42	0,814
Dua hayatımda önemli bir yere sahiptir.	2,75±1,26	
Orucumu aksatmadan tutarım.	4,23±1,12	
Düzenli olarak Kur'an okurum.	3,97±1,24	
Duygu		
Namaz kılarken, dua ederken, oruçlu iken Allah'a yakın olduğumu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyarım.	2,22±1,22	0,626

Bizim Allah ‘tan geldiğimizi ve tekrar O’na döneceğimizi hatırladıkça ölümden pek korkmuyorum.	3,63±1,25	
“Dua ve ibadet olmasaydı, çoktan çıldırırdım!” sözü bana çok anlamsız görünüyor.	3,12±1,33	
Bilgi	4,37±0,81	
Müslümanların kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim ayet ve surelerden meydana gelmiştir.	4,54±0,90	
Hac ibadeti, maddi ve bedeni durumu müsait olanların yerine getirmesi gereken bir dini görevdir.	4,42±0,99	
Hz. Peygamber’in arkadaşlarına “ashab”, ondan sonra devlet idaresinin başına geçen kimselere de “halife” denir.	4,13±1,02	0,868
İnsan kazancının bir kısmını fakirlere zekât ve sadaka olarak vermelidir.	4,39±0,93	
İçki, kumar, faiz, falcılık, büyücülük ve domuz eti yemek büyük günahlardandır.	4,37±1,09	
İbadetlerimi tam olarak yerine getirebilecek kadar bilgiye sahibim.	3,70±1,13	
Etki	3,88±0,97	
Günlük hayatımda, yapacağım işlerde Allah’ın nasıl davranmamızı istediğini düşünerek karar veriyorum.	3,62±1,12	
“Cennet annelerin ayakları altındadır.” sözü bana anlamlı geliyor.	4,35±0,99	0,866
Allah’ın beni her yerde gördüğüne inandığımdan günah işlemekten kaçınıyorum.	3,76±1,13	
Dini inanç ve düşüncelerim olmasaydı hayat biçimim şimdikinden daha kötü olurdu.	3,79±1,32	
Dindarlık Ortalama Puanı	3,83±0,81	0,956
Dindarlık Toplam Puan	95,72±20,37	

Araştırmada kullanılan dindarlık ölçeğine dair yapılan tanımlayıcı istatistik incelemesinde, genel dindarlık ortalamasının 3,83±0,81 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca dindarlık ölçeğinden alınan toplam puanın da 125 üzerinden 95,72±20,37 olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar katılımcıların dindarlık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte dindarlık ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde ise en yüksek ortalamaya sahip boyutların “inanç” (4,37±1,02) ve “bilgi” (4,37±0,81) boyutları olduğu; en düşük ortalamaya sahip boyutun ise “inancın kişi açısından önemi” (3,14±1,02) boyutu olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuca göre ergenler dindarlık çerçevesinde yüksek bir inanç ve bilgi düzeyine sahipler ancak inancın kişi açısından önemini veya inancın bireye kattığı değerleri anlama konusunda orta düzeydedirler.

Ayrıca dindarlık ve alt boyutlarının güvenilirlik düzeyleri incelendiğinde Cronbach’s Alpha değeri genel olarak yüksek çıktığı için araştırmada kullanılan dindarlık ölçeğinin güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3.2.2 Ergen Mutluluk Ölçeği Maddelerinden Elde Edilen Ortalama Puanlar ve Güvenilirlik Analizi

Tek boyutlu ve 15 maddeden oluşan ergen mutluluk ölçeğinden elde edilen ortalama puanlar ve standart sapmaları incelenmiştir. Bununla birlikte ölçeğin güvenilirlik düzeyine bakılmıştır.

Tablo 3.3. Ergen Mutluluk Ölçeği Ortalama ve Güvenilirlik Analiz Puanları

	$\bar{X}\pm ss$	Cronbach's Alpha
Hayatın tadını çıkaran biriyim.	3,50±1,17	0,951
Yapmaktan keyif aldığım etkinlikler var.	4,06±1,06	
Huzurlu bir hayatım var.	3,24±1,27	
Hayatımda güvенеbileceğim insanlar var.	3,61±1,29	
Kendimi güvende hissediyorum.	3,53±1,30	
Gelecekte iyi bir yaşamım olacağını düşünüyorum.	3,52±1,24	
Geçirdiğim her anın keyfini çıkarmaya çalışırım.	3,73±1,16	
Mutlu olmak için pek çok sebebim var.	3,47±1,25	
Her ne olursa olsun hayatımın eğlenceli olduğunu düşünürüm.	3,31±1,26	
Kendimi çok dinç hissediyorum.	2,93±1,29	
Kendimi mutlu bir insan olarak tanımlanırım.	3,28±1,26	
Hayatın güzel yanları üzerine odaklanırım.	3,29±1,22	
Hayatım tam da istediğim gibi gidiyor.	2,70±1,23	
Hayatımda her şey yolunda gidiyor.	2,73±1,22	
Geleceğe umutla bakarım.	3,44±1,28	
Mutluluk Ortalama	3,36±,95	
Mutluluk Toplam	50,36±14,25	

Araştırmada kullanılan ergen mutluluk ölçeğinden elde edilen ortalama puanın 3,36±0,95 olduğu; toplam puanında 75 üzerinden 50,36±14,25 olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuç ergenlerin mutluluk düzeylerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte mutluluk ölçeği maddeleri arasında en yüksek ortalamaya sahip maddenin “Yapmaktan keyif aldığım etkinlikler var.” maddesi olduğu; bu maddeyi ise “Geçirdiğim her anın keyfini çıkarmaya çalışırım.” maddesinin takip ettiği görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, ergenlerin genel mutluluk düzeyleri her ne kadar orta seviyede olsa da kendilerini mutlu edecek bir etkinliklerinin mutlaka olduğunu ve yaptıkları her işten keyif almayı bildiklerini göstermektedir.

Bununla birlikte katılımcıların mutluluk ölçeği maddeleri arasında en düşük ortalamaya sahip maddenin “Hayatım tam da istediğim gibi gidiyor.” maddesi olduğu; sonrasında ise “Hayatımda her şey yolunda gidiyor.” maddeleri

olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, ergenlerin mutluluk düzeylerinin orta seviyelerde olmasının en büyük sebebinin zihinlerinde oluşan ve hedefledikleri hayatları yaşayamıyor olduklarını göstermektedir.

Ayrıca ergen mutluluk ölçeğinin güvenilirlik düzeyi incelendiğinde Cronbach's Alpha değeri oldukça yüksek çıktığı için araştırmada kullanılan ergen mutluluk ölçeğinin oldukça güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3.3 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere ve Demografik Değişkenlere İlişkin Çıkarımsal İstatistikler

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle dindarlık ve mutluluk ölçeklerinin demografik değişkenler bakımından gösterdiği farklılıklar incelenmiş; daha sonra ise bu ölçekler arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Analizlere başlamadan önce, verilerin çarpıklık ve basıklık katsayıları değerlendirilmiş ve ± 2 aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu değerlerin ± 2 aralığında olması, verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.¹⁵² Bu nedenle, araştırmaya ait çıkarımsal istatistik analizlerinde parametrik teknikler kullanılmıştır.

3.3.1 Ölçeklerin Demografik Değişkenlere Göre Farklılığının İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde, katılımcıların mutluluk düzeyi ile dindarlık düzeyi ve alt boyutlarının demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Ölçeklerin demografik değişkenlere göre farklılığını incelemek amacıyla verilerin normal dağıldığı tespit edildiği için "Bağımsız Örneklem t Testi" ve "ANOVA" parametrik teknikleri kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Tablo 3.4. Cinsiyete Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Cinsiyet	N	Ortalama		t	p (sig.)
			a	Std. Sapma		
İnanç	Kadın	286	4,44	,89	1,720	0,086
	Erkek	241	4,29	1,15		
İnancın Kişi Açısından Önemi	Kadın	286	3,20	,96	1,639	0,102
	Erkek	241	3,06	1,08		
İbadet	Kadın	286	3,49	,88	0,605	0,546
	Erkek	241	3,44	1,09		

¹⁵² Hakan Tahiri Mutlu - Ömer Faruk İpek, "English Outside the Classroom in the Age of Technology: A Concurrent Triangulation Mixed Method Study", *IOJET* 9/1 (2022), 104-122.

Duygu	Kadın	286	3,68	,82	2,530	0,012
	Erkek	241	3,48	,91		
Bilgi	Kadın	286	4,43	,71	1,962	0,046
	Erkek	241	4,29	,91		
Etki	Kadın	286	3,93	,88	1,223	0,222
	Erkek	241	3,82	1,06		
Genel Dindarlık Düzeyi	Kadın	286	3,88	,73	1,661	0,097
	Erkek	241	3,76	,90		
Genel Mutluluk Düzeyi	Kadın	286	3,28	,92	-2,003	0,046
	Erkek	241	3,45	,98		

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde dindarlık ölçeğinin alt boyutlarından olan duygu ve bilgi boyutlarından elde edilen puanlar ($p < 0,05$) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermiş; kadınların dindarlık eksenindeki duygu ve bilgi düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte her ne kadar kadınların hem genel dindarlık düzeyi hem de kalan diğer alt boyutları erkeklerden yüksek çıkmış olsa da bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca ergenlerin mutluluk düzeyleri cinsiyet bakımından incelendiğinde erkeklerin mutluluk düzeylerinin kadınlardan yüksek olduğu ve bu farklılığın da anlamlı olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre “*H1 a*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmazken “*H2 a*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde çalışmamızın bulgusunu destekleyen ve çalışmamızla çelişen bulgulara rastlamak mümkündür. Kaya'nın yapmış olduğu araştırma sonucuna göre, dindarlık ölçeği puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu ve bu farklılaşmanın erkeklerin aleyhine olduğu görülmüştür.¹⁵³ Yine Erden'e ait bir çalışmada cinsiyet değişkeni açısından dindarlık eğilimi ölçeği puan ortalamaları farklılık göstermektedir.¹⁵⁴ Buna karşın bazı çalışmalarda dindarlığın cinsiyete göre anlamlı farklılaşma göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Aydemir'e ait çalışmada, kadın ve erkek bireylerin almış oldukları dindarlık puan ortalamaları birbirine yakın bulunmuştur. Elde edilen ortalamalar arasındaki farkın önemli olup olmadığı test edilmiş ve sonuç itibarıyla farkın önemli olmadığı tespit edilmiştir.¹⁵⁵ Yine Ayten'e ait bir çalışmada

¹⁵³ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 85.

¹⁵⁴ Erden, *Ergenlik Döneminde Dindarlık Eğilimi ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişki*, 99.

¹⁵⁵ Aydemir, *Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)*, 47.

erkeklerin kızlara göre daha yoğun dini tutumlara sahip olma eğilimi içinde oldukları yorumu yapılırsa da t-testi sonuçlarına göre cinsiyet faktörünün dindarlıkta anlamlı bir farklılığa yol açmadığı sonucuna varılmıştır.¹⁵⁶ Elde edilen bulgular dindarlığın cinsiyete göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Yine Kurnaz'a ait bir araştırmada cinsiyete ilişkin bulgular incelendiğinde, cinsiyete göre mutlulukta anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna varılmıştır.¹⁵⁷ Buna karşın Dalfidan'a ait bir çalışmada cinsiyet değişkenine göre erkeklerin mutluluk ölçek puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.¹⁵⁸

Tablo 3.5. Yaşa Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Yaş	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	14 yaş	75	4,57	,64	3,655	0,006	14 yaş > 18 yaş 17 yaş > 18 yaş
	15 yaş	188	4,36	1,01			
	16 yaş	118	4,25	1,16			
	17 yaş	93	4,58	,71			
	18 yaş	53	4,03	1,44			
İnancın Kişi Açısından Önemi	14 yaş	75	3,24	,99	1,587	0,176	
	15 yaş	188	3,07	1,05			
	16 yaş	118	3,10	1,02			
	17 yaş	93	3,32	,85			
	18 yaş	53	2,98	1,15			
İbadet	14 yaş	75	3,57	,77	2,777	0,026	17 yaş > 16 yaş
	15 yaş	188	3,40	,96			
	16 yaş	118	3,35	1,04			
	17 yaş	93	3,73	,87			
	18 yaş	53	3,33	1,25			
Duygu	14 yaş	75	3,58	,78	0,639	0,635	
	15 yaş	188	3,55	,88			
	16 yaş	118	3,61	,85			
	17 yaş	93	3,70	,79			
	18 yaş	53	3,48	1,08			
Bilgi	14 yaş	75	4,55	,49	3,646	0,006	14 yaş > 16 yaş 17 yaş > 16 yaş
	15 yaş	188	4,39	,77			
	16 yaş	118	4,19	1,05			
	17 yaş	93	4,51	,53			
	18 yaş	53	4,21	1,03			

¹⁵⁶ Ayten, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*, 84.

¹⁵⁷ Kurnaz, *İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi*, 102.

¹⁵⁸ Dalfidan, *Tanrı Tasavvuru ve Mutluluk İlişkisi*, 48.

	14 yaş	75	4,12	,76		
Etki	15 yaş	188	3,83	,99	4,220	0,002
	16 yaş	118	3,73	1,07		
	17 yaş	93	4,10	,73		
	18 yaş	53	3,62	1,15		
	14 yaş	75	3,97	,60		
Genel Dindarlık Düzeyi	15 yaş	188	3,80	,81	3,057	0,017
	16 yaş	118	3,72	,94		
	17 yaş	93	4,02	,61		
	18 yaş	53	3,65	1,04		
	14 yaş	75	3,55	,93		
Genel Mutluluk Düzeyi	15 yaş	188	3,43	,96	2,341	0,054
	16 yaş	118	3,20	1,01		
	17 yaş	93	3,35	,88		
	18 yaş	53	3,18	,88		

Ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeyleri yaşa göre incelendiğinde genel dindarlık düzeyi ve alt boyutlarından inanç, ibadet, bilgi ve etki boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermiştir. ($p < 0,05$) Ortaya çıkan bu farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu tespit etmek amacıyla post-hoc çoklu karşılaştırma testi (Tukey) yapılmış ve inanç boyutu bakımından 14 ve 17 yaşındaki bireylerin ortalamalarının 18 yaşındaki bireylerden yüksek çıktığı görülmüştür. Bununla birlikte ibadet boyutunda 17 yaşındaki bireylerin 16 yaşındaki bireylerden; bilgi boyutunda ise 14 ve 17 yaşındaki bireylerin 16 yaşındaki bireylerden daha yüksek ortalamaya sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Son olarak ise etki boyutunda 14 ve 17 yaşındaki bireyler 18 yaşındakilerden ve 17 yaşındaki bireyler de 16 yaşındakilerden yüksek çıkmıştır. Bu sonuç “*H1b*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri yaşa göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrularken “*H2b*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri yaşa göre farklılık göstermektedir.” hipotezlerimizi doğrulamamaktadır.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde elde ettiğimiz bulguları destekleyen veya çelişen bulgulara rastlamak mümkündür. Öztürk’e ait çalışmada lise öğrencilerinin dindarlık puanlarının yaşlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği ve bu farkın 15 yaş grubunun lehine, 16 ve 17 yaş grubunun ise aleyhine olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁵⁹ Buna karşın Atalay¹⁶⁰ ve Gürsu’ya¹⁶¹ ait çalışmalarda

¹⁵⁹ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*.

¹⁶⁰ Talip Atalay, *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine* (Dem Yayınları, 2005).

¹⁶¹ Orhan Gürsu, *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011).

dindarlığın yaş değişkenine göre anlamlı farklılaşma göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında bazı araştırmalarda, mutluluk düzeyinin yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir.¹⁶² Eserler'e¹⁶³ ait bir çalışmada yaş ile mutluluk yönelimi arasında pozitif yönde çok zayıf düzeyde bir ilişki tespit edilirken Özçelik'e¹⁶⁴ ait bir araştırmada yaş ile mutluluk düzeyi arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 3.6. Okul Türüne Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Okul Türü	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	Meslek Lisesi ^a	98	4,47	,88	9,342	0,000	a>e b>d>e c>e
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	4,75	,76			
	Anadolu Lisesi ^c	151	4,47	,97			
	Fen Lisesi ^d	126	4,23	1,01			
	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	3,83	1,34			
İnancın Kişi Açısından Önemi	Meslek Lisesi ^a	98	3,21	,95	25,396	0,000	b>a>d a>e b>c>e c>d
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	3,89	,70			
	Anadolu Lisesi ^c	151	3,25	,88			
	Fen Lisesi ^d	126	2,70	1,03			
	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	2,66	1,07			
İbadet	Meslek Lisesi ^a	98	3,48	,83	24,659	0,000	b>a>e b>c>e b>d
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	4,26	,76			
	Anadolu Lisesi ^c	151	3,48	,88			
	Fen Lisesi ^d	126	3,21	,94			
	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	2,93	1,11			
Duygu	Meslek Lisesi ^a	98	3,70	,81	12,146	0,000	a>d a>e b>d b>e c>d c>e
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	3,96	,66			
	Anadolu Lisesi ^c	151	3,69	,81			
	Fen Lisesi ^d	126	3,39	,91			
	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	3,13	,93			
Bilgi	Meslek Lisesi ^a	98	4,36	,78	5,376	0,000	b>c b>d b>e
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	4,67	,69			
	Anadolu Lisesi ^c	151	4,36	,82			
	Fen Lisesi ^d	126	4,36	,70			

¹⁶²Veysel Uysal, *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın* (İstanbul: Dem Yayınları, 2006).

¹⁶³ Tuğba Eserler, *Yetişkinlerde Dindarlık, Şükür ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Nicel Bir Araştırma* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

¹⁶⁴ Berika Özçelik, *Pozitif Psikoloji Bağlamında Üniversite Öğrencilerinde Mutluluk ve Dindarlık İlişkisi* (Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	4,08	1,05			
Etki	Meslek Lisesi ^a	98	3,98	,91			
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	4,32	,76			
	Anadolu Lisesi ^c	151	4,00	,93	12,627	0,000	a>d a>e b>d b>e c>d c>e
	Fen Lisesi ^d	126	3,63	,98			
	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	3,39	1,03			
Genel Dindarlık Düzeyi	Meslek Lisesi ^a	98	3,89	,73			
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	4,33	,62			b>a>e
	Anadolu Lisesi ^c	151	3,90	,76	18,013	0,000	b>c>e b>d c>d
	Fen Lisesi ^d	126	3,62	,78			
	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	3,37	,94			
Genel Mutluluk Düzeyi	Meslek Lisesi ^a	98	3,39	1,00			
	İmam-Hatip Lisesi ^b	83	3,59	,88			
	Anadolu Lisesi ^c	151	3,24	,95	2,409	0,048	
	Fen Lisesi ^d	126	3,40	,94			
	Sosyal Bilimler Lisesi ^e	69	3,20	,94			

Ergenlerin genel dindarlık ve alt boyutları ile genel mutluluk düzeyleri gitmiş oldukları okulların türüne göre incelendiğinde tüm boyutlarda anlamlı farklılık olduğu söylenebilir. (p<0,05) Ortaya çıkan bu farklılığın hangi okul türleri arasında olduğunu tespit etmek amacıyla post-hoc çoklu karşılaştırma testi yapılmış ve tabloda belirtilmiştir. Genel dindarlık düzeyinin ve alt boyutlarının ortalama puanları imam-hatip lisesinde okuyan öğrencilerde en yüksek, sosyal bilimler lisesinde okuyan öğrencilerde ise en düşük seviyededir. Benzer durumun genel mutluluk düzeyinde de görüldüğü, imam-hatip öğrencilerinin mutluluk düzeylerinin en yüksek, sosyal bilimler öğrencilerinin ise en düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç “*H1c*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri okul türüne göre farklılık göstermektedir.” ve sonuç “*H2c*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri okul türüne göre farklılık göstermektedir.” hipotezlerimizi doğrulamaktadır.

Literatür incelendiğinde elde ettiğimiz bulguları destekleyen bulgulara rastlamak mümkündür. Konu ile ilgili Onay’ın¹⁶⁵ çalışmasında imam hatip lisesinde öğrenim gören bireylerin dindarlık düzeyleri yüksek iken diğer ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören bireylerin dindarlık düzeyleri düşük olduğu sonucu

¹⁶⁵ Ahmet Onay, *Dindarlık Etkileşim ve Değişim* (Dem Yayınları, 2004), 127.

çıkmıştır. Yine Alıcıküşu'nun¹⁶⁶ çalışmasında imam hatip lisesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer okul türlerinde öğrenim gören öğrencilere nazaran daha dindar oldukları belirlenmiştir. Buna karşın Kalkışım'a¹⁶⁷ ait ortaöğretim öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada, bireylerin okul türü değişkenine göre mutluluk düzeylerinde farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Yine Ezer'in¹⁶⁸ çalışmasında okul türü değişkeninin mutluluk düzeyini anlamlı şekilde farklılaştırmadığı saptanmıştır.

Tablo 3.7. Aile Gelir Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Ailenin Gelir Düzeyi	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	Ortanın altı	47	4,22	1,18	8,530	0,000	Orta>Ortanın üstü
	Orta	348	4,50	,89			
	Ortanın üstü	132	4,09	1,21			
İnancın Kişi Açısından Önemi	Ortanın altı	47	3,07	,95	2,780	0,063	
	Orta	348	3,21	,99			
	Ortanın üstü	132	2,97	1,09			
İbadet	Ortanın altı	47	3,54	,99	6,554	0,002	Orta>Ortanın üstü
	Orta	348	3,56	,91			
	Ortanın üstü	132	3,20	1,12			
Duygu	Ortanın altı	47	3,70	,77	4,460	0,012	Orta>Ortanın üstü
	Orta	348	3,65	,83			
	Ortanın üstü	132	3,40	,94			
Bilgi	Ortanın altı	47	4,40	,98	8,403	0,000	Orta>Ortanın üstü
	Orta	348	4,46	,68			
	Ortanın üstü	132	4,12	1,01			
Etki	Ortanın altı	47	3,90	1,00	4,946	0,007	Orta>Ortanın üstü
	Orta	348	3,96	,88			
	Ortanın üstü	132	3,65	1,14			
Genel Dindarlık Düzeyi	Ortanın altı	47	3,84	,81	7,301	0,001	Orta>Ortanın üstü
	Orta	348	3,91	,74			
	Ortanın üstü	132	3,60	,96			
Genel Mutluluk Düzeyi	Ortanın altı	47	3,12	1,08	9,215	0,000	Ortanın üstü>Ortanın altı
	Orta	348	3,28	,90			

¹⁶⁶ Mustafa Alıcıküşu, *Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi (Kahramanmaraş Örneği)* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 66.

¹⁶⁷ Sinan Kalkışım, *Ergenlerde Karar Verme Becerileri ile Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 55.

¹⁶⁸ Halil İbrahim Ezer, *Ergenlik Döneminde Yaygın Kullanılan Savunma Mekanizmaları ile Psikolojik Sağlık ve Mutluluk Düzeyi Arasındaki İlişki: Hatay İl Merkezi Örneği* (Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 87.

Araştırmaya katılan ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeyleri ailelerinin gelir düzeyine göre incelendiğinde dindarlık ölçeğinin alt boyutlarından olan inancın kişi açısından önemi boyutu dışındaki tüm alt boyutlarda ve genel dindarlık ve genel mutluluk düzeyleri açısından anlamlı farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu farklılığın hangi aile gelir düzeyi arasında olduğunu tespit etmek için post-hoc çoklu karşılaştırma testi (Tukey) yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre orta düzeyde gelire sahip ailelerin çocuklarının dindarlık seviyeleri ortanın üstünde gelire sahip olan ailelerinin çocuklarından yüksek çıkmıştır. Buna karşın ortanın üstü gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarının mutluluk düzeylerinin orta ve ortanın altı gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç “H1d: Ergenlerin dindarlık düzeyleri aile gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.” ve “H2d: Ergenlerin mutluluk düzeyleri aile gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.” hipotezlerimizi doğrulamıştır.

İlgili literatür incelendiğinde çalışmamızın bulgusunu destekleyen ve çalışmamızla çelişen bulgulara rastlamak mümkündür. Atalay¹⁶⁹ çalışmasında sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin dindarlık puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulgusuna ulaşırken Öztürk,¹⁷⁰ çalışmasında dindarlık ile aile gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunduğunu tespit etmiştir. Yine Yılmaz’ın¹⁷¹ yaptığı çalışmaya göre, aile gelir durumu ortalamanın üzerinde olan bireylerin yaşam memnuniyeti bakımından iyi düzeyde oldukları bulgulanmıştır. Buna karşın Eken’e¹⁷² ait çalışmada ailenin aylık gelir durumu ve kendilerini mutlu insan olarak tanımlama durumları karşılaştırılmış olup ortaya çıkan farklılaşma istatistiksel olarak önemsiz bulunmuştur.

¹⁶⁹ Atalay, *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine*, 102.

¹⁷⁰ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Özel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 70.

¹⁷¹ Eyüp Yılmaz, *Davranışsal Ekonomide Gelir ve Mutluluk İlişkisi ve Bir Uygulama: Samsun İli Örneği* (Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 61.

¹⁷² Ayşe Nur Eken, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Din Eğitimi ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Sivas İli Örneği)* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 59.

Tablo 3.8. Anne Eğitim Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Anne Eğitim Düzeyi	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	İlkokul	188	4,50	,89	4,839	0,001	İlkokul>Üniversite Ortaokul>Üniversite
	Ortaokul	88	4,55	,91			
	Lise	124	4,38	,97			
	Üniversite	99	4,06	1,17			
	Lisansüstü	28	4,01	1,46			
İnancın Kişi Açısından Önemi	İlkokul	188	3,37	,84	7,850	0,000	İlkokul>Üniversite Ortaokul>Üniversite Lise>Üniversite
	Ortaokul	88	3,20	1,03			
	Lise	124	3,12	1,04			
	Üniversite	99	2,70	1,12			
	Lisansüstü	28	2,94	1,10			
İbadet	İlkokul	188	3,68	,84	7,983	0,000	İlkokul>Lise İlkokul>Üniversite Ortaokul>Üniversite
	Ortaokul	88	3,68	,87			
	Lise	124	3,34	1,04			
	Üniversite	99	3,10	1,02			
	Lisansüstü	28	3,23	1,29			
Duygu	İlkokul	188	3,77	,73	6,215	0,000	İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Üniversite
	Ortaokul	88	3,68	,75			
	Lise	124	3,54	,88			
	Üniversite	99	3,32	1,02			
	Lisansüstü	28	3,23	1,06			
Bilgi	İlkokul	188	4,46	,71	2,743	0,028	İlkokul>Lisansüstü
	Ortaokul	88	4,41	,82			
	Lise	124	4,38	,80			
	Üniversite	99	4,25	,76			
	Lisansüstü	28	4,00	1,40			
Etki	İlkokul	188	4,05	,78	6,028	0,000	İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Üniversite
	Ortaokul	88	4,05	,96			
	Lise	124	3,83	,96			
	Üniversite	99	3,56	1,06			
	Lisansüstü	28	3,51	1,44			
Genel Dindarlık Düzeyi	İlkokul	188	3,99	,66	7,203	0,000	İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Üniversite
	Ortaokul	88	3,96	,78			
	Lise	124	3,80	,80			
	Üniversite	99	3,53	,89			
	Lisansüstü	28	3,51	1,21			
Genel Mutluluk Düzeyi	İlkokul	188	3,26	,95	1,877	0,113	
	Ortaokul	88	3,40	,98			
	Lise	124	3,37	,96			
	Üniversite	99	3,39	,90			
	Lisansüstü	28	3,76	,92			

Ergenlerin annelerinin eğitim seviyelerine göre dindarlık ve mutluluk düzeyleri incelendiğinde genel dindarlık düzeyinin ve alt boyutlarının annelerin eğitim seviyesine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Ortaya çıkan bu farklılığı tespit etmek için post-hoc çoklu karşılaştırma testi (Tukey) yapılmıştır. Elde edilen sonuca göre annelerinin eğitim seviyesi düşük olan ergenlerin dindarlık

seviyesi yüksek çıkmıştır. Anneleri ilkökul mezunu olan ergenlerin hem genel dindarlık hem de alt boyutlardan aldıkları ortalama puanlar annesi üniversite ve lisansüstü mezunu olan ergenlerden daha yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte dindarlık düzeyinin tam tersine annesi lisansüstü mezunu olan ergenlerin mutluluk seviyesi en yüksek, annesi ilkökul mezunu olan ergenlerin mutluluk seviyesi en düşük çıkmasına rağmen bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç “*H1e*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrularken “*H2e*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrulamamaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde çalışmamızın bulgusunu destekleyen ve çalışmamızla çelişen bulgulara rastlamak mümkündür. Öztürk lise öğrencileri üzerine yapmış olduğu çalışmasında öğrencilerin dindarlık düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılaşma gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.¹⁷³ Kaya¹⁷⁴ ise çalışmasında annesi okuryazar olmayan öğrencilerin dindarlık düzeylerini, annesi üniversite mezunu olan öğrencilere nazaran yüksek bulmuştur. Elde ettiği bulguya göre anne eğitim düzeyi düştükçe ergenin dindarlık düzeyinin yükseldiği sonucuna ulaşmıştır. Kalkışım’a¹⁷⁵ ait çalışmada ergenlerin mutluluk düzeylerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı, annesi ortaokul ve lise mezunu olan ergenlerin mutluluk düzeylerinin annesi en fazla ilkökul mezunu olan ergenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aksoy Akbaş’a¹⁷⁶ ait çalışmada lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyi ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmaya rastlanılmamıştır.

Tablo 3.9. Baba Eğitim Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Baba Eğitim Düzeyi	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	İlkokul	85	4,67	,69	5,083	0,001	İlkokul> Üniversite
	Ortaokul	88	4,55	,79			İlkokul>Lisansüstü
	Lise	187	4,34	1,06			Ortaokul>Lisansüstü

¹⁷³ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 72.

¹⁷⁴ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 121.

¹⁷⁵ Kalkışım, *Ergenlerde Karar Verme Becerileri ile Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 66.

¹⁷⁶ Serap Aksoy Akbaş, *Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı, Okula Yabancılaşma ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki* (Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 76.

	Üniversite	116	4,25	1,05			
	Lisansüstü	51	3,97	1,39			
İnancın Kişi Açısından Önemi	İlkokul	85	3,45	,75	9,215	0,000	İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Üniversite Ortaokul>Lisansüstü Lise>Lisansüstü
	Ortaokul	88	3,43	,84			
	Lise	187	3,15	,97			
	Üniversite	116	2,84	1,17			
	Lisansüstü	51	2,70	1,13			
İbadet	İlkokul	85	3,74	,86	4,164	0,002	İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü
	Ortaokul	88	3,61	,80			
	Lise	187	3,45	,96			
	Üniversite	116	3,31	1,02			
	Lisansüstü	51	3,17	1,26			
Duygu	İlkokul	85	3,78	,73	7,363	0,000	İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Üniversite Ortaokul>Lisansüstü Lise>Lisansüstü
	Ortaokul	88	3,86	,68			
	Lise	187	3,60	,83			
	Üniversite	116	3,40	,93			
	Lisansüstü	51	3,21	1,09			
Bilgi	İlkokul	85	4,55	,62	3,702	0,006	İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Lisansüstü
	Ortaokul	88	4,49	,67			
	Lise	187	4,28	,87			
	Üniversite	116	4,41	,73			
	Lisansüstü	51	4,09	1,13			
Etki	İlkokul	85	4,19	,79	6,467	0,000	İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Üniversite Ortaokul>Lisansüstü
	Ortaokul	88	4,07	,81			
	Lise	187	3,87	,92			
	Üniversite	116	3,68	1,01			
	Lisansüstü	51	3,50	1,30			
Genel Dindarlık Düzeyi	İlkokul	85	4,09	,61	7,083	0,000	İlkokul>Lise İlkokul> Üniversite İlkokul>Lisansüstü Ortaokul>Üniversite Ortaokul>Lisansüstü
	Ortaokul	88	4,02	,65			
	Lise	187	3,81	,81			
	Üniversite	116	3,69	,85			
	Lisansüstü	51	3,47	1,09			
Genel Mutluluk Düzeyi	İlkokul	85	3,29	,99	0,276	0,893	
	Ortaokul	88	3,37	,97			
	Lise	187	3,34	,91			
	Üniversite	116	3,43	,97			
	Lisansüstü	51	3,36	,98			

Ergenlerin babalarının eğitim seviyelerine göre dindarlık ve mutluluk düzeyleri incelendiğinde genel dindarlık düzeyinin ve alt boyutlarının babaların eğitim seviyesine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Ortaya çıkan bu farklılığı tespit etmek için post-hoc çoklu karşılaştırma testi (Tukey) yapılmıştır. Elde edilen sonuca göre babası ilkokul mezunu olan bireylerin hem genel dindarlık düzeyi hem de dindarlık alt boyutları puanları babasının eğitim seviyesi üniversite veya lisansüstü olan bireylerinkinden daha yüksek çıkmıştır. Annelerinkinde olduğu gibi babaların da eğitim seviyesi arttıkça çocukların dindarlık düzeyi azalmıştır. Ayrıca ergenlerin mutluluk düzeyleri babalarının eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu sonuç “*H1f*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrularken

“H2f: Ergenlerin mutluluk düzeyleri baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrulamamaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde çalışmamızın bulgusunu destekleyen ve çalışmamızla çelişen bulgulara rastlamak mümkündür. Öztürk lise öğrencileri üzerine yapmış olduğu çalışmasında öğrencilerin dindarlık düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.¹⁷⁷ Kaya ise çalışmasında babası lise mezunu olan öğrencilerin dindarlık düzeylerini babası üniversite mezunu olanlara göre daha yüksek bulmuştur.¹⁷⁸ Kalkışım’a¹⁷⁹ ait çalışmada ergenlerin mutluluk düzeylerinin babalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Yine Nur Şahin¹⁸⁰ ve Çankaya & Meydan’a¹⁸¹ ait bir çalışmada bireylerin öznel iyi oluş puanlarının ebeveynlerinin öğrenim durumlarına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.10. Bireyin Dindarlık Düzeyine Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Bireyin Dindarlık Düzeyi	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	Dindar değilim ^a	68	2,99	1,52	86,566	0,000	c, d, e > a, b
	Dine ilgisiz ^b	38	3,33	1,01			
	Biraz dindar ^c	171	4,56	,65			
	Dindar ^d	221	4,76	,54			
	Çok dindar ^e	29	4,87	,33			
İnancın Kişi Açısından Önemi	Dindar değilim ^a	68	1,88	,89	86,403	0,000	c, d, e > a, b d, e > c
	Dine ilgisiz ^b	38	2,10	,87			
	Biraz dindar ^c	171	3,12	,84			
	Dindar ^d	221	3,62	,71			
	Çok dindar ^e	29	3,89	,75			
İbadet	Dindar değilim ^a	68	2,18	1,05	116,836	0,000	c, d, e > a, b d, e > c e > d
	Dine ilgisiz ^b	38	2,43	,86			
	Biraz dindar ^c	171	3,38	,64			
	Dindar ^d	221	3,98	,62			
	Çok dindar ^e	29	4,45	,64			
Duygu	Dindar değilim ^a	68	2,51	1,00	61,577	0,000	b > a

¹⁷⁷ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 72.

¹⁷⁸ Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*, 122.

¹⁷⁹ Kalkışım, *Ergenlerde Karar Verme Becerileri ile Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 66.

¹⁸⁰ Gülin Nur Şahin, *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 114.

¹⁸¹ Zeynep CİHANGİR Çankaya - Betül Meydan, “Ergenlik Döneminde Mutluluk ve Umut”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 17/65 (11 Ocak 2018), 215.

	Dine ilgisiz ^b	38	2,91	,81			c, d, e > a, b
	Biraz dindarc ^c	171	3,67	,66			d > c
	Dindard ^d	221	3,92	,64			
	Çok dindare ^e	29	3,97	,67			
Bilgi	Dindar değilim ^a	68	3,46	1,28			
	Dine ilgisiz ^b	38	3,79	,80			
	Biraz dindarc ^c	171	4,45	,57	46,052	0,000	c, d, e > a, b
	Dindard ^d	221	4,63	,55			
	Çok dindare ^e	29	4,79	,32			
Etki	Dindar değilim ^a	68	2,65	1,20			
	Dine ilgisiz ^b	38	2,91	,83			c, d, e > a, b
	Biraz dindarc ^c	171	3,90	,72	85,787	0,000	d, e > c
	Dindard ^d	221	4,30	,60			e > d
	Çok dindare ^e	29	4,66	,50			
Genel Dindarlık Düzeyi	Dindar değilim ^a	68	2,66	1,00			
	Dine ilgisiz ^b	38	2,94	,66			
	Biraz dindarc ^c	171	3,87	,51	124,553	0,000	c, d, e > a, b
	Dindard ^d	221	4,23	,46			d, e > c
	Çok dindare ^e	29	4,47	,37			
Genel Mutluluk Düzeyi	Dindar değilim	68	3,34	1,01			
	Dine ilgisiz	38	3,13	1,22			
	Biraz dindar	171	3,27	,87	1,703	0,148	
	Dindar	221	3,45	,91			
	Çok dindar	29	3,54	1,12			

Ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerinin dindar olup olmama durumlarına göre farklılığı incelendiğinde genel mutluluk dışında genel dindarlık düzeyi ve alt boyutları bakımından anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Ortaya çıkan bu farklılığı tespit etmek için post-hoc çoklu karşılaştırma testi (Tukey) yapılmıştır. Beklendiği üzere kendini dindar ve çok dindar olarak tanımlayan bireylerin genel dindarlık ölçeğinden ve alt boyutlarından almış oldukları puanlar daha yüksek çıkmıştır. Benzer şekilde kendisini dindar ve çok dindar olarak tanımlayan bireylerin genel mutluluk düzeyleri de en yüksek çıkmıştır ancak bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç “*H1g*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri bireyin kendisini dindarlık yönünden tanımlamasına göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrularken “*H2g*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri bireyin kendisini dindarlık yönünden tanımlamasına göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Literatür incelendiğinde bireyin kendisini dindarlık yönünden tanımlaması ve dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu

gözlenmiştir. Ustaoglu¹⁸² ve Evcim¹⁸³ yapmış olduğu çalışmada bireylerin inanç düzeyi azaldıkça dindarlık seviyelerinin de azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Uysal¹⁸⁴ ise çalışmada kendini dindar olarak değerlendiren bireylerin dindarlık düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Yine bireylerin dindarlık algıları değişkeni ile mutluluk düzeyleri ilişkisini konu edinen çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Eserlere'e¹⁸⁵ ait bir çalışmaya göre bireylerin öznel dindarlık algılarına göre mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna karşın Kurnaz'a¹⁸⁶ ait çalışmada bireylerin dindarlık algıları değişkeni ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma bulunmuş olup dindarlık düzeyi yükseldikçe mutluluğun arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.11. Ebeveyn Tutumuna Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Ebeveyn Tutumu	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	Otoriter (baskıcı) tutum	84	4,45	,98	1,138	0,338	
	Aşırı koruyucu tutum	90	4,53	,88			
	Demokratik tutum	280	4,33	1,07			
	Serbest (ilgisiz) tutum	25	4,12	1,06			
	Tutarsız (dengesiz) tutum	48	4,31	1,00			
İnancın Kişi Açısından Önemi	Otoriter (baskıcı) tutum ^a	84	3,18	,90	3,157	0,014	b > e
	Aşırı koruyucu tutum ^b	90	3,39	,93			
	Demokratik tutum ^c	280	3,12	1,03			
	Serbest (ilgisiz) tutum ^d	25	2,83	1,24			
	Tutarsız (dengesiz) tutum ^e	48	2,84	1,03			
İbadet	Otoriter (baskıcı) tutum ^a	84	3,47	,87	4,203	0,002	b > d b > e
	Aşırı koruyucu tutum ^b	90	3,76	,84			
	Demokratik tutum ^c	280	3,46	1,03			
	Serbest (ilgisiz) tutum ^d	25	3,13	1,12			
	Tutarsız (dengesiz) tutum ^e	48	3,14	,88			
Duygu	Otoriter (baskıcı) tutum	84	3,50	,83	1,286	0,275	
	Aşırı koruyucu tutum	90	3,65	,73			

¹⁸² Malike Ustaoglu, *Yetişkinlerde Yetersizlik Duygusu ve Dindarlık İlişkisi: Bolu Örneği* (Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 75.

¹⁸³ Ümmügülsüm Evcim, *Yetişkinlerde Anı Yaşamak ve Dindarlık İlişkisi (Bolu Örneği)* (Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 76.

¹⁸⁴ Veysel Uysal, "Dini Hayat ve Şahsi Özellikler (Bir Alan Araştırması)", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 3/4 (1995), 175.

¹⁸⁵ Eserler, *Yetişkinlerde Dindarlık, Şükür ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Nicel Bir Araştırma*, 82.

¹⁸⁶ Kurnaz, *İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi*, 113.

	Demokratik tutum	280	3,64	,90			
	Serbest (ilgisiz) tutum	25	3,43	1,04			
	Tutarsız (dengesiz) tutum	48	3,41	,85			
	Otoriter (baskıcı) tutum	84	4,39	,77			
	Aşırı koruyucu tutum	90	4,50	,67			
Bilgi	Demokratik tutum	280	4,35	,89	0,800	0,526	
	Serbest (ilgisiz) tutum	25	4,30	,74			
	Tutarsız (dengesiz) tutum	48	4,28	,72			
	Otoriter (baskıcı) tutum ^a	84	3,86	,96			
	Aşırı koruyucu tutum ^b	90	4,15	,85			
Etki	Demokratik tutum ^c	280	3,88	,99	3,775	0,005	b > d b > e
	Serbest (ilgisiz) tutum ^d	25	3,55	1,12			
	Tutarsız (dengesiz) tutum ^e	48	3,57	,84			
	Otoriter (baskıcı) tutum ^a	84	3,84	,76			
	Aşırı koruyucu tutum ^b	90	4,03	,70			
Genel Dindarlık Düzeyi	Demokratik tutum ^c	280	3,82	,86	2,680	0,031	b > e
	Serbest (ilgisiz) tutum ^d	25	3,59	,89			
	Tutarsız (dengesiz) tutum ^e	48	3,62	,71			
	Otoriter (baskıcı) tutum ^a	84	2,83	1,00			
	Aşırı koruyucu tutum ^b	90	3,56	,80			
Genel Mutluluk Düzeyi	Demokratik tutum ^c	280	3,53	,89	12,481	0,000	b > a, e c > a, e
	Serbest (ilgisiz) tutum ^d	25	3,17	1,25			
	Tutarsız (dengesiz) tutum ^e	48	3,02	,87			

Ergenlerin genel dindarlık ve alt boyutları ile genel mutluluk düzeyleri ailelerinin kendilerine karşı olan tutumlarına göre incelendiğinde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan bu farklılığı tespit etmek için post-hoc çoklu karşılaştırma testi (Tukey) yapılmıştır. Ailesi aşırı koruyucu tutum sergileyen bireylerin hem dindarlık düzeyleri hem de mutluluk düzeyleri en yüksek seviyede çıkmıştır. Bununla birlikte ailesi otoriter tutum sergileyen bireylerin de dindarlık düzeyleri yüksek çıkmasına rağmen mutluluk düzeyleri en düşük çıkmıştır. Bu sonuç “*H1h*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri ebeveyn tutumuna göre farklılık göstermektedir.” ve “*H2h*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri ebeveyn tutumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezlerimizi doğrulamaktadır.

Literatür incelendiğinde ebeveyn tutumunun bireyin dindarlık ve mutluluk düzeylerine etkileri bağlamında elde ettiğimiz bulguları destekleyen ve çelişen çalışmalara ulaşmak mümkündür. Öztürk'e¹⁸⁷ ait çalışmada lise öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin anne-baba tutumuna göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Buna karşın Kımtır,¹⁸⁸ çalışmasında ebeveyn tutumlarının çocukların dindarlık düzeylerinde farklılaştırma meydana getirdiğini tespit etmiştir. Yine konu ile ilgili yapılan bir çalışmada demokratik aile tutumunda yetişen bireylerin dini inkâra daha yakın olduğu tespit edilirken otoriter, aşırı koruyucu, ilgisiz ailelerde inkâr düzeyi daha düşük bulunmuştur.¹⁸⁹ Yeğin¹⁹⁰ ise çalışmasında ebeveyn tutumu ile dindarlık arasında ilişki olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Konu ile ilgili literatürde ebeveyn tutumu ile mutluluk düzeyi ilişkisini konu edinen çalışmalar incelendiğinde elde ettiğimiz bulguları destekleyen çalışmalara rastlamak mümkündür. Feta'nın¹⁹¹ lise öğrencileri üzerine yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin mutluluk düzeyleri ebeveyn tutumlarına göre anlamlı farklılık göstermiştir. Tümkaya, Çelik ve Aybek¹⁹², yaşam doyumu açısından ebeveyn tutumları arasında anlamlı farklılık gözlemlemiş, demokratik ebeveyn tutumuna sahip ergenlerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yine Ezer,¹⁹³ ebeveyn tutumları ile iyi oluş arasında anlamlılık gözlemlendiğini saptamış; demokratik ebeveyn tutumuna sahip ailelerde yetişen çocuğun mutluluk düzeyini en yüksek bulurken ilgisiz ebeveyn tutumuna sahip ailelerde yetişen çocuğun mutluluk düzeyini en düşük olarak tespit etmiştir.

Tablo 3.12. Dini Bir Gruba Mensubiyet Durumuna Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

¹⁸⁷ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 73-74.

¹⁸⁸ Nurten Kımtır, "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları ile Din ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine", *Dini Araştırmalar* 18/46 (15-06-2015) (15 Haziran 2015), 32.

¹⁸⁹ Ali Rıza Aydın, *Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 174.

¹⁹⁰ Yeğin, *Üniversite Gençliğinde Vefa Duygusu*, 156.

¹⁹¹ Meryem Feta, *Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Sınav Kaygısı ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 74.

¹⁹² Songül Tümkaya vd., "Lise Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar, Otomatik Düşünceler, Umutsuzluk ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20/2 (01 Haziran 2011), 88.

¹⁹³ Ezer, *Ergenlik Döneminde Yaygın Kullanılan Savunma Mekanizmaları ile Psikolojik Sağlamlık ve Mutluluk Düzeyi Arasındaki İlişki: Hatay İl Merkezi Örneği*, 97.

		Herhangi bir dini grubun içinde yer alıyor musunuz?	N	Ort.	Std. Sap.	t	p (sig.)
İnanç	Evet		210	4,60	,69	4,765	0,000
	Hayır		317	4,22	1,17		
İnançın Kişi Açısından Önemi	Evet		210	3,38	,90	4,732	0,000
	Hayır		317	2,97	1,06		
İbadet	Evet		210	3,69	,84	4,522	0,000
	Hayır		317	3,32	1,04		
Duygu	Evet		210	3,78	,74	4,457	0,000
	Hayır		317	3,46	,92		
Bilgi	Evet		210	4,55	,61	4,654	0,000
	Hayır		317	4,25	,91		
Etki	Evet		210	4,09	,76	4,405	0,000
	Hayır		317	3,74	1,06		
Genel Dindarlık Düzeyi	Evet		210	4,04	,62	5,335	0,000
	Hayır		317	3,69	,90		
Genel Mutluluk Düzeyi	Evet		210	3,33	,89	-0,595	0,552
	Hayır		317	3,38	,99		

Araştırmaya katılan ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerinin herhangi bir dini grubun içinde yer alıp almamaları durumuna göre farklılığı incelendiğinde herhangi bir dini grubun içinde yer alan bireylerin dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte mutluluk düzeyinin herhangi bir dini grubun içinde yer alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Bu sonuç “*H1i*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri herhangi bir dini grubun içerisinde yer alma durumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrularken “*H2i*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri herhangi bir dini grubun içerisinde yer alma durumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde Öztürk’ün lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmanın elde ettiğimiz bulguları desteklediği ve dini gruba aidiyetin bireylerin dini düzeylerine pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.¹⁹⁴ Yine Okcu’ya ait çalışmada dini grup içinde olmanın her kuşakta dini ibadetlerin yapılması konusunda bireyi pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹⁵ Bununla birlikte ergenlerin mutluluk düzeyinin herhangi bir dini grubun içinde yer

¹⁹⁴ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 71.

¹⁹⁵ Birgül Okcu, *Dini Gruba Mensup Bireylerde Dini İnanç, Tutum ve Davranış Açısından Kuşaklar Arası Farklılaşma* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 103.

alıp almamaları durumunu karşılaştırabileceğimiz herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Tablo 3.13. Dini Programları Takip Etme Durumuna Göre Dindarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ergen Mutluluk Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar

	Dini programların takibi	N	Ort.	Std. Sap.	F	p	Farkın Kaynağı
İnanç	Devamlı takip ediyorum ^a	32	4,20	1,36	40,079	0,000	b > a b > c
	Ara sıra takip ediyorum ^b	289	4,71	,66			
	Hiç takip etmiyorum ^c	206	3,93	1,20			
İnancın Kişi Açısından Önemi	Devamlı takip ediyorum ^a	32	3,48	1,04	58,793	0,000	a > c b > c
	Ara sıra takip ediyorum ^b	289	3,48	,85			
	Hiç takip etmiyorum ^c	206	2,59	,99			
İbadet	Devamlı takip ediyorum ^a	32	3,85	1,16	74,279	0,000	a > c b > c
	Ara sıra takip ediyorum ^b	289	3,83	,74			
	Hiç takip etmiyorum ^c	206	2,89	,97			
Duygu	Devamlı takip ediyorum ^a	32	3,64	1,09	20,812	0,000	b > c
	Ara sıra takip ediyorum ^b	289	3,79	,74			
	Hiç takip etmiyorum ^c	206	3,30	,91			
Bilgi	Devamlı takip ediyorum ^a	32	4,24	1,15	29,181	0,000	b > a b > c
	Ara sıra takip ediyorum ^b	289	4,60	,51			
	Hiç takip etmiyorum ^c	206	4,07	,98			
Etki	Devamlı takip ediyorum ^a	32	3,91	1,29	50,887	0,000	a > c b > c
	Ara sıra takip ediyorum ^b	289	4,22	,70			
	Hiç takip etmiyorum ^c	206	3,40	1,04			
Genel Dindarlık Düzeyi	Devamlı takip ediyorum ^a	32	3,91	1,11	61,056	0,000	a > c b > c
	Ara sıra takip ediyorum ^b	289	4,13	,57			
	Hiç takip etmiyorum ^c	206	3,39	,86			
Genel Mutluluk Düzeyi	Devamlı takip ediyorum	32	3,60	,89	2,786	0,063	
	Ara sıra takip ediyorum	289	3,41	,88			
	Hiç takip etmiyorum	206	3,25	1,05			

Ergenlerin dindarlık düzeyleri dini programları takip edip etmeme durumuna göre anlamlı farklılık göstermiştir. Ortaya çıkan bu farklılığı tespit etmek için post-hoc çoklu karşılaştırma testi (Tukey) yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre internet, sosyal medya, telefon, TV gibi platformlarda dini programları düzenli

ya da ara sıra takip eden bireylerin dindarlık düzeyleri takip etmeyen bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Buna karşın ergenlerin mutluluk düzeyleri dini programları takip edip etmeme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu sonuç “H1j: Ergenlerin dindarlık düzeyleri herhangi bir dini yayını takip edip etmeme durumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrularken “H2j: Ergenlerin mutluluk düzeyleri herhangi bir dini yayını takip edip etmeme durumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde Öztürk’e ait çalışmada, dini yayını takip etme değişkeninin bireylerin duygu ve etki boyutlarını farklılaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹⁶ Bununla birlikte dini yayını takip etmenin mutluluk düzeyine etkisini inceleyen çalışmaya literatürde rastlanmamıştır.

3.3.2 Ölçeklerin Birbirleri ile Olan İlişkilerinin İncelenmesi

Bu bölümde, ölçekler arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla verilerin normal dağıldığı göz önüne alınarak parametrik bir teknik olan "pearson korelasyon katsayısı" kullanılmıştır. Bu istatistiksel analizde, ilişkilerin anlamlılığını değerlendirmek için belirlenen istatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3.14. Genel Mutluluk Düzeyi ile Genel Dindarlık Düzeyi ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		İnancın kişi					Genel	
		İnanç	açısından	İbadet	Duygu	Bilgi	Etki	Dindarlık
		önemi					Düzeyi	
Genel Mutluluk Düzeyi	Pearson İlişki Katsayısı	,097	,187	,197	,106	,130	,211	,186
	p-değeri	,026	,000	,000	,015	,003	,000	,000

Ergenlerin genel mutluluk düzeyleri ile genel dindarlık ve alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı incelendiğinde tüm değişkenler bakımından ($p < 0,05$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Genel mutluluk düzeyi ile genel dindarlık düzeyi arasındaki ilişki yaklaşık olarak %19 çıkmıştır. Bununla birlikte mutluluk ile en yüksek ilişki düzeyine sahip alt boyutun %21 ile etki

¹⁹⁶ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 71.

boyutu; en düşük ilişkiye sahip boyutun ise yaklaşık %10 ile inanç boyutu olduğu görülmüştür.

Literatür incelendiğinde elde ettiğimiz bulguyu destekleyen çalışmalara rastlanılmıştır. Keleş¹⁹⁷, Aydemir¹⁹⁸, Sevindik¹⁹⁹ ve Acaboğa²⁰⁰ çalışmalarında mutluluk düzeyi ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiş, bireylerin dindarlık düzeylerinin artmasıyla mutluluk düzeylerinin de artacağı sonucuna ulaşmışlardır. Buna karşın Gezenler²⁰¹, çalışmalarında dindarlık ve mutluluk arasındaki ilişkiyi önemsiz olarak ifade etmiş ve iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Yine Öztürk vd.²⁰² çalışmalarında ortaya çıkan korelasyonun ters yönlü olduğu, bunun sonucunda dindarlık düzeyi arttıkça mutluluk düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 3.15. Genel Dindarlık Düzeyinin Genel Mutluluk Düzeyi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

	Beta Katsayısı	t	p(Sig.)	İlişki Katsayısı (R)	Düzeltilmiş R ²	F	ANOVA p-değeri (Sig.)
Sabit	2,527	12,907	,000				
Genel Dindarlık Düzeyi	,217	4,333	,000	0,186	0,033	18,777	0,000

Bağımlı Değişken: Genel Mutluluk Düzeyi

Ergenlerin dindarlık düzeylerinin mutluluklarını nasıl etkilediğini incelemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen değer (p<0,05) sonucu kurulan regresyon modelinin anlamlı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte genel dindarlık düzeyinin de etkisi incelendiğinde elde edilen sonuç (p<0,05) dindarlığın mutluluğu pozitif yönde anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Ancak Düzeltilmiş R² değeri 0,033 çıktığı için kurulan regresyon modelinin

¹⁹⁷ Keleş, *Din Görevlilerinde Dindarlık ve Mutluluk Arasındaki İlişki (Sivas Örneği)*, 99.

¹⁹⁸ Aydemir, *Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)*, 63.

¹⁹⁹ Sevindik, *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği*, 101.

²⁰⁰ Asiye Acaboğa, *Din-Mutluluk İlişkisi* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 27.

²⁰¹ Ayşegül Gezenler, *Orta Yetişkinlik Dönemi Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 55.

²⁰² Latif Öztürk vd., "Lisans Öğrencilerinin Mutluluk ve Dindarlık İlişkisi: Kırıkkale Üniversitesi Örneği", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi* 8/1 (2017), 36.

problemi açıklama yüzdesinin düşük olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ilişki katsayısı (R) 0,186 olarak elde edilmiştir. Bu değer iki değişken arasındaki ilişkinin yaklaşık %19 olduğunu ifade etmektedir. Elde edilen beta katsayısının 0,217 çıkmış olması dindarlıktaki bir birimlik artışın mutluluk düzeyinde yaklaşık %22 lik bir artışa yol açtığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bir bireyin dindarlık düzeyi artarsa mutluluk seviyesinin de olumlu bir şekilde artacağı sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda imam-hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerine dair bulgularımız korelasyon ve regresyon bulgularımızı desteklemektedir.

Literatür incelendiğinde elde ettiğimiz bulguları destekleyen çalışmalara rastlanılmıştır. Sevindik, Beyaz ve Kaldık²⁰³ çalışmalarında dindarlığın mutluluk üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yine Öztürk çalışmasında lise öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin öznel iyi oluşları üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁰⁴

²⁰³ Rafet Beyaz - Behçet Kaldık, “Üniversite Gençliğinde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (01 Ocak 2018), 630.

²⁰⁴ Öztürk, *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*, 68.

SONUÇ

Ergenlerde dindarlığın mutluluk ile olan ilişkisinin incelendiği bu çalışmada araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket formu Bolu ilinde ikamet eden 14-18 yaşındaki ergenlerin evreninde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen katılımcılara uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ilk olarak katılımcıların ölçeklere vermiş oldukları cevaplar incelenmiştir. Araştırmada kullanılan dindarlık ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde katılımcıların dindarlık seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte dindarlık ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde ise en yüksek ortalamaya sahip boyutların “inanç” ve “bilgi” boyutları olduğu; en düşük ortalamaya sahip boyutun ise “inancın kişi açısından önemi” boyutu olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuca göre ergenler dindarlık çerçevesinde yüksek bir inanç ve bilgi düzeyine sahipler ancak inancın kişi açısından önemini veya inancın bireye kattığı değerleri anlama konusunda ortalama düzeydedirler. Bununla birlikte araştırmada kullanılan ergen mutluluk ölçeğinden elde edilen ortalama puan incelenmiş ve ergenlerin mutluluk düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte mutluluk ölçeği maddeleri arasından en yüksek ortalamaya sahip maddenin “Yapmaktan keyif aldığım etkinlikler var.” maddesi olduğu; bu maddeyi ise “Geçirdiğim her anın keyfini çıkarmaya çalışırım.” maddesinin takip ettiği görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, ergenlerin genel mutluluk düzeyleri her ne kadar orta seviyede olsa da kendilerini mutlu edecek bir etkinliklerinin mutlaka olduğunu ve yaptıkları her işten keyif almayı bildiklerini göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların mutluluk ölçeği maddeleri arasından en düşük ortalamaya sahip maddenin “Hayatım tam da istediğim gibi gidiyor.” maddesi olduğu; sonrasında ise “Hayatımda her şey yolunda gidiyor.” maddeleri olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, ergenlerin mutluluk düzeylerinin orta seviyelerde olmasının en büyük sebebinin zihinlerinde oluşan ve hedefledikleri hayatları yaşayamıyor olduklarını göstermektedir.

Ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılığı incelendiğinde, dindarlık ölçeğinin alt boyutlarından olan duygu ve bilgi boyutlarından elde edilen puanların cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği; kadınların dindarlık eksenindeki duygu ve bilgi düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte her ne kadar kadınların

hem genel dindarlık düzeyi hem de kalan diğer alt boyutları erkeklerden yüksek çıkmış olsa da bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca ergenlerin mutluluk düzeyleri cinsiyet bakımından incelendiğinde erkeklerin mutluluk düzeylerinin kadınlardan yüksek olduğu ve bu farklılığın da anlamlı olduğu görülmüştür.

Ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeyleri yaşa göre incelendiğinde ise genel dindarlık düzeyi ve alt boyutlarından inanç, ibadet, bilgi ve etki boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermiştir. Ortaya çıkan bu farklılığın kaynağı incelendiğinde ise inanç boyutu bakımından 14 ve 17 yaşındaki bireylerin ortalamalarının 18 yaşındaki bireylerden yüksek çıktığı görülmüştür. Bununla birlikte ibadet boyutunda 17 yaşındaki bireylerin 16 yaşındaki bireylerden; bilgi boyutunda ise 14 ve 17 yaşındaki bireylerin 16 yaşındaki bireylerden daha yüksek ortalamaya sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Son olarak ise etki boyutunda 14 ve 17 yaşındaki bireyler 18 yaşındakilerden ve 17 yaşındaki bireyler de 16 yaşındakilerden yüksek çıkmıştır. Ayrıca ergenlerin mutluluk düzeyleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Ergenlerin genel dindarlık ve alt boyutları ile genel mutluluk düzeyleri gitmiş oldukları okulların türüne göre incelendiğinde genel dindarlık düzeyinin ve alt boyutlarının ortalama puanları imam-hatip lisesinde okuyan öğrencilerde en yüksek, sosyal bilimler lisesinde okuyan öğrencilerde ise en düşük seviyede çıkmıştır. Benzer durumun genel mutluluk düzeyinde de görüldüğü, imam-hatip öğrencilerinin mutluluk düzeylerinin en yüksek, sosyal bilimler öğrencilerinin ise en düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeyleri ailelerinin gelir düzeyine göre incelendiğinde dindarlık ölçeğinin alt boyutlarından olan inancın kişi açısından önemi boyutu dışındaki tüm alt boyutlarda ve genel dindarlık ve genel mutluluk düzeyleri açısından anlamlı farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlara göre orta düzeyde gelire sahip ailelerin çocuklarının dindarlık seviyeleri ortanın üstünde gelire sahip olan ailelerinin çocuklarından yüksek çıkmıştır. Buna karşın ortanın üstü gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarının mutluluk düzeylerinin orta ve ortanın altı gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ergenlerin annelerinin eğitim seviyelerine göre dindarlık ve mutluluk düzeyleri incelendiğinde ise genel dindarlık düzeyinin ve alt boyutlarının annelerin

eğitim seviyesine göre anlamlı bir Şekilde farklılaştığı görülmüştür. Annelerinin eğitim seviyesi düşük olan ergenlerin dindarlık seviyesi yüksek ıkmıŐtır. Anneleri ilkokul mezunu olan ergenlerin hem genel dindarlık hem de alt boyutlardan aldıkları ortalama puanlar annesi niversite ve lisansüstü mezunu olan ergenlerden daha yüksek ıkmıŐtır. Bununla birlikte dindarlık düzeyinin tam tersine annesi lisansüstü mezunu olan ergenlerin mutluluk seviyesi en yüksek, annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin mutluluk seviyesi en düşük ıkmamasına rağmen bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Babaların eğitim seviyesinin ıocuklarının dindarlık ve mutluluk düzeyleri üzerinde etkisi olup olmadığı araŐtırıldıđında ise annelerin eğitim seviyesine göre ıkan sonuca benzer bir sonuı ıkmıŐtır. Buna göre babası ilkokul mezunu olan bireylerin hem genel dindarlık düzeyi hem de dindarlık alt boyutları puanları babasının eğitim seviyesi niversite veya lisansüstü olan bireylerinkinden daha yüksek ıkmıŐtır. Annelerinde olduğu gibi babaların da eğitim seviyesi arttıııa ıocukların dindarlık düzeyi azalmıştır. Ayrıca ergenlerin mutluluk düzeyleri babalarının eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gstermemiŐtır.

Ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerinin dindar olup olmama durumlarına göre farklılığı incelendiğinde genel mutluluk dışında genel dindarlık düzeyi ve alt boyutları bakımından anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Beklendiği üzere kendini dindar ve ıok dindar olarak tanımlayan bireylerin genel dindarlık lıeğinden ve alt boyutlarından almış oldukları puanlar daha yüksek ıkmıŐtır. Benzer Şekilde kendisini dindar ve ıok dindar olarak tanımlayan bireylerin genel mutluluk düzeyleri de en yüksek ıkmıŐtır ancak bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Ergenlerin genel dindarlık ve alt boyutları ile genel mutluluk düzeyleri ailelerinin kendilerine karşı olan tutumlarına göre incelendiğinde ailesi aşırı koruyucu tutum sergileyen bireylerin hem dindarlık düzeyleri hem de mutluluk düzeyleri en yüksek seviyede ıkmıŐtır. Bununla birlikte ailesi otoriter tutum sergileyen bireylerin de dindarlık düzeyleri yüksek ıkmamasına rağmen mutluluk düzeyleri en düşük ıkmıŐtır.

Araştırmaya katılan ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerinin herhangi bir dini grubun iıinde yer alıp almamaları durumuna göre farklılığı incelendiğinde herhangi bir dini grubun iıinde yer alan bireylerin dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte mutluluk düzeyinin herhangi bir dini

grubun içinde yer alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır.

Ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerinin dini programları takip edip etmeme durumuna göre farklılığını incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda internet, sosyal medya, telefon, TV gibi platformlarda dini programları düzenli ya da ara sıra takip eden bireylerin dindarlık düzeyleri takip etmeyen bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Buna karşın ergenlerin mutluluk düzeyleri dini programları takip edip etmeme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu kısma kadar ergenlerin dindarlık ve mutluluk düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermemesi ile ilgili elde edilen bulguların sonuçlarından bahsedilmiştir. Bu sonuçların “*H1*: Ergenlerin dindarlık düzeyleri ve alt boyutları demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.” ve “*H2*:Ergenlerin mutluluk düzeyleri demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.” hipotezlerimizi desteklemiş olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin genel mutluluk düzeyleri ile genel dindarlık ve alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı incelendiğinde tüm değişkenler bakımından anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu sonuç “*H3*: Ergenlerin mutluluk düzeyleri ile dindarlık düzeyleri ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezimizi doğrulamaktadır. Genel mutluluk düzeyi ile genel dindarlık düzeyi arasındaki ilişki yaklaşık olarak %19 çıkmıştır. Bununla birlikte mutluluk ile en yüksek ilişki düzeyine sahip alt boyutun %21 ile etki boyutu; en düşük ilişkiye sahip boyutun ise yaklaşık %10 ile inanç boyutu olduğu görülmüştür.

Ergenlerin dindarlık düzeylerinin mutluluklarını nasıl etkilediğini incelemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda dindarlığın mutluluğu anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Bu sonuç “*H4*:Ergenlerin dindarlık düzeyleri mutluluk düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, ergenlerin dindarlık düzeyleri ile mutluluk düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda ergenlerdeki dindarlık düzeyindeki artışın mutluluk düzeyini de olumlu bir şekilde arttıracığı tespit edilmiştir.

Araştırmamızın sonuçları göz önüne alınarak bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Benzer bir çalışma üniversite öğrencileri üzerinde de çalışılabilir.

Ayrıca ergenlerin yaşadıkları birtakım problemler tespit edilerek, dindarlık, mutluluk, pozitif iyi oluş vb. gibi değişkenler açısından da ele alınabilir.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında İSNAD 2 atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Acaboğa, Asiye. *Din-Mutluluk İlişkisi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Akalm, Şükrü Haluk vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Basım, 2011.
- Akay, Hasan. *İslami Terimler Sözlüğü*. İstanbul: İslam Bilgi Merkezi Yayınları, 1991.
- Akkuş, Halil İbrahim - Uçar, Ramazan. "Dindarlık Tipolojileri Bağlamında Türk Toplumunu". *Toplum Bilimleri Dergisi* 12/24 (2018), 115-140.
- Aksoy Akbaş, Serap. *Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı, Okula Yabancılaşma ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Albayrak, Ahmet. *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Alıcıkuşu, Mustafa. *Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi (Kahramanmaraş Örneği)*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Apaydın, Halil. "Ruh Sağlığı-Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (Nisan 2010), 59-77.
- Arvas, Fatma Balcı. *Psikoloji Din ve Mutluluk Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*. Bursa: Emin Yayınları, 2016.
- Atalay, Talip. *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine*. Dem Yayınları, 2005.
- Aydemir, Rüveyda Efdal. *Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Aydın, Ali Rıza. *Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Aydın, Ayşenur. *Ergenlerin Anne-Babalarından Algıladıkları Psikolojik Kontrol ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Ayten, Ali. *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Ayten, Ali (ed.). *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları*. İstanbul: Dem Yayınları, 2017.
- Ayten, Ali. *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 5. Basım, 2017.
- Ayten, Ali. "William James (1842-1910) ve Din Psikolojisinde Tecrübe Merkezli Bir Yaklaşım". *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XIX/3 [Din Psikolojisi Özel Sayısı] (2006), 457-464.
- Bahadır, Abdülkerim. *Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994.
- Bakar, Hamit. *Lise Öğretmenlerinin Duygusal Emek Davranışı ile Öznel İyi Oluş Düzeyleri ve Aralarındaki İlişkilerin İncelenmesi: Kastamonu İli Örneği*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

- Balcı Arvas, Fatma. "Psikolojide ve İslam Düşünce Geleneğinde Mutluluk Kavramı: Karşılaştırmalı Bir Çalışma". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 109-128.
- Balcı, Fatma. *Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Baynal, Fatma. "Mutluluk Kavramının Felsefi, Psikolojik ve Dini Açısından İncelenmesi". *darulfunun ilahiyat* 31/2 (Aralık 2020), 247-274.
- Beyaz, Rafet - Kaldık, Behçet. "Üniversite Gençliğinde Dindarlık Ve Mutluluk İlişkisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (2018), 622-632.
- Beyaz, Rafet - Kaldık, Behçet. "Üniversite Gençliğinde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (01 Ocak 2018), 622-632.
- Bircan, Hasan Hüseyin. *İslam Felsefesinde Mutluluk*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2001.
- Bülbül, Şahamet - Giray, Selay. "Sosyodemografik Özellikler ile Mutluluk Algısı Arasındaki İlişki Yapısının Analizi". *Ege Akademik Bakış* 11/Özel (2011), 113-123.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 7. Basım, 2010.
- Çağrı, Mustafa. "Kindi'nin Def'u'l-Ahzan Adlı Risalesi, Kaynakları ve Tefsirleri". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7-10 (1995). <https://doi.org/10.15370/muifd.86776>
- Çankaya, Zeynep CİHANGİR - Meydan, Betül. "Ergenlik Döneminde Mutluluk ve Umut". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 17/65 (11 Ocak 2018), 207-222. <https://doi.org/10.17755/esosder.316977>
- Çapcıoğlu, İhsan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Yakın Sosyal Çevre ile İlişkilerinde Etkili Bir Faktör Olarak Dindarlık". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3 (Aralık 2008), 49-64.
- Çoban, Yasemin. *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Öznel İyi Olma Hali ve Kaygı (Anksiyete) Durumu Üzerine Bir Çalışma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Çubukçu, İbrahim Agah. *İslam'da Ahlak ve Mutluluk Felsefesi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Dağcı, Abdullah. *Pozitif Psikoloji Bağlamında Umudun Dindarlıkla İlişkisi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Dalfidan, Büşra. *Tanrı Tasavvuru ve Mutluluk İlişkisi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Descartes, Rene. *Ahlak Üzerine Mektuplar*. çev. Mehmet Karahasan. Ankara: MEB Yayınları, 1992.
- Diener, Ed - Ryan, Katherine. "Öznel İyi Oluş: Genel Bir Bakış". çev. Nevzat Gencer. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/2 (2018), 2621-2638. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.457382>
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Rehber Yayınları, 1990.
- Eken, Ayşe Nur. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Din Eğitimi ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Erden, Müslime. *Ergenlik Döneminde Dindarlık Eğilimi ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişki*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- Erten, Mustafa. *Hadisler Bağlamında Mutluluk*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Eserler, Tuğba. *Yetişkinlerde Dindarlık, Şükür ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Nicel Bir Araştırma*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Evcim, Ümmügülüm. *Yetişkinlerde Ârı Yaşamak ve Dindarlık İlişkisi (Bolu Örneği)*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ezer, Halil İbrahim. *Ergenlik Döneminde Yaygın Kullanılan Savunma Mekanizmaları ile Psikolojik Sağlık ve Mutluluk Düzeyi Arasındaki İlişki: Hatay İl Merkezi Örneği*. Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Farabi. *Mutluluk Yoluna Yönelme*. çev. Hanifi Özcan. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınevi, 1993.
- Feta, Meryem. *Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Sınav Kaygısı ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Frankl, Viktor Emil. *İnsanın Anlam Arayışı*. Öteki Yayınevi, 2000.
- Freud, Sigmund. *Mutluluk Dediğimiz Şey*. çev. Peren Demirel. İstanbul: Aylak Adam Yayınları, 2017.
- Freud, Sigmund. *Uygarlık Din ve Toplum*. çev. Selçuk Budak. Ankara: Öteki Yayınevi, 1995.
- Gencer, Nevzat. *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Gezenler, Ayşegül. *Orta Yetişkinlik Dönemi Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2000.
- Gürses, İbrahim - İrk, Esra. "İnternet Kullanımı ve Ergenlerin Dini Gelişimleri Üzerine Bir Araştırma". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27/1 (Ağustos 2018), 109-135.
- Gürsu, Orhan. *Ergenlik Döneminde Psikolojik sağlık ve Dindarlık İlişkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=cHkIzM-STE8DMVAI-KFKYQ&no=UQnA0THzSHe1cNWFbaA0Mw>
- Horozcu, Ümit. "Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki". *Milel ve Nihal* 7/1 (Mart 2010), 209-240.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 10. Basım, 2013.
- Hökelekli, Hayati. *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2006.
- Işık, Şerife - Atalay, Nazife Üzbe. "Developing The Adolescent Happiness Scale: Validity and Reliability Study". *Pegem Journal of Education and Instruction* 9/3 (15 Haziran 2019), 673-696. <https://doi.org/10.14527/pegegog.2019.022>
- Jasarevic, Armin. *Bosnalı Gençlerde Din ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Jung, Carl Gustav. *Psikoloji ve Din*. çev. Raziye Karabey. İstanbul: Okyanus Yayınları, 1998.
- Kalkışım, Sinan. *Ergenlerde Karar Verme Becerileri ile Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

- Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Kişisel Yayınlar, İlaveli 3. Baskı., 2017.
- Karacoşkun, Mustafa Doğan (ed.). *Din Psikolojisi*. Ankara: Grafiker Yayınları, 5. Basım, 2019.
- Karavaşahin, Hakkı. "Din Dindarlığın Ölçülmesi Problemi Üzerine Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/1 (Nisan 2008), 191-200. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000960
- Kasapoğlu, Abdurrahman. "Kur'an'a Göre İnkâr ve Bunalım İnkârcılığın Ruh Sağlığına Olumsuz Etkileri". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Haziran 2010), 211-235.
- Kavas, Erkan. *Dini Tutum-Stresle Başa Çıkma İlişkisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Kaya, Tayfur. *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Kayıklık, Hasan. "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi". *İslami Araştırmalar Dergisi* 19/3 (2006), 491-499.
- Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Kitabevi, 6., 2019.
- Keleş, Ali. *Din Görevlerinde Dindarlık ve Mutluluk Arasındaki İlişki (Sivas Örneği)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kerimow, Eldar. *Üniversite Öğrencilerinde Dini Tutum ve Yaşam Doyumunun Mutluluk Üzerindeki Rolü (Azerbaycan Örneği)*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Birimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Kımtır, Nurten. "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları ile Din ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine". *Dini Araştırmalar* 18/46 (15-06-2015) (15 Haziran 2015), 9-44. <https://doi.org/10.15745/da.69845>
- Kindi. *Felsefi Risaleler*. çev. Mahmut Kaya. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.
- Koç, Mustafa. "Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/17 (Aralık 2004), 231-238.
- Köse, Ali. *Freud ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık, 7. Basım, 2019.
- Köylü, Mustafa. "Ruh ve Beden Sağlığı Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), 5-36.
- Kula, Mustafa Naci. *Kimlik ve Din: Ergenler Üzerine Bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993.
- Kurnaz, Mahmut. *İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Marar, Ziyad. *Mutluluk Paradoksu*. çev. Serpil Çağlayan. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.
- Maslow, Abraham H. *İnsan Olmanın Psikolojisi*. çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2001.
- McMahon, Darrin M. *Mutluluk / Mutluluk Üzerine Tarihsel Bir Çalışma*. çev. Tanrıyar, Kıvanç. İstanbul: E Yayınları, 2013.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Mutlu, Hakan Tahiri - İpek, Ömer Faruk. "English Outside the Classroom in the Age of Technology: A Concurrent Triangulation Mixed Method Study". *IOJET* 9/1 (2022), 104-122.

- Nur Şahin, Gülin. *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Okcu, Birgül. *Dini Gruba Mensup Bireylerde Dini İnanç, Tutum ve Davranış Açısından Kuşaklar Arası Farklılaşma*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Onay, Ahmet. *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*. Dem Yayınları, 2004.
- Osmanoğlu, Devrim Erginsoy - Kaya, Halil İbrahim. "Öğretmen Adaylarının Yükseköğretime Dair Memnuniyet Durumları ile Öznel İyi Oluş Durumlarının Değerlendirilmesi: Kafkas Üniversitesi Örneği". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi* 1/12 (Aralık 2013), 45-70.
- Özçelik, Berika. *Pozitif Psikoloji Bağlamında Üniversite Öğrencilerinde Mutluluk ve Dindarlık İlişkisi*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Özdemir, Baksen. *13-20 Yaşları Arasında Dini Gelişim ve Eğitimi (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Öztürk, Latif vd. "Lisans Öğrencilerinin Mutluluk ve Dindarlık İlişkisi: Kırıkkale Üniversitesi Örneği". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi* 8/1 (2017), 23-39.
- Öztürk, Yusuf. *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 11. Basım, 2014.
- Sahakian, William. *Felsefe Tarihi*. çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 1990.
- Satan, Aysin Aydınay. "Dini İnanç ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Öznel İyi Oluş Düzeyine Olan Etkisi". *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/7 (Ağustos 2014), 56-74.
- Sayar, Kemal. *Ruh Hali, Bireysel Mutluluk-Sosyal Mutluluk*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2006.
- Saygın, Yeliz. *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek, Benlik Saygısı Ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Seligman, Martin E. P. *Gerçek Mutluluk*. çev. Semra Kunt. Ankara: Hyb Yayınları, 2007.
- Selim, Sibel. "Türkiye'de Bireysel Mutluluk Kaynağı Olan Değerler Üzerine Bir Analiz: Multinomial Logit Model". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17/3 (Eylül 2008), 345-358.
- Sevindik, Durmuş. *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Solmaz, Bünyamin - Şahin, Adem. "Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 12/2 (Ekim 2012), 145-158. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3344354>
- Sönmez, Özlem ALTUNSU. "Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 36 (23 Aralık 2016), 557-578. <https://doi.org/10.21497/sefad.285505>
- Tamtürk, Bayram. *Farabi'nin Mutluluk Anlayışı*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Taş, Kemaleddin. "Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (Aralık 2010), 47-62.

- Taşçi Yıldırım, Emine. *İslam Felsefesinde İnanç: İbn Sina Örneği*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- Toprak Karakaya, Filiz - Uysal, Enver. “Fârâbî’de ‘İyi, Yetkinlik ve Mutluluk’ Kavramları Işığında Pdr Hizmetlerine Farklı Bir Yaklaşım”. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (Haziran 2019), 191-208. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.521308>
- Tümkaya, Songül vd. “Lise Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar, Otomatik Düşünceler, Umutsuzluk ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20/2 (01 Haziran 2011), 77-93.
- Türkben, Yaşar. “Descartes’ın Ahlâk ve Mutluluk Anlayışı”. *Hikmet Yurdu Düşünce - Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 3/5 (2010), 239-250.
- Türkdoğan, Turgut - Duru, Erdinç. “Üniversite Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşun Yordanmasında Temel İhtiyaçların Karşılanmasının Rolü”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12/4 (2012), 2429-2446.
- Ustaoglu, Malike. *Yetişkinlerde Yetersizlik Duygusu ve Dindarlık İlişkisi: Bolu Örneği*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Uysal, Veysel. “Dini Hayat ve Şahsi Özellikler (Bir Alan Araştırması)”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 3/4 (1995), 165-180.
- Uysal, Veysel. *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: Dem Yayınları, 2006. <https://www.kitapyurdu.com/kitap/turkiyede-dindarlik-ve-kadin/97864.html>
- Yapıcı, Asım. “Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (Aralık 2012), 1-34.
- Yeğin, Hüseyin İbrahim. *Üniversite Gençliğinde Vefa Duygusu*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015.
- Yetim, Ünsal. *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2001.
- Yıldız, Hasan. *Kur’an’da Mutluluk*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Yıldız, Murat. *Dini Hayat ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Yılmaz, Eyüp. *Davranışsal Ekonomide Gelir ve Mutluluk İlişkisi ve Bir Uygulama: Samsun İli Örneği*. Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

EKLER

EK 1: Ölçek Kullanım İzinleri

Dindarlık Ölçeği İzni:

Ölçek Kullanım İzni

İsa Ayberk

Alıcı: mnaclikuta

6 Nisan Çar 14:27

Selamünaleyküm. Hayırlı ramazanlar hocam. Ben İsa Ayberk Atmacaoğlu. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Psikolojisi Dalı, Yüksek Lisans öğrencisiyim. Doç. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN danışmanlığında "Ergenlerde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (Bolu Örneği)" adlı tez çalışmam için tarafınıza ait "Dindarlık Ölçeğini" kullanmak için izninizi talep ediyorum. Selam ve saygılarımla.

Mustafa Naci K.

Alıcı: ben

7 Nisan Per 05:42

Merhaba İsa Hocam,
Hayırlı ramazanlar. Ölçeği kullanabilirsiniz. Çalışmalarınızda başarılar dilerim. Hüseyin Hocama da selamlarımı iletin Hayırlı günler ve ramazanlar dilekleriyle muhabbetlerimi iletirim.

İsa Ayberk Atmaca
tarhinde şunu yazdı:

Ergen Mutluluk Ölçeği İzni:

Ölçek kullanım izni

İsa Ayberk Atmaca

Alıcı: serife7403

12 Nisan Sal 18:16

Merhaba, hocam. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Psikolojisi Dalı, Yüksek Lisans öğrencisiyim. Doç. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN danışmanlığında "Ergenlerde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (Bolu Örneği)" adlı tez çalışmam için tarafınıza ait "Ergen Mutluluk Ölçeğini" kullanmak için izninizi talep ediyorum. Hocam varsa ve size zahmet olmasa ölçek maddelerinin yer aldığı ölçeğin tamamını gönderebilerseniz çok memnun olurum. Saygılarımla.

şerife ş.

Alıcı: ben

12 Nisan Sal 20:15

Merhaba Hocam, Ergen Mutluluk Ölçeğini ve ilgili bilgileri ekte gönderiyorum, iyi çalışmalar dilerim.

EK 2:Valilik İzin Belgesi

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-39307281-605.01-73362450
Konu : Araştırma İzin Talebi
(İsa Ayberk ATMACAOĞLU)

29/03/2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarih ve 81576613-10.06.02-E.1563890 (2020/2) Sayılı Genelgesi
b) Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörlüğü'nün 24/01/2023 tarih ve 2300012118 sayılı yazısı.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı No.lu Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi İsa Ayberk ATMACAOĞLU'nun "**Ergenlerde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (Bolu Örneği)**" konulu tez çalışmasına veri sağlamak üzere, İlimiz Merkez İlçede bulunan Bolu Sosyal Bilimler Lisesi, Bolu Fen Lisesi, Bolu Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bolu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve İzzet Baysal Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören öğrenciler ile çalışma yapmak istediğine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri Araştırma ve Değerlendirme İzin Komisyonu tarafından incelenmiştir.

Söz konusu uygulamanın; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak yürürlükte olan tüm yasal düzenlemelerde belirtilen hüküm, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, **denetimi ilgili okul müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, eğitim öğretim aksatılmadan, gönüllülük esasına** göre, ilgi (a) Genelge doğrultusunda **2022-2023 Eğitim Öğretim Yılında** uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Cemil SARICI
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Fatih DAMATLAR
Vali V.

EK 3:Anket Formu

ANKET FORMU

Değerli Öğrenci Arkadaşlar,
Elinizdeki anket formu “*Ergenlerde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (Bolu Örneği)*” araştırılmasına yönelik bilimsel bir çalışma için hazırlanmıştır. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından verdiğiniz cevaplar kesinlikle saklı tutulacak ve bu amacın dışında kullanılmayacaktır. Elde edilecek verilerin güvenilirliği ve geçerliliği açısından anket sorularına içtenlikle ve gerçeği yansıtan cevaplar vermeniz araştırmanın amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Lütfen soruları boş bırakmayınız. Adınızı yazmayınız.
Katılımınız için teşekkür ederim.

İsa Ayberk ATMACAOĞLU
BAİBÜ LEE Felsefe ve Din Bilimleri ABD
Yüksek Lisans Öğrencisi

1- Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

2- Yaşınız :

2. Okulunuzun Türü:

Meslek Lisesi İmam-Hatip Lisesi Anadolu Lisesi
 Fen Lisesi Sosyal Bilimler Lisesi

3- Sınıfınız:

9 10 11 12

4- Aile Gelir Düzeyi:

Fakir Ortanın altı Orta
 Ortanın üstü Zengin

5- Anne Eğitim Düzeyi:

Okuryazar İlkokul Ortaokul Lise
 Üniversite Lisansüstü

6- Baba Eğitim Düzeyi:

Okuryazar İlkokul Ortaokul Lise
 Üniversite Lisansüstü

7- Kendinizi dindarlık yönünden nasıl tanımlarsınız?

Dindar değilim Dine ilgisiz Biraz dindar
 Dindar Çok dindar

8- Anne-babanızın size karşı tutumu aşağıdakilerden hangisine daha uygun?

Otoriter (baskıcı) tutum Aşırı koruyucu tutum Demokratik tutum
 Serbest (ilgisiz) tutum Tutarsız (dengesiz) tutum

9- Herhangi bir dini grubun içinde yer alıyor musunuz?

Evet Hayır

10- İnternet, sosyal medya ve televizyon aracılığıyla dini içerikli programları takip ediyor musunuz?

Devamlı takip ediyorum Ara sıra takip ediyorum Hiç takip etmiyorum

Lütfen arka sayfaya geçiniz.

Açıklama: Bu anket, dindarlık ile ilgili bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Anket formunda yer alan cümleler için 5) Kesinlikle katılıyorum, 4) Katılıyorum, 3) Kararsızım, 2) Katılmıyorum, 1) Kesinlikle katılmıyorum şeklinde seçenekler sunulmuştur. Sizin düşünce ve tutumunuza en uygun ifadeyi (X) işareti koyarak belirtiniz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		1	2	3	4	5
1.	Allah'ın varlığına kesinlikle inanıyor ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum.					
2.	Çağdaş dünyada insanların karşılaştığı önemli sorunların çoğu, dini inançların ciddiye alınmamasından kaynaklanmaktadır.					
3.	Müslümanların kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim ayet ve surelerden meydana gelmiştir.					
4.	Beş vakit namazı düzenli olarak kılıyorum.					
5.	Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyor ve bu konuda hiç kuşku duymuyorum.					
6.	Hac ibadeti, maddi ve bedeni durumu müsait olanların yerine getirmesi gereken bir dini görevdir.					
7.	Namaz kılarken, dua ederken, oruçlu iken Allah'a yakın olduğumu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyarım.					
8.	Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelamı olup ayetlerin hepsinin gerçek olduğuna ve değişmeden günümüze ulaştığına inanıyorum.					
9.	Dua hayatımda önemli bir yere sahiptir.					
10.	Günlük hayatımda, yapacağım işlerde Allah'ın nasıl davranmamızı istediğini düşünerek karar veriyorum.					
11.	Hz. Peygamber'in arkadaşlarına "ashab", ondan sonra devlet idaresinin başına geçen kimselere de "halife" denir.					
12.	İnsan kazancının bir kısmını fakirlere zekat ve sadaka olarak vermelidir.					
13.	Orucumu aksatmadan tutarım.					
14.	"Cennet annelerin ayakları altındadır." sözü bana anlamlı geliyor.					
15.	Ahiret gününe ve öldükten sonra tekrar dirileceğime inanıyor ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum.					
16.	Dini kuralların tam uygulanması halinde toplumdaki bütün haksızlıkların ve adaletsizliklerin ortadan kalkacağına inanıyorum.					
17.	Dini inançları olmayan bir kimse bana göre organlarından biri eksik olan insan gibidir.					
18.	Allah'ın beni her yerde gördüğüne inandığımdan günah işlemekten kaçınıyorum.					
19.	Bizim Allah 'tan geldiğimizi ve tekrar O'na döneceğimizi hatırladıkça ölümden pek korkmuyorum.					
20.	Dini inanç ve düşüncelerim olmasaydı hayat biçimim şimdikinden daha kötü olurdu.					
21.	Dini inançları olmayan insanların da ahlaklı bir hayat sürdürebileceklerine inanıyorum.					
22.	"Dua ve ibadet olmasaydı, çoktan çıldırırdım!" sözü bana çok anlamsız görünüyor.					
23.	İçki, kumar, faiz, falcılık, büyücülük ve domuz eti yemek büyük günahlardandır.					
24.	Düzenli olarak Kur'an okurum.					
25.	İbadetlerimi tam olarak yerine getirebilecek kadar bilgiye sahibim.					

Lütfen arka sayfaya geçiniz.

Açıklama: Aşağıda yaşamınızın çeşitli yönlerine ilişkin bazı ifadeler yer almaktadır. Sizden isteğimiz her bir ifadeyi dikkatle okuyarak ifadelere katılma derecenizi belirtmenizdir. İfadelere katılma dereceniz “hiç katılmıyorum” ise (1), “çoğunlukla katılmıyorum” ise (2), “biraz katılıyorum” ise (3), “çoğunlukla katılıyorum” ise (4) ve “tamamen katılıyorum” ise (5) seçeneğine (X) işareti koyunuz. Formda yer alan ifadelerin doğru ya da yanlış cevabı yoktur, eksiksiz ve samimi bir şekilde cevaplamamız yeterlidir. Katılımınız için çok teşekkür ederiz.		Hiç katılmıyorum	Çoğunlukla	Biraz katılıyorum	Çoğunlukla	Tamamen katılıyorum
1	Hayatın tadını çıkaran biriyim.	1	2	3	4	5
2	Yapmaktan keyif aldığım etkinlikler var.	1	2	3	4	5
3	Huzurlu bir hayatım var.	1	2	3	4	5
4	Hayatımda güvenebileceğim insanlar var.	1	2	3	4	5
5	Kendimi güvende hissediyorum.	1	2	3	4	5
6	Gelecekte iyi bir yaşamım olacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
7	Geçirdiğim her anın keyfini çıkarmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
8	Mutlu olmak için pek çok sebebim var.	1	2	3	4	5
9	Her ne olursa olsun hayatımın eğlenceli olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
10	Kendimi çok dinç hissediyorum.	1	2	3	4	5
11	Kendimi mutlu bir insan olarak tanımlanırım.	1	2	3	4	5
12	Hayatın güzel yanları üzerine odaklanırım.	1	2	3	4	5
13	Hayatım tam da istediğim gibi gidiyor.	1	2	3	4	5
14	Hayatımda her şey yolunda gidiyor.	1	2	3	4	5
15	Geleceğe umutla bakarım.	1	2	3	4	5

Araştırmaya gönüllü olarak katılım sağladım

() Evet

() Hayır

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.